

Regeringens proposition

2000/01:57

Sammanhållen rovdjurspolitik

Prop.
2000/01:57

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 21 december 2000

Göran Persson

Kjell Larsson
(Miljödepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisar regeringen en sammanhållen rovdjurspolitik för att säkerställa att de fem rovdjursarterna björn, järv, lo, varg och kungsörn långsiktigt finns kvar i den svenska faunan.

För de arter som uppnått sådana individantal att de bedöms som åtminstone kortsiktigt livskraftiga fastställs miniminivåer. Det gäller björn, lo och kungsörn. Miniminivåerna skall betraktas som en vägledning för val av förvaltningsstrategi för rovdjursstammen. Miniminivån skall alltså inte ses som en målsättning om vilket antal individer som är önskvärt. Målet för förvaltningen skall vara att arterna ökar i antal utöver respektive miniminivå, till sådana nivåer att de med större säkerhet långsiktigt kan bevaras i den svenska faunan.

För arter som ännu inte nått sådana antal att deras överlevnad kan anses säkrad i ett längre perspektiv, dvs. varg och järv, fastställs etappmål i stället för miniminivåer. Innan etappmålen är uppnådda bör skyddsjakt tillåtas endast i mycket begränsad omfattning. När etappmålet är nått görs en förnyad bedömning av stammens utveckling och den framtida förvaltningen av stammen.

Föreslagna nivåer och mål anges främst som antalet årliga föryngringar av arten för att på så sätt få ett mått på stammens vitalitet. Även det totala antalet individer för stammen anges. För björn anges en miniminivå om 100 föryngringar per år, motsvarande 1 000 individer och för lodjur anges 300 föryngringar per år, motsvarande 1 500 individer som miniminivå. För kungsörn anges 600 häckande par som miniminivå. För varg anges etappmålet 20 föryngringar per år, motsvarande 200 individer och för järv anges etappmålet 90 föryngringar per år, motsvarande 400 individer. För rovdjurens utbredning och spridning i landet anges vissa riktlinjer för förvaltningen.

I propositionen föreslås ändringar i jaktlagens (1987:259) bestämmelser om ansvar för jaktbrott och jakthäleri. För jaktbrott och jakthäleri som inte bedöms som grovt föreslås en höjning av maximistraffet till fängelse ett år. För jaktbrott och jakthäleri som bedöms som grovt föreslås att det lägsta straffet skall vara fängelse sex månader och det högsta fängelse fyra år. Vidare föreslås att vid bedömningen av om ett jaktbrott är grovt särskilt skall beaktas om brottet avsett ett särskilt skyddsvärt vilt och om det utförts med en särskilt plågsam jaktmetod.

I propositionen anges att regeringen avser att göra vissa ändringar i jaktförordningen (1987:905), bl.a. kommer skydds jakt på varg att bli tillåten enligt 28 § samma förordning.

Ett reformerat ersättningssystem för skador på rennärningen av rovdjur skall författningsregleras. Systemet innebär i huvudsak att samebyarna skall få en viss, fast ersättning per konstaterad föryngring eller annan förekomst av rovdjur inom respektive bys betesområde. Beloppen fastställs årligen av regeringen. Resurserna ökar för ersättning av skadorna. Resurserna ökar även för åtgärder för att förebygga rovdjurskador och för att ersätta uppkomna skador på annan tamboskap, husdjur m.m. Inventeringsverksamheten av rovdjuren föreslås bli en del av den allmänna miljöövervakningen. Forskning och information beträffande de stora rovdjuren ges ökade resurser. Samverkan kring förvaltningen av rovdjuren förstärks med i första hand Norge men även med Finland.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259).....	7
3	Ärendet och dess beredning	9
4	Bakgrund och utgångspunkter.....	10
4.1	Rovdjuren.....	10
4.1.1	Björn	10
4.1.2	Järv.....	11
4.1.3	Lodjur	12
4.1.4	Varg	13
4.1.5	Kungsörn	14
4.2	Skador orsakade av rovdjuren.....	15
4.2.1	Möten mellan människor och rovdjur	15
4.2.2	Skador på ren och andra tamdjur	16
4.3	Påverkan på viltstammarna.....	17
4.3.1	Älg	17
4.3.2	Rådjur	18
4.3.3	Annat vilt	18
4.3.4	Andra effekter av rovdjur	19
4.4	Konflikter.....	19
4.4.1	Attityder.....	19
4.4.2	Rennäringen.....	20
4.4.3	Andra tamdjur samt jaktintressen.....	21
4.5	Den statliga administrationen	21
4.5.1	Regeringskansliet.....	21
4.6	Statliga myndigheter och institutioner.....	21
5	Mål för antal och utbredning.....	23
5.1	Övergripande mål.....	23
5.2	Antal och utbredning	26
5.2.1	Minimivåer och etappmål.....	26
5.2.2	Principer för utbredningen.....	30
5.2.3	Björn	32
5.2.4	Järv.....	34
5.2.5	Lo.....	36
5.2.6	Varg	38
5.2.7	Kungsörn	43
5.3	Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för hotade arter	44
6	Åtgärder mot jaktbrott.....	44
6.1	Behovet av åtgärder	44
6.2	Förebyggande åtgärder.....	45
6.3	Förundersökningar	46
6.4	Ändringar av straffbestämmelserna.....	47
6.4.1	Gällande regler om jaktbrott.....	47
6.4.2	Höjda straff för jaktbrott.....	48
6.4.3	Jaktmetoden skall beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt	50

6.4.4	Andra ändringar av bestämmelserna om jaktbrott.....	51
6.4.5	Försök och förberedelse.....	52
6.4.6	Höjda straff för jakthäleri	52
7	Skyddsjakt	53
7.1	Beslutande myndighet.....	54
7.2	Utredningens förslag till ändringar i bestämmelserna om förutsättningarna för skyddsjakt	55
7.3	Skyddsjakt utan föregående myndighetsbeslut.....	56
7.4	Sveriges internationella åtaganden	58
8	Ersättnings- och bidragssystem	59
8.1	Allmänna utgångspunkter	59
8.2	Bidrag och ersättning för skada på renar	61
8.3	Bidrag och ersättning för skada av vilt på annat än renar.....	68
8.4	Ersättning för personskador	71
9	Inventeringar.....	72
10	Forskning.....	76
11	Information.....	77
11.1	Myndigheter och organisationer	77
11.2	Rovdjurscentrum.....	78
11.3	Viltskadecenter	79
12	Administration.....	81
12.1	Samverkan med grannländerna.....	81
12.2	Ett centralt forum för rovdjursfrågor	82
12.3	Regionala rovdjursgrupper	83
13	Ekonomiska konsekvenser	85
14	Författningskommentar	86
Bilaga 1	Sammanfattning av Rovdjursutredningens betänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146).....	89
Bilaga 2	Lagförslag i Rovdjursutredningens slutbetänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146).....	99
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna avseende Rovdjursutredningens slutbetänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146).....	101
Bilaga 4	Sammanfattning av skrivelser från Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet med begäran om ändringar i jaktlagen	103
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna avseende skrivelser från Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet.....	105
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna avseende utkastet till lagrådsremiss	107
Bilaga 7	Det till Lagrådet remitterade lagförslaget	109
Bilaga 8	Lagrådets yttrande	111
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 december 2000.....	113

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

dels godkänner regeringens förslag till

2. övergripande mål för en sammanhållen rovdjurspolitik (avsnitt 5.1)

3. miniminivåer respektive etappmål samt mål för utbredning för björn, järv, lo, varg och kungsörn (avsnitt 5.2.3–5.2.7).

2 Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Prop. 2000/01:57

Härigenom föreskrivs att 43, 44 och 46 §§ jaktlagen (1987:259) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

43 §¹

För jaktbrott döms till böter eller fängelse i högst *sex månader* den som

1. med uppsåt eller av grov oaktsamhet olovligen jagar på annans jaktområde eller där tillägnar sig vilt eller vid jakt som sker med stöd av licens bryter mot en för jakten väsentlig bestämmelse i licensen *eller*

2. med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 3 §, 31 § första stycket, 32 § eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 25 §, 29 § 1, 29 a § eller 30 § första stycket.

För jaktbrott döms till böter eller fängelse i högst *ett år* den som

1. med uppsåt eller av grov oaktsamhet olovligen jagar på annans jaktområde eller där tillägnar sig vilt eller vid jakt som sker med stöd av licens bryter mot en för jakten väsentlig bestämmelse i licensen,

2. med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 3 § *eller* 31 § första stycket eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 29 § 1 eller 30 § första stycket *eller*

3. med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 32 § *eller* mot en föreskrift som meddelats med stöd av 25 eller 29 a §.

44 §²

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse i *högst två år*.

Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller *värdefullt* vilt,

2. om det har utförts vanemässigt eller i större omfattning,

3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortskaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning.

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse, *lägst sex månader och högst fyra år*.

1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller *annars särskilt skyddsvärt* vilt,

3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortskaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning,

4. om det utförts med en *särskilt plågsam jaktmetod*.

¹ Senaste lydelse 1994:1819.

² Senaste lydelse 1994:1820.

Den som obehörigen tar befattning med vilt som han vet eller har skälig anledning anta har dödats eller åtkommits genom jaktbrott, döms för *jakthäleri* till böter eller fängelse i högst *sex månader*.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse i *högst två år*. Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas sådana omständigheter som anges i 44 § andra stycket 1 och 2.

Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med straff i miljöbalken.

Den som obehörigen tar befattning med vilt som han vet eller har skälig anledning anta har dödats eller åtkommits genom jaktbrott, döms för *jakthäleri* till böter eller fängelse i högst *ett år*.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse, *lägst sex månader och högst fyra år*. Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas sådana omständigheter som anges i 44 § andra stycket 1 och 2.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

³ Senaste lydelse 1998:840.

I samband med riksdagsbehandlingen av budgetpropositionen för år 1997 tillkännagav riksdagen att regeringen borde utarbeta en sammanhållen rovdjurspolitik och snarast möjligt återkomma till riksdagen med ett förslag i frågan (bet. 1996/97:JoU1, rskr. 1996/97:113). Riksdagens tillkännagivande föranleddes av att rovdjursfrågan ansågs beröra många viktiga aspekter av Sveriges internationella åtaganden inom faunavården och dessutom ha stor betydelse för vissa näringsgrenar. Till grund för tillkännagivandet låg också uppfattningen att ökningen av rovdjurstammarna kräver särskild uppmärksamhet när det gäller utformningen av skyddsjakten och intresset av en bibehållen eller utökad biologisk mångfald.

Regeringen bemyndigade den 29 januari 1998 dåvarande chefen för Miljödepartementet att tillkalla en särskild utredare för att utreda frågan om en sammanhållen rovdjurspolitik (dir. 1998:6). I uppdraget ingick att utarbeta förslag till en sammanhållen rovdjurspolitik i syfte att skapa en helhetssyn på de biologiska, jaktliga och näringsmässiga frågorna. Vidare ingick att beskriva intressekonflikterna och att föreslå åtgärder för att begränsa dem och att åstadkomma en bättre samverkan mellan olika intressen. Uppdraget omfattade också att analysera behovet av förändringar i reglerna för ersättning för rovdjursskador på renar respektive andra tamdjur samt att beskriva hur behovet av inventeringar, forskning och information kan tillgodoses och finansieras. Med stöd av bemyndigandet förordnades dåvarande generalsekreteraren Sören Ekström till särskild utredare. Utredningen genomfördes under namnet Rovdjursutredningen.

I juli 1998 beslutade regeringen i tilläggsdirektiv (dir. 1998:63) att utredaren med förtur skulle utreda vissa frågor om skydds jakt på varg.

Delbetänkandet Skydds jakt på varg (SOU 1999:50) överlämnades till chefen för Miljödepartementet i maj 1999. Betänkandet remissbehandlades. Remissvaren finns tillgängliga i Jordbruksdepartementet (dnr Jo1999/2755/SU). Därefter genomfördes en ändring i jaktförordningen (SFS 2000:100).

Den 14 januari 2000 överlämnades slutbetänkandet Sammanhållen rovdjurspolitik (SOU 1999:146). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. I betänkandet lämnades endast ett fåtal förslag till lagändringar. Förslagen finns i *bilaga 2*. Slutbetänkandet har remissbehandlats. Remissinstanserna finns förtecknade i *bilaga 3*. Remissvaren och en sammanställning av remissvaren finns tillgängliga i Miljödepartementet (dnr M2000/133/Na).

Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet har i skrivelser (dnr Jo2000/63 respektive Jo1998/908) hemställt om ändringar i jaktlagen. En sammanfattning av skrivelserna finns i *bilaga 4*. Skrivelserna har remissbehandlats. Remissinstanserna finns förtecknade i *bilaga 5*. Remissvaren finns tillgängliga i Jordbruksdepartementet.

Regeringen utformade en lagrådsremiss med huvudsaklig utgångspunkt i Rovdjursutredningens slutbetänkande och skrivelserna från Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet. Med hänsyn till att lagrådsremissen även omfattade förslag som inte behandlades i betänkandet eller skrivelserna remissbehandlades förslagen i lagråds-

remissen i särskild ordning. Remissinstanserna avseende utkastet till lagrådsremiss finns förtecknade i *bilaga 6*. Remissvaren finns tillgängliga i Miljödepartementet (dnr M2000/133/Na).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 28 september 2000 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslaget. Det till lagrådet remitterade lagförslaget finns i *bilaga 7*. Lagrådet har yttrat sig över dessa förslag. Yttrandet finns i *bilaga 8*. Regeringen har följt lagrådets förslag till ändringar. Vissa redaktionella ändringar har dessutom gjorts i lagtexterna.

4 Bakgrund och utgångspunkter

4.1 Rovdjuren

I denna proposition behandlas frågor om de fyra stora rovdjursarterna, dvs. björn, järv, lo och varg samt även kungsörn. Samtliga arter ingår som en naturlig del i den svenska faunan. De stora rovdjuren och kungsörnen har varit utsatta för omfattande jakt och förföljelse under långa tider. Periodvis har det funnits så få individer att det funnits risk för att vissa av arterna helt skulle försvinna ur den svenska faunan. Genom olika åtgärder, såsom fridlysning och begränsad jakt, har stammarna av åtminstone björn, lo och varg ökat. Järvens utveckling synes något mera osäker medan kungsörnens varit stabil. ArtDatabanken har i sin senaste lista över hotade arter i Sverige, den s.k. rödlistan, bedömt vargen som akut hotad, järven som starkt hotad och björnen och lodjuret som sårbara. Kungsörnen har klassificerats som missgynnad.

Mellan de svenska och de norska stammarna av björn, järv, lo, varg och kungsörn förflyttar sig individer i en sådan omfattning att det finns fog för att tala om gemensamma stammar för Sverige och Norge. Däremot finns det viss osäkerhet om i vilken omfattning de svensk-norska stammarna har kontakt med finska bestånd. Särskilt kontakten mellan det svenska och det finska vargbeståndet verkar för närvarande osäker.

4.1.1 Björn

Björn (*Ursus arctos*) har en vid utbredning. De största sammanhängande europeiska populationerna av björn finns i dag i norra och östra Europas barrskogsområden. Övriga bestånd är isolerade. Populationerna ökar i de norra och östra delarna av Europa. Den totala europeiska populationen beräknas till högst 50 000 björnar. De flesta finns i den europeiska delen av Ryssland.

Den gemensamma svensk-norska björnstammen uppskattas för närvarande till minst 1 000 djur. Nästan hela stammen finns i Sverige. Den norska delen av stammen beräknas uppgå till mellan 15 och 50

björnar. I stora delar av skogslandet och i björnens sydligaste utbredningsområde är den relativt snabba tillväxten – som emellertid förefaller ha dämpats de senaste åren – den högsta kända tillväxten i världen för en brunbjörnsstam. I Finland uppträder björn med en markant koncentration till de östra delarna av landet. Efter år 1991 har stammen ökat kraftigt och beräknades år 2000 uppgå till 1 050–1 150 individer i Finland.

Genetiska studier av björnar i Sverige visar att det finns två olika genetiska linjer vilket tyder på olika invandringsvägar till landet. Den sydliga linjen visar släktskap med Syd- och Mellaneuropas björnar medan den norra har släktskap med björnar i Finland och Ryssland. Undersökningar under senare år visar emellertid att det finns ett så omfattande naturligt utbyte mellan dessa grupper att det från genetiska aspekter inte finns anledning att förvalta dem som separata stammar.

Omkring år 1850 uppgick den skandinaviska populationen troligen till 4 000–5 000 björnar. Den dramatiska tillbakagången av björnen som skedde under 1800-talet berodde på ett mycket hårt jakttryck. Björnen räddades undan utrotning tack vare flera åtgärder bl.a. lagändringar som fridlysning, avskaffande av s.k. skottpengar och förbud mot handel med björnskin.

Illegal jakt på björn förekommer inom hela det svenska utbredningsområdet men verkar vanligare i norr än i söder (se utredningens slutbetänkande SOU 1999:146, bilagedelen, bilaga 7). Illegal jakt kan vara en betydande begränsande faktor i delar av fjällområdet. Antalet björnar är där fortfarande lågt och minskar i många områden medan det ökar i en del skogsområden.

4.1.2 Järv

Järv (*Gulo gulo*) förekommer i barrskogsbältet och på tundran i Europa, Asien och Nordamerika. Den finns över i stort sett samma områden som renen. Utbredningsområdet har under de senaste århundradena krympt betydligt. Fasta bestånd i Europa finns i dag bara i Sverige, Norge, Finland och Ryssland.

Den skandinaviska järvstammen beräknades under perioden 1995–1997 till 350–480 djur. Av den norska stammen finns tre fjärdedelar i de två nordligaste fylkena. En liten del av den norska stammen finns i ett område betydligt längre söderut. I Finland lever järven i långt större utsträckning i skogslandet jämfört med vad som är fallet i de båda andra nordiska länderna. De tätaste stammarna finns i renskötselområdet i Lappland och Kainuu samt i norra Karelen.

Järvens nuvarande utbredning i Sverige är begränsad till fjälltrakterna och det fjällnära skogslandet. I historisk tid verkar arten inte ha funnits i de mellansvenska och sydsvenska skogsområdena. Mer än 70 procent av beståndet beräknas finnas i Norrbottens läns fjällvärld. Järven har stora luckor i sin utbredning, särskilt i de södra fjällområdena. Järven har revir som försvaras mot artfränder. Ynglande honors revir tycks uppgå till 100–200 kvadratkilometer medan hanarnas är mångdubbelt större och överlappar flera honors revir. Nya studier visar att honorna får ungar vartannat år.

Arten fridlystes år 1969. Den svenska populationen har minskat under de senaste åren. Under den senaste inventeringen säsongen 1999/2000 konstaterades 40 föryngringar vilket är en minskning med 40 procent sedan 1996. Det innebär att det i dag kan beräknas finnas ca 160–200 järvar. Mycket tyder på att olaglig jakt starkt bidrar till att förhindra att järvstammen växer och att järven inte återetablerar sig i sydliga delar av fjällkedjan.

4.1.3 Lodjur

Lodjur av den art som finns i Sverige (*Lynx lynx*), finns endast i Europa och Asien. År 1960 fanns arten i Europa bara kvar i Fennoskandien och Östeuropa. Återutplanteringar – lagliga och olagliga - har sedan dess skett på flera håll i Europa. I Norge finns lodjuret spritt över i stort sett hela landet. Antalet beräknas där till över 600 djur. Stammen i Finland är något större, omkring 880–930 djur, men är ojämnt fördelad med en markant koncentration till landets södra del.

I Sverige har lodjurets utbredning och antal varierat kraftigt under 1800- och 1900-talen – inte minst under 1900-talets senare del. Under 1800-talets första hälft var lodjuret relativt allmänt förekommande över hela landet med undantag för de allra nordligaste områdena. Under senare delen av 1800-talet minskade stammen snabbt och 1920 fanns endast en spillra kvar i delar av Jämtlands och Västernorrlands län. 1928 fridlystes lodjuret i hela landet. Fridlysningen hade avsedd verkan och stammen ökade vilket innebar att allmän jakt infördes 1943. Under senare delen av 1960-talet redovisades avskjutningssiffror på över 50 lodjur årligen och antalet lodjur minskade igen. För att försöka stoppa lodjursstammens negativa utveckling senarelades och kortades jakttiden 1983 och fredning av arten genomfördes i två etapper, 1986 utanför renskötselområdet och 1991 i hela landet. Arten har svarat mycket positivt på fredningen och stammen har återhämtat sig i främst södra och mellersta Norrland och i delar av Svealand. Inom renskötselområdet uppträder lodjuret ojämnt med en markant koncentration till delar av Jämtlands län.

Lodjursstammen i Sverige beräknas i dag uppgå till närmare 1 500 djur. Även lodjuret har visat en mycket kraftig minskning av antalet föryngringar i renskötselområdet under det senaste året. Under spårnings-säsongen 1999/2000 konstaterades 133 föryngringar mot 173 året innan, dvs. en minskning med drygt 20 procent under ett år.

Lodjuret är ursprungligen ett skogsdjur. Lodjurets etablering i fjäll-trakterna under efterkrigstiden följer i stort sett vargens försvinnande inom samma områden. Lodjuret återfinns främst i starkt kuperad terräng.

Tillväxten i en lodjursstam kan i gynnsamma fall vara mycket stor eftersom honorna tidigt blir könsmogna och regelbundet får ungar varje år. En normal årlig tillväxt är ett eller något tiotal procent per år.

Olaglig jakt förekommer på lodjur men omfattningen är svår att uppskatta. Utredningen har i detta avseende bl.a. hänvisat till en rapport (Kvantifiering av illegal jakt på lodjur i Sverige), som på uppdrag av utredningen upprättades av forskare vid ett projekt med radiomärkta

4.1.4 Varg

Vargen (*Canis lupus*) fanns ursprungligen över större delen av norra halvklotet. Målmedveten förföljelse från människan under lång tid har lett till att arten minskat i antal och i många länder blivit helt utrotad. Under de allra senaste åren har emellertid en liten återkolonisation skett bl.a. till länder i Mellaneuropa som inte hyst varg under de senaste 150 åren. I flera länder i Syd- och Östeuropa finns vargbestånd som är mer än tio gånger större än beståndet i Skandinavien. Som exempel kan nämnas att Spanien har ca 2 000 vargar och Polen ca 600–700 vargar.

I Norge och Finland skedde en tillbakagång i vargstammen liknande den i övriga Europa. Nedgången skedde i Norge främst under 1860-talet och i Finland några årtionden senare. Efter år 1950 har två invandringsvågor av varg från Ryssland varit märkbara i främst Finland, den första vågen kom 1959–1963 och den andra 1976–1977.

I Sverige fanns varg ursprungligen i alla landskap utom Öland och Gotland. Arten har varit föremål för hård förföljelse. Skottpengar infördes redan 1647 och avskaffades först år 1965. Under tidigare århundraden fanns endast små bestånd av klövvilt – såsom rådjur och älg – varför olika slag av tamdjur var viktig föda för vargar. Vid fridlysningen år 1965 ansågs den svenska vargstammen uppgå till högst tio vargar. Enligt senare bedömningar var det verkliga antalet antagligen lägre. Arten var då troligen mycket nära att försvinna från hela Skandinaviska halvön. År 1977 iaktogs emellertid vargspår i Norrbotten i sådan omfattning att man bedömde att en del av invandringsvågen av vargar från Ryssland även nått Sverige. År 1983 inträffade den första kända vargförnygringen i Sydsandinavien sedan år 1918. Därefter har det nästan årligen skett förnygringar i Mellansverige eller angränsande områden i Norge. Vintern 1998/1999 beräknades antalet till 59–75 individer i Skandinavien dvs. i Sverige och Norge tillsammans. Spårningen under säsongen 1999/2000 visade sju familjegrupper och ytterligare sex revirmarkerande par i den gemensamma norsk-svenska vargstammen. Det totala antalet vargar uppgick under vintern till 67–81 individer. I detta antal ingår inte de valpar som fötts under våren 2000. Samtidigt bör påpekas att de sex vuxna vargar som man vet dog under perioden oktober 1999–april 2000, inte har frånräknats. Trots ökningen ligger arten ännu under den nivå på 50 könsmogna individer som Internationella naturvårdsunionen (IUCN) satt som gräns för när en djurart skall beskrivas som akut hotad.

För den växande vargstammen i Mellansverige har älg och rådjur utgjort de dominerande bytesdjuren men även bäver och grävling är normalt förekommande byten.

Vargen lever vanligtvis i flock och hävdar revir, som under vinterhalvåret uppgår till 600 till 1 000 kvadratkilometer. Flocken leds av en könsmogen hane och en hona – det s.k. alfaparet. Normalt är det bara alfaparen som föder valpar även om det finns flera könsmogna honor i flocken. Någon gång från slutet av det första levnadsåret lämnar ung-

vargarna flocken för att finna en partner och etablera egna revir. Ungvargar kan därvid göra mycket långa vandringar. De spårningar av radiomärkta djur som gjorts under senare år ger belägg för att ensamma vargar kan uppträda snart sagt var som helst på den skandinaviska halvön.

I den skandinaviska vargstammen har olaglig jakt och trafik varit de allt överskuggande dödsorsakerna för de vargar för vilka man kunnat fastställa dödsorsaken.

Under perioden 1980 till 1999 har den skandinaviska vargstammen visat en årlig tillväxt i storleksordningen 20 procent, med undantag för några av de senaste åren. Enligt de vetenskapliga bedömningar som gjorts är det troligt att tillväxten kommer att fortsätta. Ändras tillväxttakten av någon anledning, t.ex. genom ökad jakt, kan situationen snabbt förändras. Redan ett litet årligt jaktligt uttag av vuxna vargar kan ge stora effekter på tillväxttakten beroende på vilka individer som dödas.

Vargpopulationens genetiska framtid är mera osäker. Framför allt om alla nu levande vargar härstammar från det par som fortplantade sig första gången 1983 kan negativa effekter av inavel komma att visa sig. En snabb tillväxt av stammen torde emellertid minska risken för sådana effekter av inavel. Vargens exceptionella förmåga att vandra långa sträckor talar för möjligheten till ett visst genetiskt utbyte mellan den skandinaviska och den finsk-ryska stammen. Genetiska undersökningar av den nuvarande norsk-svenska stammen har dock hittills inte kunnat ge belägg för att någon invandring skett under den senaste 20-årsperioden.

En prognos med någon grad av säkerhet för den skandinaviska vargstammen framtid går i dagsläget inte att göra. Om det etableras nya par och en fortsatt tillväxt accepteras skulle populationen kunna växa och arten återkomma till gamla områden. Om en fortsatt genetisk utarmning får effekt och inavelsproblem börjar uppträda finns det risk för att antalet vargar i Skandinavien åter kommer att gå ned. Enligt beräkningar av genetisk expertis skulle det bara behövas viss invandring till Skandinavien av vargar som deltar i reproduktionen för att risken med inavelsproblem skulle vara hävd.

4.1.5 Kungsörn

I Finland, Norge och Sverige finns en gemensam stam av kungsörn (*Aquila chrysaetos*) som uppskattats till omkring 4 600 individer. I Sverige häckar kungsörnen gles i stora delar av landet. Men huvuddelen av beståndet finns i de norra skogsområdena. Det är troligt att det finns något över 600 par i Sverige. Trenden för stammens utveckling under de senaste årtiondena är svårbedömd. På några håll i landet ökar den men den visar samtidigt en tydligt negativ trend i fjällområdet. Reproduktionen i fjällen är för närvarande så svag att det krävs ett inflöde av yngre örnar från områden med överskottsproduktion av ungar för att stammen i fjällen inte skall försvinna.

De viktigaste dödsorsakerna i Sverige torde vara svält, olovlig jakt, trafik, kraftledning och förgiftning samt i sällsynta fall att de dödas av andra rovdjur. Kungsörnen lever huvudsakligen av medelstora fåglar och däggdjur. Den äter dessutom kadaver och under vissa delar av året är

detta en viktig del av den totala födan främst för unga örnar, men under vårvintern troligen även för de häckande paren. Rester av ren har därför påträffats i en majoritet av undersökta bon av kungsörn. Enligt utredningen dödar kungsörn ren i mindre omfattning och då främst små renkalvar.

Kungsörnen har länge varit förföljd men fridlysningen år 1924 medförde att förföljelsen dämpades. I fjällen och de fjällnära områdena förekommer emellertid förföljelse som lokalt är av betydande omfattning. Utredningen gör bedömningen att en återkommande olaglig jakt kan få till följd att beståndet tunnast ut och i värsta fall lokalt elimineras.

4.2 Skador orsakade av rovdjuren

4.2.1 Möten mellan människor och rovdjur

Rovdjurens farlighet för människor har diskuterats intensivt under de senaste åren.

Inom stora delar av norra halvklotet delar miljontals människor livsrum med rovdjur av de aktuella arterna. Det inträffar mängder med möten mellan rovdjur och människor utan att något speciellt händer. För många människor upplevs möjligheten att möta något av de stora rovdjuren i den svenska naturen som något positivt. Även om mötet för det mesta blir mycket flyktigt eller på långt avstånd innebär det naturupplevelser med stora kvaliteter. Intresset för de stora rovdjuren märks också i de rovdjurscentra, som vuxit upp på några platser där rovdjuren finns. I många länder är naturturismen växande, så även i Sverige.

Rovdjuren kan hos många människor också skapa rädsla för den egna eller för barnens säkerhet. Det gäller främst varg och björn. Denna oro kan få till följd att livskvaliteten minskar och innebär därför i sig en konflikt mellan människor och rovdjur.

De möten mellan människa och rovdjur som främst uppmärksammas är möten med björn. Det skandinaviska björnprojektet har lämnat en rapport (Oppdragsmelding 404, Norsk institutt for naturforskning) om möten mellan björn och människa. Rapportens slutsats är att den svenska björnen är den fredligaste av världens brunbjörnar. Detta innebär emellertid inte att den alltid är ofarlig. I rapporten anges att sju människor angripits och skadats av björn under perioden 1976–1996. I sex av dessa fall var den angripne jägare och i fem av fallen var björnen skottskadad. Sedan rapporten lämnats har ytterligare några angrepp med personskador skett. Det senaste dödsfallet i Sverige inträffade för nästan 100 år sedan, nämligen år 1902. I Finland dödades dock en person sommaren 1998 av björn, troligen därför att personen hastigt råkade komma mellan honan och ungarna. Under 1990-talet har björnar allt oftare börjat söka sig mot bebyggelse bl.a. för att leta efter mat. När det gäller varg, lodjur och järv finns inga undersökningar motsvarande den som skandinaviska björnprojektet gjort om björn. Några fall av regelrätta angrepp finns inte belagda men ett oskyggt beteende är inte ovanligt särskilt hos ensamma vargar. Honor av järv har enstaka gånger visat aggressivt beteende när någon kommit nära deras ungar.

Att även vargar kan döda människor är belagt. Detta har dock inte hänt i modern tid i Sverige. Vargar uppehöll sig förr regelmässigt nära människor eftersom de i stor utsträckning levde på boskap i brist på vilda bytesdjur. Förhållandena var följaktligen i många avseenden så annorlunda att en bedömning av riskerna för angrepp i nutid utifrån dessa händelser blir missvisande. I andra delar av världen där angrepp på människor skett i modern tid finns likheter med de dåvarande förhållandena i Sverige. När det gäller varg finns det uppgifter från Nordamerika om områden med mycket människor och stora och täta vargbestånd. Ett exempel är Superior National Forest i Minnesota med en vargstam på flera hundra djur. Där har man omkring 19 miljoner besöksdagar per år och det finns inte ett fall där någon människa blivit attackerad.

4.2.2 Skador på ren och andra tamdjur

Rennäringen drabbas i betydligt större utsträckning än andra näringar av förluster orsakade av rovdjur. Rennäringens utsatthet hänger samman med det sätt på vilket den bedrivs. Renarna rör sig fritt över stora områden och de flyttas mellan olika platser allt efter årstid. Eftersom hjordarna rör sig över stora områden, ibland i otillgänglig terräng, är det svårt att bevaka dem. Det är därför svårt att bygga fasta anläggningar som t.ex. gården med elstängsel för att förhindra skador. Rennäringen bedrivs också i delar av landet där det finns stora områden med ingen eller mycket gles bebyggelse.

Sedan 1927 har staten betalat ersättning för skador på ren orsakade av björn och lodjur. Rätten till ersättning har successivt utvidgats. För närvarande ingår skador av björn, varg, lodjur, järv och kungsörn i ersättningssystemet. Antalet ersatta renar har också successivt ökat. Inför övergången till ett nytt ersättningssystem vid mitten av 1990-talet gjordes noggrannare undersökningar och bedömningar av antalet dödade renar. Naturvårdsverkets uppskattning av antalet rovdjursdödade renar byggde i huvudsak på en stor undersökning i fält av sambandet mellan renar och rovdjur som verket gjorde i samarbete med Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Den genomfördes i full skala åren 1982–1986 och visade bl.a. att rovdjuren årligen tog omkring tolv procent av kalvarna. Järv och lodjur stod för ungefär lika stor del och tog tillsammans mer än 90 procent av de rovdjursdödade renkalvarna. Björn och kungsörn svarade för mindre än tio procent. Från många samebyar hävdas bestämt att björn och kungsörn kan orsaka avsevärt högre dödlighet bland kalvar än den som redovisas i undersökningen.

Alla de aktuella rovdjursarterna kan orsaka skador på andra tamdjur än renar. I praktiken är det endast björn, lo och varg som gör detta i någon större utsträckning. Får är det tamdjur, förutom ren, i Sverige som angrips i störst utsträckning. Under första hälften av 1990-talet ersattes 110–315 får och lamm per år. Troligen dödades ytterligare 100–150 djur per år. Lo är den art som dödar flest får och lamm. Hittills har björn och varg gjort det i betydligt mindre utsträckning. När det gäller varg är förklaringen förmodligen främst att fårägare i områden med fast vargföre-

komst numera använder elstängsel som särskilt utvecklats för att förhindra vargangrepp. Stängslen har visat sig vara effektiva. Det förekommer inte några skador av varg innanför fungerande elstängsel. Stängslen ger även ett gott skydd mot angrepp av lodjur och björn.

I några län har björnar angripit bikupor. Även i dessa fall har elstängsel visat sig effektiva för att förhindra angrepp.

Ett problem som fått större uppmärksamhet i debatten och som vuxit i omfattning under senare år är vargangrepp på hundar. Enligt uppgifter från Viltskadecenter dödades 12 hundar av varg i Sverige under 1999. Flertalet angrepp har gällt hundar som används vid jakt. Vissa vargflockar verkar angripa hundar i större omfattning än andra. Ett sådant beteende finns dokumenterat i såväl Sverige som Finland. I Sverige har vargarna i det s.k. Årjängsreviret svarat för omkring 60 procent av alla angrepp på hundar.

4.3 Påverkan på viltstammarna

4.3.1 Älg

För björn är älg ett viktigt bytesdjur. Björn tar främst älgkalvar, särskilt första tiden efter kalvarnas födelse. I närmare studerade områden tog björnarna 20–25 procent av kalvarna. Det visade sig emellertid att ungefär hälften av den ökade dödligheten kompenseras nästa år då en större del av de kor som miste sina kalvar tidigt födde två kalvar året efter.

För vargarna är älgen i dag det viktigaste bytesdjuret. Vargar i renskötselområdet kan orsaka stora skador på ren. I den södra delen av vargens nuvarande utbredningsområde spelar rådjuret en viktig roll som bytesdjur. Det har beräknats att en varg i genomsnitt dödar 10 älgar per år. Beräknat på en vargstam i Skandinavien om 200 individer skulle detta innebära omkring 2 000 älgar per år. Om 70 procent av de 200 vargarna skulle finnas inom ett någorlunda sammanhängande område i Sverige skulle de under ett år döda omkring 1 400 älgar. I samma område sköts under jaktsäsongen 1997/98 ungefär 30 000 älgar. Med en oförändrad älgtäthet skulle, enligt utredningen, vargens beskattning av älgbeståndet i den delen av Sverige då motsvara ungefär fem procent av jaktuttaget.

I delar av Mellansverige finns i dag både björn och varg och det är rimligt att anta att områden med björn- och vargförekomst kommer att öka. I områden med glesa älgstammar kan det sammanlagda uttaget av de båda arterna komma att bli ungefär i nivå med reproduktionen av älg. Det skulle i så fall inte finnas utrymme för någon älgjakt. I områden med tätare älgstam och högre produktion skulle de båda arterna tillsammans kunna ta omkring 20 procent av det årliga jaktuttaget. I områden med annat vilt som rådjur, kommer sannolikt bytestagandet att riktas mot denna art och i motsvarande grad minska beträffande älgstammen. Även förekomsten av annat vilt, som vildsvin och kronhjort, kan påverka situationen.

Generellt har den svenska rådjursstammen visat stora beståndsförändringar under de senaste årtiondena. I dag finns en rådjursstam som är avsevärt större än den på 1970-talet.

Varg och lodjur är de – av de aktuella rovdjursarterna – som kan påverka stammarna av rådjur. I områden med både älg- och rådjursstammar äter vargarna mer älgkött än rådjurskött men dödar fler rådjur än älgar. Det har bedömts att i Sydsverige skulle vargarna förmodligen ta större delen av den årliga produktionen av rådjur inom sitt revir.

Utanför renskötselområdet är rådjuret det viktigaste bytesdjuret för lo. Olika studier visar att ett lodjur dödar ungefär 50 rådjur på ett år. Detta kan motsvara ungefär tio procent av stammen inom ett område i Mellansverige. Varken ren eller rådjur är en nödvändig förutsättning för att lodjuret skall kunna existera. I Finland där rådjur nästan helt saknas lever lodjuren på skogsfågel och hare.

I större delen av Västernorrlands och Jämtlands län har avskjutningen av rådjur under de senaste åren sjunkit i jämförelse med när den var som högst i början av 90-talet. Över stora områden är rådjursstammen inte längre jaktbar och lokalt har rådjuren helt försvunnit. Lodjuren torde inte ensamma ha orsakat denna utveckling eftersom rådjursstammen även i lodjursfria områden gått ned, om än inte i samma grad. Inom områden där rådjursstammen befinner sig nära sin nordliga gräns för utbredning, påverkar även andra faktorer såsom stränga vintrar och förekomst av rävpopulationerna.

Söderut är förhållandena annorlunda. Den starkast begränsande faktorn för rådjuren är rödrevens dödande av kid. Förekomst av lo skulle säkert medföra en reduktion av rävsstammen vilket i sin tur skulle gynna rådjuren. Rådjursstammarna är överlag så täta i södra Sverige att det skulle behövas upp emot 40 lodjur per 1 000 kvadratkilometer innan lodjursstammen skulle få någon större effekt för människans jakt på rådjur. Enligt undersökningar är ett lodjurs hemområde i medeltal 400 kvadratkilometer för vuxna djur av båda könen, men kan bli mindre om tillgången på bytesdjur är stort, varför en sådan situation inte torde uppkomma.

4.3.3 Annat vilt

De stora rovdjuren tar även en hel del andra bytesdjur än älg och rådjur, men det sker i mindre omfattning och effekterna är dåligt kända. Om lodjuret och vargen sprider sig i Mellan- och Sydsverige bedöms framför allt vildsvin samt dov- och kronhjort bli nya bytesdjur. Vildsvinsstammen i Sverige är mycket produktiv och inte ens närvaro av både lo och varg i ett vildsvinsområde bedöms få någon påtaglig effekt på vildsvinsstammen. Även exempelvis bäver, hare, skogsfågel och grävling påverkas av de stora rovdjuren, troligen dock utan att detta påverkar stammarna i någon större omfattning.

4.3.4 Andra effekter av rovdjur

Rovdjuren har i egenskap av toppredatorer en betydande funktion i ekosystemet. Många andra arter drar nytta av de rester som de stora rovdjuren lämnar efter sig. Bristen på tillgång till kadaver från de stora rovdjuren kan vara en orsak till fjällrävens tillbakagång. Även järven lever till stor del på de byten som främst lodjur och varg dödat. Rovdjuren konkurrerar även med varandra varför en ökning av en art inte behöver innebära ökad predation på klövvilt utan i stället kan medföra minskat bestånd av något annat rovdjur. Skogsforskningen visar att klövviltstammen på ett radikalt sätt påverkar den biologiska mångfalden i skogen. Återväxten av lövträd minskar kraftigt vid ett högt betetryck av älg och rådjur. Den naturliga regleringen av klövviltstammarna sker genom närvaro av stora rovdjur. Den svenska skogsnäringen lider årligen stora förluster på grund av de skador som framför allt täta älgstammar orsakar på ungskog av barrträden. Intresset för stora djur i naturen lockar allt större skaror av turister och ses av många som en natur i balans. På olika håll i världen kompenseras skadorna av rovdjuren väl av intäkterna från turister som söker sig till områden där rovdjuren finns.

4.4 Konflikter

4.4.1 Attityder

Den grundläggande inställningen hos de flesta människor är att rovdjuren har en självklar plats i den svenska naturen. Den undersökning som Naturvårdsverket låtit utföra om människors attityder till varg (Naturvårdsverkets rapport 4933) visar att det finns stor förståelse för förekomsten av rovdjur bland såväl storstadsbor som människor i glesbygd. Bl.a. framkom att flertalet tamdjursägare i vargområden kan acceptera vargförekomst. I allmänhet fanns en större förståelse bland yngre personer än bland äldre. Däremot har många olika åsikter om var och i vilket antal djuren skall få finnas. En attitydundersökning har även utförts av en programgrupp i Hagfors kommun. Undersökningen har presenterats av Länsstyrelsen i Värmlands län. Undersökningen visade på mer negativa attityder mot varg än i Naturvårdsverkets undersökning. Undersökningarna är emellertid svåra att jämföra eftersom antalet intervjuade personer är mycket olika – 2 000 i den landsomfattande undersökningen men under 100 i den i Värmland.

Bland grupper som har intressen som påverkas negativt av rovdjursförekomsten förekommer åsikten att rovdjur skall få finnas men i mindre utsträckning än för närvarande eller att rovdjuren i alla fall måste decimeras avsevärt i vissa områden. En åsikt som ofta uttrycks är att beslut om jakt efter rovdjur fattas alltför långt ifrån dem som faktiskt berörs av rovdjursförekomsten. I stället för att Naturvårdsverket tar beslut anser man att besluten bör fattas på lokal nivå eller åtminstone på länsstyrelsenivå. En del jägare anser att jägarna själva skall få avgöra i vilken utsträckning jakt skall bedrivas och en del renskötare anser att samebyarna skall avgöra saken. Många människor upplever en konflikt mellan centralmakten och lokala intressen eller mellan stad och landsbygd. Avsaknaden av en av riksdagen beslutad rovdjurspolitik som visar

hur långsiktiga riktlinjer och klara mål för hur de ansvariga myndigheterna skall handskas med rovdjursfrågorna bidrar till viss misstro mot dagens rovdjursförvaltning. Rovdjuren kan hos människor skapa rädsla för sin egen eller för barnens säkerhet. Det gäller främst rädslan för varg och björn.

4.4.2 Rennäringen

Beträffande rennäringen tillkommer särskilda aspekter som hänger samman med dess grundläggande betydelse för den samiska kulturen. Regeringen har t.ex. i direktiven till Rennäringspolitiska kommittén (dir. 1997:102) framhållit rennäringens betydelse för det samiska kulturarvet. Kommittén skall lämna förslag till en rennäringspolitik som ger förutsättningar för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt hållbar rennäring. Statsmakterna har också vid flera andra tillfällen slagit fast sambandet mellan den samiska kulturen och rennäringen. Särskilda hänsyn måste alltså tas till rennäringen vid utformandet av rovdjurspolitiken.

De skador som rovdjuren orsakar rennäringen skapar starka konflikter. Många renägare anser att de försatts i en omöjlig situation. Skador av rovdjuren uppstår utan att renägarna tillåts förhindra dem och utan att de får tillräcklig ersättning. Många renskötare hävdar att rovdjursstammarna nu sammantaget nått upp till sådana nivåer att det på flera håll är i det närmaste omöjligt att bedriva ekonomiskt lönsam renskötsel.

Exakt hur många renar som årligen dödas av rovdjur vet man inte säkert men det kan röra sig om 20 000–30 000. Den årliga slakten ligger för närvarande på ca 50 000 renar. Det totala antalet livrenar, dvs. renar som inte tagits ut till slakt utan som används i produktionen, uppgick 1998 till 230 000. Rovdjursförekomsten skapar även andra olägenheter för renskötseln. Vid rovdjursangrepp kan t.ex. renarna drivas bort från ett betesområde.

Ett förhållande som bidrar till konflikten mellan rennäringen och rovdjuren är att jakt på rovdjur endast tillåts i begränsad omfattning. Det får därför stor betydelse i vad mån förluster genom rovdjur ersätts. Det huvudsakliga syftet med att staten betalar ersättningar är att ge rennäringen ersättning för förlusterna och det merarbete rovdjuren skapar. Därtill är tanken med det nuvarande ersättningssystemets utformning att det skall stimulera till skadeförebyggande åtgärder och även bidra till en mer positiv syn på rovdjursförekomst. Det missnöje som framkommit riktar sig framför allt mot ersättningens storlek och det faktum att totalbeloppet fastställs innan den inventering som skall ligga till grund för ersättningen är utförd (avsnitt 8). Vid en stor rovdjursförekomst innebär det att ersättningen per ren minskar. En stor rovdjursförekomst i en sameby innebär också att ersättningen blir mindre till de andra. Bristerna på flexibilitet i systemet har hos många renägare skapat misstro mot systemet, vilket i sin tur bidrar till att skapa en negativ inställning till rovdjuren.

Rovdjursförekomsten orsakar inte några mer utbredda konflikter med annan tamdjurskötsel. Ett skäl till detta torde vara att länsstyrelserna har kunnat stödja tamdjursägarna och lämnat bidrag till effektiva förebyggande åtgärder främst i form av elstängsel. De skador som ändå uppkommit har i stor utsträckning kunnat ersättas. Inom fäbodbruket, som mer liknar renskötsel med djur på fritt bete, känner man oro för vad de växande rovdjursstammarna kan innebära för framtiden.

Mellan rovdjur och jaktintressen finns konflikter främst av två skäl. Det första är att jägarna kan uppfatta rovdjuren som konkurrenter om vissa bytesdjur. Det andra är att det finns en risk att främst varg men även björn och lo angriper jakthundar som används för jakt på t.ex. klövvilt. Dessutom kan rovdjursförekomst skapa konflikter som rör värdet av jakträtten eftersom den kan sjunka om det finns en väl etablerad rovdjursförekomst som beskattar det jaktbara viltet. Konflikter mellan jägare och rovdjur är starkast i de södra delarna av rovdjurens utbredningsområde.

4.5 Den statliga administrationen

4.5.1 Regeringskansliet

Miljödepartementet ansvarar för lagstiftningen på miljöområdet och förvaltningsärenden som gäller bl.a. naturvård och biologisk mångfald. Av direkt betydelse för rovdjurspolitiken är dock främst jaktlagstiftningen som huvudsakligen ligger inom Jordbruksdepartementets ansvarsområde.

När det gäller internationella frågor har Miljödepartementet ansvar för arbetet inom konventionen om biologisk mångfald (SÖ 1993:77) och konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö, den s.k. Bernkonventionen (SÖ 1983:30). Departementet har vidare ansvar för genomförandet av rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG), det s.k. art- och habitatdirektivet liksom rådets direktiv om bevarande av vilda fåglar (79/409/EEG), det s.k. fågeldirektivet.

Jordbruksdepartementet ansvarar för de förvaltnings- och lagstiftningsärenden som rör jakt och viltvård samt för rennäringen. Departementet handhar systemet för ersättning av rovdjursrivna renar och ansvarar i budgetarbetet för att medel ställs till förfogande för förebyggande av rovdjursskador och ersättningar för sådana skador.

4.6 Statliga myndigheter och institutioner

Sametinget har stor del i arbetet med systemet för ersättningar för rovdjursrivna renar. Tinget beslutar om fördelningen av medel från anslaget för viltskador till samebyarna vad avser förebyggande åtgärder, skador och inventeringsverksamhet. Sametinget har inte någon beslutanderätt vad gäller jakt på rovdjuren.

Naturvårdsverket har en viktig roll i förvaltningen av rovdjuren. I vissa frågor fattar verket beslut i enskilda ärenden medan man på andra områden utarbetar föreskrifter. Det är Naturvårdsverket som beslutar om jakt skall få äga rum på björn, järv, lo, varg och kungsörn. Det är följaktligen till stor del genom Naturvårdsverkets tillämpning av jaktlagen och jaktförordningen som den nuvarande rovdjurspolitiken kommer till uttryck. En annan viktig aspekt på rovdjurspolitiken är förebyggandet av skador av rovdjur samt åtgärder och ersättningar för skador som uppkommer. I detta fall deltar verket i utformningen av de regelverk som tillämpas, men har sedan 1996 inte någon beslutanderätt i enskilda ärenden. Ersättningssystemet för rovdjursskador på renar har utformats i samarbete mellan Naturvårdsverket och Sametinget. För inventeringsverksamheten ger verket länsstyrelserna i uppdrag att genomföra arbetet och ställer medel till förfogande.

Jordbruksverket är central myndighet beträffande bl.a. rennäringen. Verket skall inom rennäringens område arbeta för en konkurrenskraftig, miljö- och djurskyddsanpassad livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna. Verket meddelar efter samråd med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet föreskrifter om den hänsyn som renskötseln skall ta till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen.

Länsstyrelserna har ett regionalt faunavårdsansvar. På länsstyrelsen skall det finnas en särskild expertkompetens inom sakområdet naturvård och miljöskydd. I varje län skall det finnas en länsviltnämnd som är knuten till länsstyrelsen. Länsviltnämnderna är länsstyrelsernas rådgivande organ i viltvårdsfrågor. Ledamöterna utses av länsstyrelsen. Några länsstyrelser har tagit initiativ till att bilda särskilda rovdjursgrupper. I en del län är de knutna till länsviltnämnderna.

Det är endast när det gäller skador som orsakas av rovdjur som länsstyrelserna har konkreta författningsreglerade uppgifter som rör rovdjuren. Länsstyrelserna beslutar om såväl medel till förebyggande åtgärder som ersättning för viltskador.

Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län utför årliga inventeringar av järv, lo och varg inom ramen för ersättningssystemet för rovdjursskador på rennäringen. Inventeringarna genomförs i samarbete med samebyarna. Länsstyrelserna sammanställer inventeringsresultaten.

Naturhistoriska riksmuseet tar vanligen hand om de djur som enligt reglerna om statens vilt tillfaller staten, dit alla de berörda rovdjuren hör. Museet bevarar material i form av skinn, skelett m.m. vilket visat sig värdefullt för bl.a. genetiska studier av viltstammarna.

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) i Uppsala obducerar många av de döda björnar, vargar, lodjur, järvar och örnar som påträffas i naturen. Syftet med undersökningarna är bl.a. att få kunskaper som kan användas i förvaltningen av de enskilda arterna. En viktig del av SVA:s verksamhet gäller fall då man misstänker jaktbrott. Den rättsveterinärmedicinska verksamheten har ökat i omfattning de senaste åren.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) utvecklar kunskaperna om de biologiska naturresurserna och människans hållbara nyttjande av dessa. Universitetet har huvuddelen av sin verksamhet i Uppsala men bedriver verksamhet på flera andra platser i landet. Till SLU är Centrum för biologisk mångfald och ArtDatabanken knutna. SLU har ansvar för

Grimsö forskningsstation till vilken bl.a. Viltskadecenter är lokaliserat. Evolutionsbiologiskt centrum (EBC) vid Uppsala universitet har genomfört olika genetiska studier av rovdjursstammarna.

Till polisens uppgift hör att förebygga och utreda brott samt att lämna allmänheten skydd och annan hjälp. När det gäller brottslighet finns det två typer som gäller rovdjur: olaglig jakt och olaglig handel. Uppgiften att ge skydd och hjälp kan aktualiseras då rovdjur uppträder på ett sådant sätt att de kan vara farliga för människor eller då de orsakar avsevärda skador. Enligt jaktförordningen är det också polismyndigheten som skall ta hand om statens vilt.

Från år 2000 har åklagarväsendet en ny organisation för handläggning av miljöbrott. Miljöbrott definieras som brott mot miljöbalkens bestämmelser. Sedan halvårsskiftet 2000 handlägger miljöåklagarna även jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn.

5 Mål för antal och utbredning

5.1 Övergripande mål

Regeringens förslag: Det övergripande målet för en sammanhållen rovdjurspolitik är att svenska staten skall ta ansvar för att arterna björn, järv, lo, varg och kungsörn skall finnas i så stora antal att de långsiktigt finns kvar i den svenska faunan och även kan sprida sig till sina naturliga utbredningsområden. I likhet med de 15 nationella miljö kvalitetsmålen är ambitionen att detta övergripande mål skall nås inom en generation.

Utredningens förslag: Sverige skall ta sitt ansvar för att det på den skandinaviska halvön skall finnas sammanhängande livskraftiga stammar av björn, järv, lo, varg och kungsörn.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser ser positivt på att behandla rovdjursstammarna i ett skandinaviskt perspektiv. De konstaterar att det stämmer överens med de åtaganden som Sverige gjort i internationella konventioner och förbundet sig till genom medlemskapet i Europeiska unionen. *Sametinget* och *Renägarförbundet* anser att varje rovdjurspopulations långsiktiga överlevnad skall tryggas med hänsyn till allmänna intressen och rennäringens behov i det landområde som utgörs av Norge, Sverige och Finland. *Renägarförbundet* anser att hänsynen till rovdjurens bevarande inte får vara så ingripande att rennäringens utövande försvåras. *Naturvårdsverket* ifrågasätter om det genetiska utbytet med Finland är av den omfattningen som utredningen antyder. För björn, lo, järv och kungsörn tar utredningen för givet att ett genetiskt utbyte existerar och att de skandinaviska populationerna inte är isolerade utan utgör en del av en betydligt större rysk/nordisk population. Verket anser att det inte är klarlagt att det sker ett regelbundet genetiskt utbyte mellan de finska och skandinaviska stammarna av björn, järv och lo. Detta måste man ta hänsyn till när minimalen fastställs. *Svenska Naturskyddsföreningen* instämmer i att rovdjursstammarna kan betraktas

i ett skandinaviskt perspektiv under förutsättning att man kan visa att genetiskt utbyte verkligen äger rum och stammarna därmed kan anses som gemensamma. *Världsnaturfonden* anser att ordet "långsiktigt" skall ingå i åtagandet eftersom det måste vara målet i enlighet med konventionen om biologisk mångfald. *Svenska Jägareförbundet* konstaterar att en stark ökning av rovdjursstammarna i vissa avseenden kommer i konflikt med andra naturvårdsintressen. Enligt förbundet gäller det främst målet att värna det öppna beteslandskapet i skogsbygder.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen och riksdagen har vid flera tillfällen gett uttryck för att Sverige skall bevara den biologiska mångfalden, bl.a. i propositionen Svenska miljömål (prop.1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 198/99:188). I propositionen behandlas 15 nationella miljökvalitetsmål. Under miljökvalitetsmålet Levande skogar sägs bl.a. att inhemska växt- och djurarter skall kunna fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd.

Genom att tillträda olika konventioner, främst den s.k. Bernkonventionen (SÖ 1983:30), och medlemskapet i Europeiska unionen har Sverige internationellt åtagit sig att på olika sätt bevara den biologiska mångfalden.

Enligt Bernkonventionen skall vissa, angivna, djurarter ges ett starkt skydd, däribland björn, järv och varg. Även Rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG), det så kallade art- och habitatdirektivet (EGT L 206, 22.07.1992 s. 7, Celex 392L0043), innehåller regler om skydd av olika arter. Enligt direktivet skall medlemsstaterna införa ett strikt skyddssystem för bl.a. björn, lodjur och varg. Under vissa förutsättningar får undantag göras från huvudregeln att arterna skall skyddas. Enligt rådets direktiv om bevarande av vilda fåglar (79/409/EEG), det så kallade fågeldirektivet (EGT L 103, 25.04.1979 s. 1, Celex 379L0409), skall medlemsstaterna skydda alla naturligt förekommande fågelarter. Jakt får tillåtas på vissa fågelarter enligt nationella regler. För andra arter, däribland kungsörnen, får undantag från direktivets regler om skydd bara göras i vissa angivna fall.

De förpliktelser som följer av konventionen och direktiven stämmer överens med regeringens och riksdagens mål att bevara den biologiska mångfalden.

Livskraftig stam

Uttrycket livskraftig stam definieras inte i de internationella konventioner och EG-direktiv som Sverige har en skyldighet att följa. Utredningen lade stor vikt vid att försöka klargöra hur uttrycket bör tillämpas för de olika rovdjursarterna i Sverige. Bland annat anlätades en forskargrupp, som bestod av forskare från flera vetenskapliga discipliner. Gruppen redovisade sina bedömningar i en rapport till utredningen, som publicerats i en särskild bilagedel till utredningens slutbetänkande (SOU 1999:146). Utredningen inhämtade också synpunkter från flera andra håll.

Utredningen diskuterar frågan om vad som är en livskraftig rovdjursstam utifrån såväl teoretiska resonemang som praktisk erfarenhet från

skilda håll i världen. Därvid resoneras kring begreppen kortsiktigt respektive långsiktigt bevarande. När man talar om att bevara en art är det oftast, enligt utredningen, uttalat eller underförstått att det handlar om långsiktigt bevarande och att det är det som bör eftersträvas.

Den forskargrupp som utredningen anlidade anser att det för långsiktigt bevarande av de olika rovdjursarterna oftast krävs stammar om ett par tusen individer. Den nedre gränsen för långsiktigt bevarande anges till 5 000 individer för björn och varg, till 3 500 individer för lo och kungsörn samt till 3 000 individer för järv. För det lägsta kravet som bör ställas upp för ett kortsiktigt bevarande, dvs. att arten skall finnas kvar inom de närmaste 100 åren, anser gruppen att det behövs åtminstone 500 individer av lo, järv, varg och kungsörn samt 800 individer av björn.

Ett sätt att få ett mått på hur stora stammar som behövs för att bevara en art är att använda s.k. sårbarhetsanalyser. Sådana analyser görs genom att man i dataprogram simulerar olika framtida tänkbara alternativ till utveckling av en stam. Enligt utredningen har sårbarhetsanalyser för varg visat att ett bestånd om 100–200 vargar i Skandinavien skulle räcka för en fortsatt gynnsam utveckling av stammen. En förutsättning är dock att det förekommer viss invandring av varg från Finland. Det har emellertid varnats för att sätta alltför stor tillit till sådana analyser eftersom många av de grundläggande uppgifterna som behövs för att resultatet skall bli helt tillförlitligt saknas.

Forskare som arbetat med vargstammar i Nordamerika anser enligt utredningen att den nuvarande skandinaviska vargstammen är livskraftig även i ett längre perspektiv. Detta bl.a. med hänsyn till att stammen är i tillväxt.

Utredningen konstaterar att det finns skiftande uppfattningar bland forskare inom olika ämnesområden beträffande frågan om minsta livskraftiga bestånd. I sitt remissvar anför också Sveriges lantbruksuniversitet att de miniminivåer som föreslås av utredningen är högre än vad som är befogat av i varje fall genetiska skäl.

Regeringen anser att utredningen analyserat frågan om livskraftiga stammar i den omfattning som är rimlig med nuvarande kunskaper. Enligt regeringen är det angeläget att vidareutveckla olika metoder för att med tiden uppnå större säkerhet vid bedömningar av vad som krävs för bevarande av de olika stammarna av rovdjur. Denna slutsats får även stöd i Sveriges lantbruksuniversitets remissyttrande.

Övergripande mål för en sammanhållen rovdjurspolitik

Regeringens och riksdagens tidigare uttalanden om att den biologiska mångfalden skall bevaras, innebär att de naturligt förekommande rovdjursarterna skall finnas i livskraftiga bestånd och att de även skall kunna sprida sig till för dem naturliga områden. Målen för förvaltningen av rovdjursstammarna skall stå i överensstämmelse med dessa uttalanden. Målen kommer därmed även att stämma överens med Sveriges internationella åtaganden.

Som framgått finns det emellertid bland forskare skilda uppfattningar om hur stor en rovdjursstam skall vara för att kunna anses livskraftig. Begreppet livskraftig stam har alltså inte en entydig, fastställd betydelse. Regeringen anser därför att begreppet som sådant inte bör användas när

målen för den svenska rovdjurspolitiken fastställs. Det övergripande målet bör i stället formuleras som att de aktuella arterna skall finnas i så stora antal att de långsiktigt finns kvar i den svenska faunan. Det bör emellertid framhållas att bedömningen av hur många individer av respektive art som behövs för ett långsiktigt bevarande bör ha sin utgångspunkt i vetenskapliga bedömningar. I målet bör även ingå att arterna skall kunna sprida sig till sina naturliga utbredningsområden, dvs. områden som i dag är sådana att respektive art kan leva och reproducera sig där.

Det övergripande målet för den sammanhållna rovdjurspolitiken skall alltså vara att svenska staten skall ta ansvar för att arterna björn, järv, lo, varg och kungsörn skall finnas i så stora antal att de långsiktigt finns kvar i den svenska faunan och även kan sprida sig till sina naturliga utbredningsområden. I likhet med vad som gäller för de 15 nationella miljökvalitetsmålen är regeringens ambition att detta övergripande mål skall nås inom en generation.

Nuvarande stammar av björn, järv, lo, varg och kungsörn

Utredningen bedömer att stammarna av lodjur, björn och kungsörn i Sverige befinner sig över de nivåer som forskargruppen ansåg att det behövs för ett kortsiktigt bevarande. För lodjur och kungsörn är stammarna så stora att de också befinner sig över de nivåer som behövs för långsiktigt bevarande. Regeringen anser att dessa bedömningar kan ligga till grund även för regeringens ställningstaganden till förslag om förvaltningspolitik för arterna.

Utredningen bedömer att stammarna i Sverige av både järv och varg befinner sig under, för vargens del klart under, de lägst satta kritiska populationsstorlekarna t.o.m. för kortsiktigt bevarande. För järven skulle enligt utredningen en sammanräkning av den svenska och norska populationen ge ett antal om 500 individer. Järvstammen skulle därigenom finnas på den nivå som forskargruppen ansåg nödvändig för kortsiktigt bevarande.

Regeringen finner emellertid med viss oro att resultatet från inventeringssäsongen 1999/00 visar att antalet järvar minskat i Sverige. Den sammanräknade svensk-norska stammen ligger nu troligen närmare 400 än 500 individer. Därigenom uppfyller den inte längre forskargruppens kriterium för kortsiktigt bevarande.

Regeringen anser att utredningens bedömning beträffande vargstammen kan ligga till grund för regeringens förslag till förvaltningspolitik för arten. Detsamma gäller i och för sig utredningens bedömning beträffande järven. Men när det gäller denna art måste även den senaste utvecklingen tillmätas stor betydelse.

5.2 Antal och utbredning

5.2.1 Miniminivåer och etappmål

<p>Regeringens bedömning: Nationella miniminivåer för stammarna av <i>björn, lo</i> och <i>kungsörn</i> bör slås fast. Miniminivån anger vilken</p>
--

förvaltningsstrategi som bör tillämpas och är inte ett mått på vilket antal individer som är önskvärt av en art. Målet för förvaltningen är att arterna skall öka i antal utöver respektive miniminivå, till sådana nivåer att de med större säkerhet långsiktigt kan bevaras i den svenska faunan. Om antalet djur av en art sjunker under miniminivån bör skydds jakt tillåtas endast i begränsad omfattning. Så länge en art befinner sig över miniminivån bör emellertid större hänsyn tas till motstående intressen.

För *varg* och *järv* bör etappmål slås fast. Med etappmål avses delmål för stammarnas tillväxt mot en nivå där artens fortsatta existens i Sverige kan anses långsiktigt säkrad. När etappmålet uppnåtts bör en förnyad bedömning göras om mål för arten. Innan etappmålet uppnåtts bör endast skydds jakt tillåtas och då i begränsad omfattning.

Nivåerna och målen bör anges som antalet föryngringar.

Utredningens förslag: Minimnivåer för rovdjursstammarna slås fast. Innan en art uppnått miniminivån tillåts endast skydds jakt i begränsad omfattning. När miniminivån är uppnådd kan stammen visserligen tillåtas fortsätta att öka men större hänsyn kan tas till motstående intressen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag att minimnivåer för rovdjursstammarna bör fastställas. Ett stort antal remissinstanser poängterar att det är viktigt att minimnivåerna inte uppfattas som maximnivåer. Remissinstanserna redovisar emellertid mycket skilda uppfattningar om hur minimnivåer bör utformas och på vilken grund de skall vila. *Naturvårdsverket* anser att nationella minimnivåer bör fastställas för alla rovdjuren, dvs. även för *varg*. Målen blir därigenom tydligare samtidigt som risken minskar att svenska förvaltningsbeslut ställs mot norska och vice versa. *Stockholms universitet* anser att det inte är acceptabelt om de minimnivåer som fastställs inte är vetenskapligt förankrade. *Sveriges lantbruksuniversitet* anser att tydliga förvaltningsmål i form av minimnivåer är särskilt viktiga för kontroversiella arter som de stora rovdjuren. De i utredningen angivna minimnivåerna är förvaltningsmål och inte en nivå på minsta livskraftiga population. Lantbruksuniversitetet påpekar att det dock råder oenighet bland forskare vad som är minimnivåer för livskraftiga populationer. Lantbruksuniversitetet anser att utredningen föreslagit högre minimnivåer än vad som är befogat på grundval av i varje fall genetiska skäl. *Svenska Samernas Riksförbund* anför liknande synpunkter och anser att föreslagna minimnivåer därför skall granskas vidare. *Svenska Naturskyddsföreningen* är kritisk mot att utredningen inte konsekvent har använt sig av forskargruppens enhälliga rekommendationer utan i stället låtit bedömningar av mer politiskt slag avgöra vilka nivåer man vill föreslå. Föreningen tillstyrker därför inte utredningens förslag när det gäller föreslagna minimnivåer. *Sametinget* och *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det är lika viktigt att man inom renskötselområdet även fastställer maximnivåer av den samlade rovdjurspopulationen. *Naturvårdsverket*, några länsstyrelser, *Svenska Naturskyddsföreningen* m.fl. anser att minimnivån i första hand bör anges som föryngrande par eller motsvarande eftersom det ger ett bättre mått på stammens vitalitet. *Årjängs*

kommun anser att när miniminivåerna uppnåtts bör besluten om ökning utöver miniminivån tas på kommunal nivå.

Skälen för regeringens bedömning: Målen för rovdjurspolitiken kan formuleras på olika sätt. Utredningen har föreslagit att man som mål slår fast miniminivåer. Regeringen konstaterar att det finns ett brett stöd bland remissinstanserna för att fastställa sådana nivåer. Med hänsyn till vad som framförs i remissyttrandena finns det emellertid skäl att precisera begreppets innebörd.

Med miniminivå avser regeringen det minsta antal djur av en art som förvaltningen alltid skall syfta till att upprätthålla. Målet för förvaltningen skall emellertid vara att arterna ökar i antal utöver respektive miniminivå till sådana nivåer att de med större säkerhet långsiktigt kan bevaras i den svenska faunan.

Miniminivån anger vilken förvaltningsstrategi som skall tillämpas och är alltså inte ett mått på vilket antal individer som är önskvärt av en art. Om stammen av en art underskrider miniminivån skall orsakerna analyseras och åtgärder vidtas, vilket är en uppgift främst för Naturvårdsverket. När en art befinner sig under miniminivån bör endast skydds jakt, dvs. jakt för att förebygga skador, i begränsad omfattning förekomma. Men så länge en art befinner sig över nivån kan större hänsyn tas till motstående intressen.

Enligt regeringen bör uttrycket miniminivå endast användas för de arter där stammen uppnått ett sådant individantal att arten bedömts som åtminstone kortsiktigt livskraftig. Minimnivåer bör således fastställas för björn, lo och kungsörn (se avsnitt 5.1).

För järv och varg bör i stället etappmål fastställas, eftersom stammarna ännu inte nått en nivå som kan anses säkra deras överlevnad i ett längre perspektiv. Etappmål är enligt regeringen ett delmål för stammarnas storlek på väg mot en nivå där artens fortsatta existens i den svenska faunan kan anses långsiktigt säkrad. När ett etappmål är nått bör en utvärdering göras av stammens utveckling och de eventuella konflikter som uppstått med andra intressen. Det bör också bedömas om ett nytt etappmål skall fastställas eller om det är lämpligt och möjligt att fastställa en miniminivå.

Så länge stammen av en art inte nått etappmålet bör endast skydds jakt tillåtas och då i begränsad omfattning. Skydds jakt i syfte att lokalt begränsa antalet djur bör endast tillåtas om stammen i landet som helhet visar en entydigt positiv utveckling. När det gäller skydds jakt på enskilda individer som orsakar allvarliga skador eller olägenheter kan givetvis andra bedömningar göras.

Regeringen anser att det inte är meningsfullt att nu slå fast etappmål som vida överstiger den nuvarande numerären eftersom det skulle kunna medföra konflikter som gör det svårt att upprätthålla förtroendet för förvaltningen. En ändamålsenlig förvaltningsstrategi skall ha till syfte att bidra till en hållbar utveckling och undvika konflikter. Mål som inte kan antas bli uppnådda inom en överskådlig framtid bidrar inte till detta.

Eftersom nationella miniminivåer och etappmål ger tydlighet åt förvaltningen anser regeringen att det är angeläget att riksdagen fastställer sådana nivåer. Förslag till miniminivåer och etappmål lämnas i avsnitt 5.2.3–5.2.7.

Regeringen anser i likhet med Naturvårdsverket och flera länsstyrelser att även regionala miniminivåer bör anges uttryckta som regionala delnivåer av de nationella miniminivåerna. Om sådana tydliga miniminivåer anges kan en större del av besluten gällande förvaltning av rovdjuren ske på den regionala nivån utan att de nationellt satta nivåerna riskerar att underskridas. De regionala miniminivåerna bör såsom verket föreslår fastställas av verket efter samråd med respektive länsstyrelse. När det gäller järv och varg, för vilka nationella etappmål fastställs, är det inte aktuellt att nu ange några regionala mål. Antalet individer av dessa arter är så litet att skydds jakt som beslutas av myndighet måste ske i ett nationellt perspektiv.

Utredningen föreslår att miniminivåerna skall anges i antal individer av de olika arterna, utom för kungsörn där nivån anges i antalet häckande par. Flera remissinstanser, bl.a. Naturvårdsverket, har föreslagit att nivåerna skall anges i reproducerande par eller honor med ungar eftersom det ger ett bättre mått på stammens vitalitet. Det är dessutom lättare att inventera reproducerande par än antalet individer. Utifrån kunskaper om antalet reproducerande par kan det totala antalet individer uppskattas utifrån erfarenheter om fördelningen mellan reproducerande par och övriga delar av stammen. Regeringen delar remissinstansernas synpunkter och anser att minimi- och etappmål bör anges i antalet årliga föryngringar. Det bör även anges hur många individer detta kan beräknas motsvara.

Uppgifterna om stammens storlek kommer alltid att innehålla ett visst mått av osäkerhet. De inventeringar som genomförs kan av praktiska och ekonomiska skäl aldrig bli så detaljerade att det exakt går att fastställa stammarna. Ju större stammarna är, desto svårare är det att ange exakta tal. Inventeringsresultaten anges därför oftast som ett intervall. Med tillämpning av försiktighetsprincipen anser regeringen att bedömningar av om en art överstiger miniminivån respektive når upp till etappmålet skall utgå från det lägsta angivna talet i intervallet för stammen.

Samarbete med Norge och Finland

Mellan de svenska och de norska stammarna av björn, järv, lo, varg och kungsörn förflyttar sig individer i en sådan omfattning att det finns fog för att tala om gemensamma stammar för Sverige och Norge. Däremot finns det viss osäkerhet om i vilken omfattning de svensk-norska stammarna har kontakt med finska bestånd. Särskilt kontakten med det finska vargbeståndet verkar för närvarande osäker.

Beslut om förvaltningen i det ena landet kan ofta få konsekvenser i grannländerna. Ett väl utvecklat samarbete med i första hand Norge men även med Finland är därför viktigt. Utredningen har tydligt visat på den stora betydelsen av sådant samarbete bl.a. för att komma överens om miniminivåer som kan avse hela den skandinaviska halvön men eventuellt även en region som omfattar Finland.

Regeringen anser att det ännu inte är möjligt eller lämpligt att ange några miniminivåer eller mål utöver dem som bör gälla för Sverige. Regeringen avser emellertid att ge Naturvårdsverket i uppdrag att vidareutveckla samarbetet med Norge och Finland beträffande rovdjursfrågor. Syftet skall vara att försöka uppnå gemensamma förvaltningsstrategier.

Regeringens bedömning: Rovdjursarterna bör som huvudregel få sprida sig inom respektive arts naturliga utbredningsområde. I områden där riskerna för angrepp på människor och andra olyckor är störst bör man i förvaltningen försöka hindra en etablering eller i varje fall minska antalet djur. Också i områden där en art gör stor skada bör antalet djur minskas. För de arter som inte nått upp till etappmålet bör dock en förutsättning för sådan skydds jakt vara att det kan konstateras att stammen som helhet i landet har en positiv utveckling. Detsamma gäller om en art minskat i antal så att den befinner sig under miniminivån.

Inom renskötselområdet bör rovdjursstammarnas utveckling styras så att ordnad renskötsel inte omöjliggörs eller allvarligt försvåras i någon sameby.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet förslaget, som dock uppfattas olika av instanserna. *Svenska Naturskyddsföreningen*, *Världsnaturfonden*, *Svenska Jägareförbundet* och *Svenska Fåravelsförbundet* tillstyrker förslaget. *Naturvårdsverket* anser att det är både angeläget och värdefullt att rovdjursstammarna sprids eftersom björn, lo och varg tidigare funnits över i stort sett hela landet. Motståndet mot rovdjur och även skadorna på tamdjur förefaller att vara störst i områden där rovdjuren nyligen återetablerat sig. Det måste därför finnas tid att vidta förebyggande åtgärder mot skador samtidigt som befolkningen ges möjlighet att lära sig leva med rovdjur. Verket anser därför att en återetablering av rovdjur bör ske relativt långsamt. *Svenska Jägareförbundet* betonar vikten av att inte en alltför stor del av stammarna av de fyra stora rovdjuren koncentreras till ett mindre geografiskt område i Svealand. *Årjängs kommun* saknar en analys av det sammanlagda rovdjurstrycket i Mellansverige och föreslår att en sådan analys genomförs inför riksdagens beslut. *Sveriges Jordägareförbund* anser att det varken privatekonomiskt, samhällsekonomiskt eller socialt är önskvärt att permanenta stammar av de stora rovdjuren tillåts etablera sig i Götaland och större delen av Svealand. *Sametinget* och *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det är av stort värde för rennäringen om man kan fastställa toleransnivåer för samebyar eller något större område i fråga om antal och slag av rovdjur som långsiktigt kan hållas i området. *Naturvårdsverket* anser att renskötselområdet borde ha analyserats lite närmare av utredningen eftersom landområdet i sin helhet inte är formellt definierat och används olika intensivt för renskötsel. *Svenska Samernas Riksförbund* anser att det skall fastställas en högsta nivå per sameby för det totala rovdjurstrycket.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser i likhet med utredningen att rovdjuren skall få möjlighet att sprida sig inom respektive arts naturliga utbredningsområden. Med naturligt utbredningsområde skall förstås ett område som i dag är sådant att arten kan leva och reproducera sig där. Spridningen skall ske utan mänsklig medverkan.

Spridningen kan emellertid inte vara helt fri. Viss skydds jakt kommer att behövas för att hindra etablering eller minska antalet djur i vissa områden. För de arter som inte nått upp till etappmålet, eller arter som minskat i antal så att de befinner sig under miniminivån, bör särskild restriktivitet med skydds jakt iaktas. Därför bör en förutsättning för skydds jakt i syfte att lokalt begränsa stammen vara att stammen som helhet i landet visar en positiv utveckling. Landet är visserligen i vissa delar glest befolkat, med det går dock inte att peka ut några större sammanhängande områden där konflikter med människor helt kan utslutas.

Riskerna för angrepp på människor är erfarenhetsmässigt nästan helt knutna till björn. I vissa områden kan riskerna för angrepp vara större än i andra. I områden där de största riskerna finns bör en etablering hindras eller i varje fall bör antalet djur minska. Förutom direkta angrepp på människor kan olyckor uppstå på andra sätt t.ex. genom att en björn eller varg skrämmer ridhästar eller får tamboskap i sken.

I de områden där en art gör stor skada bör man försöka minska antalet individer under förutsättning att det finns områden där arten kan existera i tillräckligt antal med mindre konflikter med människan.

Renskötseområdet

Rennäringen är den näring som drabbas hårdast av skador på grund av förekomsten av rovdjur. Det är mot den bakgrunden naturligt att det krävs olika ställningstaganden inom respektive utanför renskötseområdet.

Renskötseområdet intar en särställning så till vida att samtliga av de stora rovdjuren har naturliga utbredningsområden som sträcker sig över detta. Samtliga arter orsakar också skador för rennäringen. Det är därför viktigt att beakta konsekvenserna av rovdjursförekomsten både för rennäringen i stort och för de enskilda samebyarna.

I förslaget till nytt ersättningssystem för rovdjursdödade renar (Sametingets och Naturvårdsverkets rapport 1995-02-07) angavs att rovdjurens beskattning av antalet renar inte bör överstiga en tredjedel av det normala slaktuttaget, vilket ansågs motsvara tio procent av renantalet. Regeringen konstaterar att rennäringen anser att förslaget på denna punkt inte kommit att tillämpas på ett för rennäringen tillfredsställande sätt. Utredningen anser emellertid att det inte är möjligt eller lämpligt att på detta sätt slå fast en toleransnivå för antalet rovdjur. Utredningen menade att det är svårt att se hur toleransnivån skulle tillämpas i praktiken och att det också är svårt att se betydelsen för en enskild sameby. Sametinget och Naturvårdsverket har även i förslaget till reformerat ersättningssystem enats om en toleransnivå (bilaga 3 till utredningens slutbetänkande SOU 1999:146). I detta förslag sägs att gränsen för att näringen avsevärt försvåras går vid uppkomna rovdjursförluster motsvarande ca 30 procent av det normala slaktuttaget mätt över flera år.

Regeringen anser att det är ett grundläggande krav att en ordnad renskötsel kan bedrivas och att skadorna av rovdjur därför inte får bli för omfattande. Tills vidare bör de regionala miniminivåer som kommer att anges för björn och lo kunna utnyttjas på ett sådant sätt i förvaltningen att de samlade skadorna orsakade av rovdjur inte överstiger den toleransnivå

som Sametinget och Naturvårdsverket anger. För järv och varg är stammarna ännu så små att det tills vidare bör prövas från fall till fall om skydds jakt skall medges.

Sammanfattningsvis anser regeringen att rovdjursstammarnas utveckling inom renskötselområdet bör styras så att ordnad renskötsel inte omöjliggörs eller allvarligt försvåras i någon sameby. Förslagen till mål för de olika arternas antal och utbredning har därför utformats med hänsyn till rennäringens intressen.

5.2.3 Björn

Regeringens förslag: Miniminivån för björnstammen i Sverige skall vara 100 föryngringar per år, vilket motsvarar ett totalt antal av ca 1 000 individer. Målet för björnstammens utbredning bör vara att den fyller ut områdena mellan de nuvarande reproduktionsområdena och att stammens spridning söderut tillåts fortsätta.

Utredningens förslag: Den gemensamma svensk-norska björnstammen uppskattas för närvarande till minst 1 000 djur. Detta antal bör ses som en miniminivå för björnstammen som helhet. För Sveriges del slås också 1 000 björnar fast som miniminivå. Stammen kan tillåtas att växa och skyddsjakten i Sverige bör fortsätta. Björnstammen tillåts fortsätta att sprida sig söderut, vilket i första hand torde komma att beröra mellersta delarna av Dalsland och den del av Sverige som ligger norr om en tänkt linje från Vänerns nordspets till norra Uppland. Inom renskötselområdet bör björnstammen få fortsätta att öka så att områdena mellan de nuvarande reproduktionsområdena fylls ut.

Remissinstanserna: Flertalet remissinsatser tillstyrker en miniminivå om 1 000 individer. *Stockholms universitet* anser emellertid att det är riskabelt att sätta gränsen vid 1 000 djur eftersom det förutsätter ett fritt utbyte av individer med bestånd längre österut. Huruvida ett sådant utbyte förekommer i dag är oklart. Universitetet anser att stammen i stället bör tillåtas uppgå till flera tusen djur. *Sametinget* anser att nuvarande björnstam inte är acceptabel från renskötselsynpunkt. Tinget föreslår att skydd för rennäringen vidtas genom decimering inom områden där man kan dokumentera skador. Tinget motsätter sig att björnstammen skall få fortsätta att utvecklas ovanför lappmarksgränsen och på renbetesfjällen. Liknande synpunkter anförs av *Renägarförbundet*. Förbundet anser vidare att totalt maximalt 1 500 björnar skall räknas som en tillräckligt stor population i Sverige, Norge och Finland. Den föreslagna nivån bör enligt bl.a. *Naturvårdsverket* kompletteras med en nivå för antalet årliga föryngringar. Verket anser att miniminivån på 1 000 individer sannolikt ligger under den stam som finns i dag. Verket föreslår att stammen kan tillåtas öka till 150 föryngringar per år vilket motsvarar den långsiktigt livskraftiga nivån om 1 500 individer. Verket påpekar att antalet björnar har ökat stadigt under de senaste åren samtidigt som problemen med skador av björn inte ökat i motsvarande grad och på det hela taget är hanterliga. *Svenska Samernas Riksförbund* anser att björnstammen är mycket större än vad utredningen bedömer. *Länsstyrelsen i Värmlands län*, *Svenska Kennelklubben* och *Svenska Jägareförbundet* anser att den

föreslagna ökningen av björnstammen bör ske så långsamt att befolkningen underhand lär sig umgå med björn som trots allt bedöms som det farligaste rovdjuret för människan.

Skälen för regeringens förslag

Miniminivå

Den skandinaviska björnstammens tillväxttakt är den högsta kända i världen för en brunbjörnsstam. Den gynnsamma utvecklingen, som björnstammen haft under en längre period, innebär att det i Skandinavien finns minst 1 000 björnar. Endast en liten del av dessa finns för närvarande i Norge. Reproduktionen är koncentrerad till vissa områden och expansionen till nya områden sker långsamt. Trots björnstammens tillväxt under de senaste decennierna har problemen med skador orsakade av björn, t.ex. på tamdjur, inte ökat i motsvarande grad och kan anses vara hanterliga.

Regeringen delar utredningens bedömning att en miniminivå för björnstammen om ca 1 000 individer bör fastslås vilket motsvarar 100 föryngringar. Regeringen delar även utredningens och flera av remissinstansernas uppfattning att björnstammen kan tillåtas att fortsätta att växa. Målet för förvaltningen bör vara att arten når en nivå som säkerställer att den långsiktigt bevaras i den svenska faunan. Enligt rapporten från den forskargrupp utredningen anlidade behövs 1 500 individer för ett långsiktigt bevarande inom Sverige (se utredningens slutbetänkande SOU 1999:146, bilagedelen, bilaga 2). Angivet i föryngringar motsvarar det 150 föryngringar per år. I den mån stammen ökar bör även jakten kunna öka.

Regeringen föreslår alltså att miniminivån för den svenska björnstammen skall vara 100 föryngringar per år vilket motsvarar ett totalt antal av ca 1 000 individer.

Mål för utbredning

Björnen är det rovdjur som kan utgöra den mest påtagliga risken för människor. Skadskjutna och trafikskadade björnar kan vara aggressiva. Att komma i närheten av en björn vid ett byte eller en björnhona med ungar kan också vara risksituationer. Möten med björn har blivit vanligare och antalet incidenter och olyckor har också ökat. Ännu har emellertid i modern tid ingen sådan olycka med dödlig utgång inträffat i Sverige (avsnitt 4.2.1).

Om förekomst av björn kan accepteras i ett visst område får bedömas från plats till plats med hänsyn till risken för olyckor. Det är viktigt att försöka undvika att björnar vänjer sig vid att söka föda nära bebyggelse eller att de uppehåller sig i relativt tät befolkade områden eftersom detta innebär risker för olyckor. De möjligheter för länsstyrelserna att besluta om skydds jakt som regeringen avser att genomföra bör kunna utnyttjas då sådana risker uppstår (avsnitt 7.1).

Enligt utredningen finns det inom renskötselområdet områden med så tät förekomst av björn att betydande svårigheter uppkommer för ren-

närings. Främst orsakar björnen skada på renkalvar. Utredningen anser emellertid att detta inte är skäl att kraftigt minska björnstammen längs fjällkedjan, där fjällsamebyarna har sina kalvningsland. I stället menar utredningen att problemen bör kunna mötas med förebyggande åtgärder, däribland skydds jakt på särskilt skadegörande individer. Regeringen delar i och för sig utredningens uppfattning i denna fråga, men vill betona att skydds jakt förmodligen är det enda effektiva sättet att begränsa skadorna.

Regeringens bedömning är att det inte finns några avgörande skäl för att begränsa björnens utbredning i Sverige. Målet för björnstammens utbredning bör därför vara att den skall fylla ut områdena mellan de nuvarande reproduktionsområdena, vilka är belägna från Dalarna och norrut. Stammens spridning söderut, som redan pågår, bör också tillåtas fortsätta. Någon geografisk gräns för spridningen bör enligt regeringens bedömning inte anges närmare. Arten bör i princip få fortsätta att expandera inom sitt naturliga utbredningsområde.

Jakten på björn bör ha sådan inriktning att risken för olyckor där människor kommer till skada minimeras. Vidare bör jakten utformas så att skadorna på renar och andra tamdjur begränsas. Särskild hänsyn bör tas till behovet att minska risken för att många renkalvar dödas.

Regeringen föreslår alltså att målet för björnstammens utbredning skall vara att arten sprider sig inom sitt naturliga utbredningsområde, dvs. att den fyller ut områdena mellan de nuvarande reproduktionsområdena och sprider sig söder ut.

5.2.4 Järv

Regeringens förslag: Etappmålet för järvstammen i Sverige skall vara 90 föryngringar per år, vilket motsvarar ett totalt antal av ca 400 individer. Målet för järvstammens utbredning är att den sprider sig jämnare inom sitt naturliga utbredningsområde.

Utredningens förslag: Den gemensamma skandinaviska järvstammen kan uppskattas till närmare 500 individer. Detta antal individer bör ses som en miniminivå för stammen som helhet. För Sverige slås 300 järvar fast som miniminivå. En långsam ökning av den svenska delen av stammen eftersträvas liksom en jämnare spridning inom renskötselområdet. En försiktig ökning av skydds jakten kan tillåtas när man kan se att järven sprider sig och växer i antal. Etablering av järv utanför renskötselområdet är önskvärd. Järvstammen bör få återhämta sig och en jämnare spridning längs fjällkedjan bör eftersträvas.

Remissinstanserna: *Stockholms universitet* anser att det är alltför riskabelt från bevarandesynpunkt att ha så få som 300 järvar i Sverige. Liknande synpunkter framförs av bl.a. *Naturvårdsverket* och *Länsstyrelsen i Västerbottens län*. *Naturvårdsverket*, *Svenska Rovdjursföreningen* och *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att miniminivån bör sättas till 500 individer. *Naturvårdsverket* föreslår dessutom att miniminivån anges som 100 föryngringar per år – vilket motsvarar ca 500 individer. *Svenska Rovdjursföreningen* anför att eftersom Norge medger en generös jakt på järv kan Sverige inte förlita på att den norska

järvstammen tillsammans med den svenska är livskraftig. *Sveriges lantbruksuniversitet* anser att det är tveksamt att fästa stor förhoppning till att en betydande del av järvpopulationen skall etablera sig i skogsområdet utanför renskötselområdet. Naturvårdsverket m.fl. anför att den uttalade viljan att få en jämnare utbredning av järv sannolikt kräver att järvstammen är så tät i vissa områden att utvandring blir en naturlig effekt. *Sametinget* anser att en ökad spridning av järvstammen förutsätter en kraftig minskning av lodjursstammen. Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att man borde fundera på att flytta järvar från ett område till ett annat. Länsstyrelsen i Västerbottens län hyser viss oro för att miniminivån för järv är för låg. *Kiruna kommun* bedömer att en jämnare spridning av järvstammen längs fjällkedjan kommer att innebära att det totala rovdjurstrycket skulle minska i områden med förut stort rovdjurstryck.

Skälen för regeringens förslag

Etappmål

Regeringen finner det otillfredsställande och oroande att järvstammen trots skyddsåtgärder endast ökat obetydligt under de senaste 30 åren. Särskilt bekymmersam ter sig utvecklingen under de allra senaste åren. Av allt att döma har stammen minskat i antal sedan 1996. Vid den senaste inventeringen, under säsongen 1999/2000, noterades 40 föryngringar i renskötselområdet vilket är 17 färre föryngringar än året innan, 11 färre än 1998 och 26 föryngringar färre än under åren 1997 och 1996. Bestånden av järv i Norge och i Finland visar inte motsvarande nedgång under senare år.

Om inte den snabba tillbakagången kan hejdas kan den svenska järvstammen inom endast ett fåtal år komma i en från bevarandesynpunkt mycket osäker situation. Det förhållandet att stammen till stor del delas med Norge innebär att det finns ett stort behov av en gemensam förvaltning eftersom åtgärder i ettdera landet kan få konsekvenser för livskraften hos stammen som helhet. Regeringen avser att ge Naturvårdsverket i uppdrag att vidareutveckla samarbetet med främst Norge i syfte att uppnå en gemensam förvaltningsstrategi (avsnitt 5.2.1).

Utredningen har föreslagit att en nivå om 500 järvar bör vara en miniminivå för den gemensamma norsk-svenska stammen. Som tidigare påpekats anser regeringen att överläggningar måste ske med grannländerna innan en sådan nivå läggs fast. Regeringen bedömer dock, liksom utredningen, att målet för den gemensamma järvstammen bör vara att den når en nivå som säkerställer att den långsiktigt finns kvar i faunan.

Regeringen föreslår att ett etappmål för den svenska delen av järvstammen nu slås fast. Etappmålet bör vara 90 föryngringar per år, vilket motsvarar ca 400 individer.

Järvens nuvarande utbredningsområde ligger nästan helt inom renskötselområdet. I modern tid är föryngring i andra delar av landet konstaterad endast vid enstaka tillfällen.

Järven orsakar stora skador för rennäringsen. Med hänsyn till det grundläggande målet att järven långsiktigt skall finnas kvar i faunan är det svårt att undvika skador. Regeringen tolkar emellertid rennäringsens synpunkter så att järvens närvaro i renskötselområdet kan hanteras om spridningen blir jämnare och förekomsten av andra rovdjur reduceras.

En allmän utgångspunkt för målen för rovdjursarternas utbredning i renskötselområdet (avsnitt 5.2.2), är att renskötseln inte allvarligt skall försvåras eller omöjliggöras i någon sameby. Därför bedömer regeringen i likhet med utredningen att en ökning av järvstammen inom renskötselområdet till det föreslagna etappmålet 90 föryngringar, förmodligen kräver en jämnare spridning än för närvarande

Regeringen anser att det skulle vara positivt för järvstammen om arten etablerade sig utanför renskötselområdet i större utsträckning. Konflikterna med människan skulle där troligen bli långt mindre än vad som är fallet inom renskötselområdet. Det är en uppgift för länsstyrelserna (avsnitt 4.6) att noggrant följa sådana etableringar. Det är emellertid inte, såvitt nu kan bedömas, troligt att järven mer allmänt kommer att sprida sig utanför renskötselområdet.

Regeringen föreslår att målet för den svenska järvstammens utbredning skall vara att arten sprider sig jämnare inom sitt naturliga utbredningsområde.

5.2.5 Lo

Regeringens förslag: Minimnivån för lodjursstammen i Sverige skall vara 300 föryngringar per år, vilket motsvarar ett totalt antal av ca 1 500 individer. Målet skall vara att antalet lodjur i landet som helhet inte skall minska. Målet för lodjursstammens utbredning skall vara att arten skall finnas såväl inom som utanför renskötselområdet men att huvuddelen av stammen skall finnas utanför renskötselområdet.

Utredningens förslag: Den gemensamma svensk-norska lodjursstammen uppskattas för närvarande till drygt 2 000 djur. 1 500 djur bör ses som minimnivån för den gemensamma stammen. För Sverige slås 1 000 individer fast som minimnivå. Förvaltningen av lodjursstammen sker bl.a. med hänsyn till näringarnas och jaktintressenas behov. Lo ges möjlighet att i ökad omfattning sprida sig till Götaland. Inom renskötselområdet bör antalet lodjur minskas kraftigt av hänsyn till rennäringsen.

Remissinstanserna: *Sametinget* anser att det behövs en minskning av lodjursstammen till 350 individer för att minska skadorna på rennäringsen till acceptabel nivå. *Naturvårdsverket* anser att den svenska stammen bör ligga på dagens nivå om 1 500 individer och föreslår att minimnivån formuleras som 300 föryngringar per år, motsvarande 1 500 individer. Vidare bör enligt verket stor försiktighet gälla för jakt i spridningszonen för att inte försvåra etablering i Södra Svealand och Götaland. Verket

konstaterar att utredningens förslag att minska lodjursstammen i renbetesområdet överensstämmer med verkets policy men att minskningen till 400 djur är alltför långtgående. Beträffande minskning av lodjursstammarna så bör det samlade rovdjurstrycket i samebyarna beaktas. Även *Stockholms universitet*, *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Svenska Rovdjursföreningen* anser att minskningen genom avskjutning är för omfattande. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att den föreslagna minskningen i renbeteslandet skulle medföra att det i framtiden inte kommer att finnas en livskraftig lodjursstam i Norrbotten. *Renägarförbundet* anser att miniminivån skall fastställas till 1 700 individer och avse Sverige, Norge och Finland tillsammans. *Årjängs kommun* stöder tanken att lodjursstammen skall minskas men anser att minskningen i stället bör ske i Mellansverige i de områden som har hög vargtäthet. *Svenska Jägareförbundet* anser att det är helt nödvändigt att minska stammen även i södra Norrland och stora delar av Svealand även om motsvarande ökning inte sker i Götaland. *Stockholms universitet* och *Svenska Rovdjursföreningen* framhåller att det är orimligt att öka avskjutningen av lodjur bara för att de tar en del av de vilda bytesdjuren som även är av intresse för jägarna.

Skälen för regeringens förslag

Miniminivå

Lodjuret har under den senaste tioårsperioden haft en positiv utveckling. Den gemensamma svensk-norska lodjursstammen uppskattas för närvarande till drygt 2 000 djur, varav omkring 1 500 finns i Sverige. Naturvårdsverket anser i sitt remissvar att miniminivån borde vara 300 föryngringar per år, motsvarande 1 500 individer medan utredningen föreslår att miniminivån bör anges till 1 000 djur, vilket även det är en nivå som kan anses vara långsiktigt livskraftig.

Regeringen delar Naturvårdsverkets bedömning av lämplig miniminivå för lodjursstammen. Regeringen föreslår alltså att miniminivån för lodjursstammen skall vara 300 föryngringar per år, vilket motsvarar ca 1 500 djur. Målet för förvaltningen av lodjursstammen skall alltså vara att stammen i landet som helhet inte skall minska, även om antalet djur i renskötselområdet långsamt bör reduceras (se nedan).

En miniminivå på 300 årliga föryngringar ger utrymme för endast en mycket begränsad jakt. Viss hänsyn till motstående intressen bör emellertid, liksom för närvarande, kunna tas i förvaltningen av lodjursstammen. I ett historiskt perspektiv har lodjursstammen emellertid visat stor känslighet för jakttrycket och fluktuerat kraftigt. Det är därför viktigt att noggrant följa stammens utveckling för att bedöma effekterna av jakten.

Utbredning

Utredningen och flera remissinstanser påpekar att lodjuret orsakar stora problem för rennäringen. Den hittillsvarande förvaltningen av lodjursstammen har, som Naturvårdsverket framhåller, varit att jakt huvudsakligen tillåtits inom renskötselområdet. Utredningen föreslår att antalet

lodjur minskas till 400 individer i renskötseområdet. Utanför detta bör beståndet i princip vara kvar på nuvarande nivå, enligt utredningen.

Föryngringarna av lodjur har minskat betydligt i renskötseområdet och långt mer än vad som rimligen är effekten av den tillåtna jakten. Om tendensen håller i sig kan antalet lodjur inom något eller några år komma att minskat till det antal som utredningen förslagit att stammen skall reduceras till inom renskötseområdet.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det är motiverat med skydds jakt på lodjur i renskötseområdet av hänsyn till rennäringens intressen. Målet bör vara en långsam minskning mot den nivå utredningen föreslagit för renskötseområdet, dvs. 400 individer. För att lodjursstammen skall vara tillräckligt stor i ett riksperspektiv bör stammen emellertid tillåtas växa i andra områden innan den reduceras i renskötseområdet. Regeringen anser att en sådan tillväxt skall vara konstaterad innan reduktionen genomförs. Det är en uppgift för Naturvårdsverket att noggrant följa lodjursstammens utvecklingen.

Regeringen anser således att huvuddelen av lodjursstammen bör finnas utanför renskötseområdet. Lodjuret bör ges möjlighet att i ökad omfattning sprida sig söderut även till Götaland. Jakt på lodjur bör därför inte tillåtas i sådan omfattning eller på sådana platser att dess spridning söderut förhindras. De jaktliga intressena kommer därigenom att få tåla en större påverkan på viltbestånden. I områden med återetablering av lo och där stammen ökar snabbt bör liksom för närvarande begränsad jakt kunna tillåtas.

Regeringen föreslår att målet för lodjursstammens utbredning skall vara att arten skall finnas såväl inom som utanför renskötseområdet, men att huvuddelen av stammen skall finnas utanför renskötseområdet.

5.2.6 Varg

Regeringens förslag: Etappmålet för vargstammen i Sverige skall vara 20 föryngringar per år, vilket motsvarar totalt ca 200 individer. Då detta etappmål uppnåtts skall en grundlig utvärdering av vargförekomstens effekter genomföras. Därefter beslutas om ett eventuellt nytt etappmål eller en miniminivå. Målet för vargstammens utbredning skall vara att stammen på naturlig väg sprider sig över landet, men att dess förekomst i renskötseområdet i huvudsak begränsas till de områden utanför renskötseområdena där den gör minst skada. Det långsiktiga målet är att vargstammen skall växa till en nivå som säkerställer att den långsiktigt finns kvar i den svenska faunan.

Utredningens förslag: Våren 1998/99 uppgick den gemensamma svensk-norska vargstammen till 59–75 djur. Miniminivån för den svensk-norska stammen slås fast till 200 individer. Stammen tillförsäkras genetiskt utbyte med vargar från Finland. Redan innan stammen nått miniminivån bör skydds jakt kunna tillåtas i begränsad omfattning, främst inom renskötseområdet. Utanför detta bör skydds jakten inriktas på vargar som skapar särskilt stora problem. I en situation där vargstammens ökningstakt är snabb bör man vara mer generös med tillstånd till skydds jakt än annars. Det bör inte finnas någon fast vargstam i ren-

skötselområdet. Vargen bör kunna sprida sig över Svealand och till vissa delar av Götaland. En jämnare spridning av stammen än för närvarande bör eftersträvas.

Remissinstanserna: Remissinstanserna anser att en miniminivå bör fastställas men redovisar mycket skilda uppfattningar om lämplig nivå. En miniminivå om 200 vargar accepteras av *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Världsnaturfonden* som ett första delmål. *Svenska Jägareförbundet*, *Årjängs kommun* och *Svenska Kennelklubben* anser att nivån är för hög. *Årjängs kommun* anser att 100 individer räcker och *Kennelklubben* anser att 150 individer är tillräckligt i en första etapp. *Stockholms universitet* framhåller att den föreslagna nivån är påtagligt mycket lägre än den nivå forskargruppen anger som lägsta nivå för kortsiktigt bevarande. Vidare anser universitetet att det inte är bevarandebiologiskt acceptabelt att inte tillåta etablering av varg i renskötselområdet. Liknande synpunkter redovisas av *Uppsala universitet*. Universitetet anser att utredningens påstående att det saknas acceptans hos allmänheten för en större vargstam än 200 individer inte är korrekt och uppfattar utredningens argumentation som både felaktig och anmärkningsvärd. Även *Svenska Naturskyddsföreningen* anser att utredningen kan ha överskattat motståndet mot ett större bestånd. *Svenska Jägareförbundet* föreslår att Naturvårdsverket anger antalet familjegrupper eller antalet revirhävdande par då sådana mål är mer relevanta än totalantalet individer. Förbundet anser också att det måste finnas en viss acceptans för varg även i renskötselområdet. *Naturhistoriska riksmuseet* anser att det sannolikt krävs en gles vargstam inom renskötselområdet för att en individ från Finland skall ha möjlighet att överleva och finna en partner. *Naturvårdsverket* föreslår att en miniminivå för varg i Sverige skall anges till 15 föryngringar per år vilket motsvarar 150 individer. Om skadorna kan hållas på en rimlig nivå kan ökningen enligt verket fortsätta till i varje fall 500 individer. Även *Länsstyrelsen i Värmlands län* och *Naturskyddsföreningen* anser att en miniminivå för antalet producerande par bör fastställas. *Sametinget*, *Renägarförbundet* och *Svenska Samernas Riksförbund* anser att föryngring av varg inte skall tillåtas i renskötselområdet. *Naturvårdsverket* motsätter sig bestämt att en fast vargstam inte skall få förekomma i renskötselområdet. Det är inte rimligt med tanke på att det dels rör sig om 40 procent av landets yta, dels torde vara nödvändigt med viss invandring för att undvika inavel. Beträffande varg, menar verket, måste stor restriktivitet visas vid främst etablering i renskötselns åretruntmarker och inte automatiskt i hela renskötselområdet. Liknande synpunkter framförs av *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Svenska Rovdjursföreningen*. *Naturvårdsverket* tar bestämt avstånd från att flytta alternativt inplantera vargar som en möjlighet att säkra ett genetiskt utbyte. *Svenska Rovdjursföreningen* anser att det är absurt att ett land med sådana resurser i form av stora glesbygdsområden och tillgång på vilda bytesdjur som Sverige har, inte skulle tåla mer än 200 vargar.

Etappmål

Under gynnsamma förhållanden kan förökningen i en vargstam vara snabb. Vargstammen i Sverige och Norge har under 1990-talet uppvisat en ökning som överträffar de andra rovdjurens. Möjligheter finns därför att vargen åter kan bli en del av faunan i stora delar av landet. Under våren 2000 uppgick vargstammen till mellan 67 och 81 djur. I detta antal ingår inte de valpar som föddes under våren 2000. Samtidigt bör påpekas att de sex vuxna vargar som man känner till har dött nyligen, inte har frånräknats. Trots ökningen ligger arten därför ännu under den nivå på 50 köns mogna individer som Internationella naturvårdsunionen (IUCN) satt som gräns för när en art skall beskrivas som akut hotad. Antalet familjegrupper var under våren 2000 sju och ytterligare sex par bedömdes markera revir. Tillväxten har emellertid visat sig vara förknippad med flera olika problem. Vargförekomsten skapar starka känslor och konflikter. På många håll pågår en häftig debatt om vargförekomsten. Problemet av ett annat slag är t.ex. att det under våren 2000 konstaterades att ungarna i en vargkull i Norge utgjordes av varghybrider, dvs. korsning mellan varg och hund. Kort tid efter att förhållandet blivit klarlagt beslutades om avlivning av samtliga valpar.

Vargens spridning har huvudsakligen skett genom att nya revir har etablerats relativt nära redan befintliga. Enstaka djur kan dock genomföra långa vandringar; det gäller inte minst yngre handjur. Enstaka vargar kan därför numera uppträda i vilken del som helst av landet.

En viktig aspekt när det gäller vargstammen är att Sverige delar stammen med Norge. Vargar, såväl flockar som enstaka individer, rör sig regelbundet över gränsen. I Norge finns omfattande fårskötsel med får på i huvudsak fritt skogsbete. Möjligheterna till åtgärder för att förebygga vargangrepp på tamdjur skiljer sig därför väsentligt mellan Sverige och Norge beträffande andra tamdjur än ren. I Norge pågår beredning av förslag om att varg endast skall accepteras i delar av landet där fårbesätningarna är förhållandevis få. Vargar som uppehåller sig utanför dessa områden skall få jagas. Huvuddelen av nuvarande vargflockar i Norge befinner sig i områden som i framtiden, enligt förslaget, inte skall hysa varg.

Utredningen och flera remissinstanser framhåller att en långsam tillväxt av vargstammen bör eftersträvas. En snabb tillväxt och spridning kan leda till nya och ökade skador. Också i övrigt kan förhållanden uppstå som av en del av befolkningen kan upplevas som främmande och hotande. Med en långsam tillväxt får människor bättre möjligheter att lära sig leva med vargen. Därmed förbättras förutsättningarna för att dess närvaro skall accepteras. Enligt forskare bedöms emellertid en snabb tillväxt av vargstammen minska risken för effekter av inavel.

Regeringen delar utredningens bedömning att det är avgörande för vargstammen att man får förståelse hos lokalbefolkningen för utvecklingen. Det är särskilt viktigt att ansvariga myndigheter, främst länsstyrelsen och Naturvårdsverket, uppmärksammar situationen i områden där vargen nyligen återetablerat sig. Särskilda informationsinsatser är ofta nödvändiga i sådana områden (avsnitt 11).

Vargförekomsten skapar konflikter med näringsintressen och jaktintressen. Regeringen bedömer å ena sidan att det därför inte nu är möjligt att få en bred acceptans för en vargstam av den storlek som krävs för att den skall kunna bedömas som långsiktigt hållbar enligt vissa vetenskapliga analyser. Å andra sidan är det inte rimligt att ange ett mål som inrymmer ett alltför stort mått av osäkerhet beträffande vargstammens långsiktiga bevarande i den svenska faunan. Ett sådant mål skulle innebära att det saknades reellt innehåll i de mål som regeringen och riksdagen satt upp i det miljöpolitiska arbetet om bevarandet av den biologiska mångfalden i Sverige.

Mot bakgrund av det nuvarande antalet vargar och de svårigheter som vargförekomsten orsakar bedömer regeringen att etappmålet för den svenska vargstammen bör vara 20 årliga föryngringar, motsvarande ca 200 individer. Regeringen vill dock framhålla att etappmålet inte får uppfattas som det största antal vargar som kan tillåtas. Innebörden är i stället, som framhållits i avsnitt 5.2.1, att förvaltningsåtgärderna kan ges en annan inriktning när etappmålet är uppnått.

Regeringen föreslår alltså att etappmålet skall vara 20 vargföryngringar i Sverige per år, motsvarande ca 200 individer.

När etappmålet är nått bör en grundlig genomgång genomföras av konsekvenserna av vargförekomsten. Det är då rimligt att pröva om ett nytt etappmål bör fastställas eller om en miniminivå bör anges. Med tiden bör en nivå för antalet vargar kunna anges, som bättre står i överensstämmelse med de nivåer som med vetenskapliga utgångspunkter bedömts vara nödvändiga för en kortsiktigt livskraftig vargstam, dvs. minst 500 individer. Det långsiktiga målet bör vara att vargstammen skall växa till en nivå som säkerställer att den långsiktigt finns kvar i den svenska faunan.

För det etappmål som föreslås vill regeringen i likhet med utredningen framhålla vikten av ett genetiskt utbyte med andra vargstammar. Utan genetiskt utbyte ökar riskerna för negativa inavelseffekter. Sådant utbyte bör ske på naturlig väg. Så länge antalet vargar är färre än vad som krävs för att stammen skall anses livskraftig är det väsentligt att noga följa dess utveckling. Redan i nuläget sker en omfattande bevakning. Detta måste fortsätta under avsevärd tid framöver.

Utbredning

Den skandinaviska vargstammen finns huvudsakligen i Dalarna, Värmland, Dalsland och angränsande fylken i Norge dvs. utanför renskötselområdet. Målet för förvaltningen av vargstammen bör vara att vargen på ett naturligt sätt sprider sig till övriga delar av landet. Vargens etablering i de södra delarna av Sverige torde bli begränsad till större sammanhängande skogsområden även om erfarenheter från andra länder visar att varg kan uppehålla sig i människors närhet om den väl accepteras. För att minska eventuella konflikter är det önskvärt att få en så jämn spridning som möjligt. Vargens flockbildande beteende är därvid ett särskilt problem eftersom även en enstaka men individrik grupp kan uppfattas som en betydande koncentration.

Varg är det rovdjur som är svårast för rennäringsgruppen att hantera. Förutom att vargen dödar renar innebär dess jaktsätt att renhjordar kan splittras

och förflytta sig långa sträckor vilket kan medföra stort merarbete för renskötaren.

Utredningen föreslår att det inte skall finnas någon fast vargstam i renskötseområdet. Företrädare för rennäringen och Sametinget stöder utredningens förslag. Flera andra remissinstanser anser emellertid att det är orimligt att undanta en så stor del som 40 procent av landet från föryngring av ett djur som tidigare förekommit naturligt i området.

Regeringen bedömer att regelbundna föryngringar i stora delar av renskötseområdet inte torde vara möjligt att förena med modern renskötsel. Naturvårdsverket och andra remissinstanser har emellertid framfört att det utanför renskötselns åretruntmarker torde finnas områden där vargförekomst medför endast begränsade skador för renskötseln. Det kan vara områden där det sällan finns renar eller områden där förutsättningarna för att vidta förebyggande åtgärder är gynnsamma.

Mot bakgrund av synpunkter framförda av remissinstanserna bedömer regeringen att det även inom renskötseområdet bör vara möjligt med enstaka föryngringar utanför åretruntmarkerna. Den huvudsakliga delen av vargstammen måste emellertid finnas utanför renskötseområdet.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen alltså att målet för vargstammens utbredning skall vara att stammen på naturlig väg sprider sig över landet, men att dess förekomst i renskötseområdet i huvudsak begränsas till de områden utanför åretruntmarkerna där den gör minst skada.

Skyddsjakt

Frågor rörande ändringar i bestämmelserna om skyddsjakt behandlas i avsnitt 7.

Innan det föreslagna etappmålet är nått bör skyddsjakt tillåtas endast i begränsad omfattning. Främst bör skyddsjakt kunna tillåtas inom renskötseområdet. Det gäller då främst vargar som etablerar revir inom för rennäringen särskilt olämpliga områden. En förutsättning för skyddsjakt bör dock vara att stammen som helhet i landet visar en positiv utveckling mot etappmålet. Detta följer också av de allmänna förutsättningar för skyddsjakt som anges i 23 a § jaktförordningen (1987:905). Där sägs bl.a. att jakt bara får tillåtas om upprätthållandet av artens bevarandestatus inte försvåras.

För att ett genetiskt utbyte skall kunna äga rum mellan den skandinaviska och den finsk-ryska vargstammen, måste vargar kunna röra sig från gränsen till Finland och till det område där huvuddelen av den skandinaviska vargstammen finns. Ett sådant utbyte är av största vikt för att den skandinaviska vargstammen inte skall bli genetiskt utarmad. Stor restriktivitet bör därför gälla för skyddsjakt på ensamgående vargar i dessa områden. Ensamma vargar medför erfarenhetsmässigt heller inte samma problem för rennäringen som revirhållande familjegrupper.

Även utanför renskötseområdet bör skyddsjakt kunna tillåtas i begränsad omfattning innan etappmålet är nått. Det kan främst gälla enstaka individer i situationer med allvarliga skadeproblem som inte rimligen kan lösas på annat sätt. Också i en situation där vargstammen ökar snabbt kan det vara motiverat att möta lokala problem med skyddsjakt.

Givetvis är det också i dessa fall en förutsättning att vargstammen i landet som helhet visar en positiv utveckling. Prop. 2000/01:57

5.2.7 Kungsörn

Regeringens förslag: Miniminivån för kungsörnsstammen skall vara 600 årliga häckningar. Kungsörnsens utbredning bör inte påverkas av människan.

Utredningens förslag: I Finland, Norge och Sverige finns en gemensam stam av kungsörn som kan uppskattas till 4 600 individer. I Sverige finns omkring 600 häckande par, vilket bör slås fast som miniminivå för Sverige. Beträffande kungsörn finns det en konflikt endast med rennäringen. Skydds jakt kan knappast komma ifråga annat än möjligen i speciella undantagsfall. Kungsörnsens utbredning bör inte påverkas av människan

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som kommenterat förslaget tillstyrker det, såsom *Svenska Naturskyddsföreningen*, *Världsnaturfonden* och *Svenska Jägareförbundet*. *Stockholms universitet* anser att den minskning som skett i fjällområdet måste brytas. Också *Naturvårdsverket* och *Svenska Naturskyddsföreningen* anser att utvecklingen i fjällområdet är oroande. Med hänsyn till att otillåtna fångstredskap kommit till användning anser verket att handel och import av otillåtna fångstredskap skall förbjudas. *Naturvårdsverket* anser att stammen kan tillåtas öka och att ökningen främst bör ske i skogslandet åt öster och söder.

Skäl för regeringens förslag: Kungsörnen har en sammanhängande utbredning i Sverige, Norge och Finland. Den gemensamma stammen beräknas uppgå till ca 4 600 individer. Det sammanhängande utbredningsområdet fortsätter österut in i Ryssland. Den svenska delen av stammen, som beräknas till ca 600 häckande par, är i dag tillräckligt stor för att arten långsiktigt skall finnas kvar i landet som en del av faunan.

Utredningen anser emellertid att det finns anledning till oro för kungsörnsens utveckling i delar av fjällkedjan och fjällnära områden. För att arten på längre sikt skall kunna finnas kvar i dessa områden är stammen beroende av tillskott av örnar från andra platser för att inte minska i antal. Enligt uppgifter som utredningen redovisar är förklaringen till detta förmodligen olaglig jakt. Regeringen anser att det därför är angeläget att vidta åtgärder för att bekämpa denna jaktbrottslighet. Åtgärder mot jaktbrott behandlas närmare i avsnitt 6.

Regeringen bedömer i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser att kungsörnen är det av rovdjuren som leder till minst konflikter med näringsutövare och jaktintressen. Regeringen anser därför att skydds jakt inte bör tillåtas annat än undantagsfall.

Regeringen delar utredningens uppfattning att 600 häckande par bör slås fast som miniminivå för den svenska delen av kungsörnsstammen. Stammens utbredningsområde bör inte påverkas av människan.

I den mån de ansvariga myndigheterna, främst *Naturvårdsverket*, ser behov av åtgärder för att stödja en tillväxt av kungsörnsstammen och dess vidare utbredning, bör sådana åtgärder övervägas.

Regeringens bedömning: Naturvårdsverket bör snarast efter riksdagens ställningstagande till förslagen i denna proposition bearbeta sina under år 2000 antagna åtgärdsprogram för björn, järv, lodjur och varg.

Utredningens förslag: Utredningen har inte behandlat frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Naturvårdsverket har till sitt remissyttrande över Rovdjursutredningen bifogat fyra åtgärdsprogram för bevarande av arterna björn, järv, lodjur och varg. Verket fastställde programmen den 28 juni 2000. Programmen utgör en del av verkets arbete med att ta fram åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer. Verket har hittills redovisat 23 sådana program varav de nu aktuella utgör nr 20 till 23. Verket anger att programmen för de fyra rovdjuren skall utvärderas och revideras senast när regering och riksdag behandlat Rovdjursutredningens förslag. Verket anger tider som är något olika för de olika programmen.

Regeringen anser att åtgärdsprogrammen är väsentliga för den framtida förvaltningen av arterna. För att undvika oklarheter om vilka utgångspunkter som gäller för förvaltningen av de fyra arterna bör Naturvårdsverket snarast göra de bearbetningar av programmen som är motiverade med hänsyn till riksdagens ställningstagande till förslagen i denna proposition.

6 Åtgärder mot jaktbrott

6.1 Behovet av åtgärder

Utredningen har presenterat ett material som visar att jaktbrott som innefattar dödande av björn, järv, lo, varg och kungsörn förekommer i stor omfattning. Av utredningen framgår också att grymma metoder ofta används vid den olagliga jakten.

En omfattande olaglig jakt försvårar, eller rent av omöjliggör, en långsiktig och konsekvent förvaltning av arterna i fråga. Brottsligheten kan alltså avsevärt påverka möjligheterna att föra en samlad rovdjurspolitik. För stammarna av järv och varg, som är de mest fåtaliga av de aktuella arterna, kan jaktbrotten få särskilt allvarliga konsekvenser. De kan t.o.m. påverka möjligheterna att bevara långsiktigt livskraftiga stammar av dessa arter. När det gäller kungsörn redovisar utredningen uppgifter om att kungsörnsstammen i vissa delar av fjällkedjan och de fjällnära områdena kan antas vara utsatt för en tämligen omfattande förföljelse. Utvecklingen kan innebära att artens möjlighet att överleva i dessa områden riskeras. När det gäller björn och lo redovisas uppgifter som tyder på att den olagliga jakten åtminstone i vissa områden kan vara större än den lagliga skyddsjakten.

Den stora omfattningen av den olagliga jakten visar enligt regeringens mening med tydlighet att det finns starka skäl att vidta åtgärder mot brottsligheten. Även de grymma metoder som förekommer är i sig ett

skäl att vidta åtgärder. Liksom utredningen och flertalet remissinstanser anser regeringen därför att åtgärder måste vidtas både för att förebygga jaktbrotten och för att öka möjligheterna att upptäcka och beivra brottsligheten.

6.2 Förebyggande åtgärder

Regeringens bedömning: Polis, åklagare och länsstyrelser skall i ett fördjupat samarbete gemensamt planera insatser för att förebygga jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. Länsstyrelserna skall också i ökad utsträckning bevaka områden där risken för jaktbrott bedöms som stor. Länsstyrelserna får särskilda medel för de ökade insatserna mot jaktbrott.

Utredningens förslag: Länsstyrelser, polismyndigheter och åklagarmyndigheter planerar tillsammans för gemensamma insatser i syfte att förebygga jaktbrott avseende rovdjur. Länsstyrelserna får särskilda medel för att göra punktinsatser med ökad bevakning.

Remissinstanserna: *Riksåklagaren* och *Rikspolisstyrelsen* är positiva till utredningens förslag. Även de länsstyrelser som yttrat sig över förslaget har varit positiva. En del av dessa har framhållit att ökade ekonomiska resurser behövs.

Skälen för regeringens bedömning: Redan i dag genomför polismyndigheter och länsstyrelser i viss utsträckning insatser för att förebygga jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. I fjällänen förekommer t.ex. övervakning från polishelikopter under vårvintern. Utredningen lämnar också exempel på att länsstyrelser gjort insatser med ökad bevakning av järvlyor.

Det är emellertid nödvändigt att öka och effektivisera insatserna för att förebygga brottsligheten. I de län där det finns fasta stammar av björn, järv, lo, varg eller kungsörn bör därför ett fördjupat samarbete mellan polis, åklagare och länsstyrelser komma till stånd. Syftet bör vara att planera och genomföra gemensamma, långsiktiga insatser för att förebygga jaktbrott.

Länsstyrelserna bör också i ökad utsträckning vidta åtgärder i fält för att förebygga jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. Insatserna bör inriktas på ökad bevakning över områden och på tider då risken för jaktbrott är stor. Utredningen har gett exempel på punktinsatser som genomförts med relativt enkla och billiga metoder och som bedömts vara effektiva. Åtgärder beträffande järv och varg bör prioriteras särskilt eftersom dessa arter är mest fåtaliga. Järvstammen har dessutom under de senaste åren minskat påtagligt i antal, vilket kan bero på att den utsatts för jaktbrott. När det gäller varg bör, förutom föryngringar, ensamma vargar på vandring i norra Sverige uppmärksammas särskilt. Sådana vargar kan ha invandrat från Finland. Invandrade individer är särskilt betydelsefulla för vargstammens långsiktiga överlevnad. Får de möjlighet att komma i kontakt med den huvudsakliga svenska vargstammen i Mellansverige och reproducera sig minskar risken för att stammen skall drabbas av genetisk utarmning.

Regeringen avser att anslå särskilda medel för länsstyrelsernas arbete med förebyggande åtgärder (avsnitt 13). Det gäller för såväl samarbetet med polis- och åklagarmyndigheterna som det praktiska bevakningsarbetet. Regeringen avser också att ge Naturvårdsverket i uppdrag att överväga hur inventeringsverksamheten inom ramen för miljöövervakningen kan bidra till arbetet med att förebygga jaktbrott (avsnitt 9).

6.3 Förundersökningar

Regeringens bedömning: Polisväsendet får särskilda resurser för att kunna öka utredningsinsatserna beträffande grova jaktbrott som avser de aktuella arterna.

Utredningens förslag: Förundersökningar om jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn leds regelmässigt av miljöåklagare och i varje polisdistrikt finns särskilda utredare som ansvarar för sådana utredningar. Polisen etablerar också ett samarbete med länsstyrelsernas fältpersonal när det gäller brottsutredningarna.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till utredningens förslag. *Riksåklagaren* tillstyrker det men framhåller att förslaget kräver att åklagarväsendet får ytterligare resurser. *Rikspolisstyrelsen* ställer sig positiv till förslagen om ökat samarbete mellan polisen och andra myndigheter. *Statens veterinärmedicinska anstalt* anser att det bör övervägas om anstalten skall få speciella medel för den rättsmedicinska verksamheten. *Naturvårdsverket* tillstyrker att miljöåklagare skall leda brottsutredningarna angående jaktbrott. När det gäller polisens utredningsverksamhet menar verket att det kan vara lämpligt att bilda en utredningsgrupp i varje län. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att det är nödvändigt att inom poliskåren etablera särskilda specialutbildade enheter för utredning av illegal rovdjursjakt. *Rovdjursföreningen* bedömer att uppklärningsprocenten för jaktbrott avseende rovdjur inte kommer att öka genom att ansvaret för utredningarna läggs på miljöåklagarna.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen föreslår att straffen för bl.a. jaktbrott skall höjas (avsnitt 6.4.2). För att straffskärpningarna skall leda till en minskning av jaktbrotten måste de kombineras med åtgärder som ökar möjligheterna att upptäcka och lagföra gärningsmännen. För att jaktbrotten avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn skall kunna bekämpas är det alltså viktigt att ytterligare förbättra polis- och åklagarmyndigheternas förmåga att utreda brotten.

De åtgärder som regeringen avser att vidta för att förebygga brottsligheten innebär också ökade möjligheter att upptäcka redan begångna brott. Åtgärderna kan även leda till att brott upptäcks tidigare än vad som annars varit fallet, vilket ger ett bättre utgångsläge för förundersökningarna. I kombination med ännu effektivare förundersökningar kan alltså dessa åtgärder innebära förbättrade möjligheter att lagföra misstänkta gärningsmän.

Riksåklagaren har inrättat en särskild miljöbrottsorganisation. Den består dels av en central enhet vid Riksåklagarens kansli, Miljöbrottsenheten, och dels av specialiståklagare vid landets sex åklagarmyndig-

heter, så kallade miljöåklagare. Miljöbrottsorganisationen har till uppgift att bekämpa brott mot lagstiftning som har till ändamål att skydda den yttre miljön.

Riksåklagarens definition av miljöbrott omfattade ursprungligen inte någon typ av jaktbrott. Sedan halvårsskiftet 2000 handläggs emellertid bl.a. jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn av miljöåklagare. Utredningens förslag i denna del har alltså redan genomförts.

Regeringen delar utredningens, och Riksåklagarens, uppfattning att förundersökningar av jaktbrott avseende stora rovdjur och kungsörn bör ledas av åklagare med specialistkompetens på miljöområdet. Regeringen ser alltså positivt på den utvidgning av miljöåklagarnas ansvarsområde som genomförts.

Utredningen har även föreslagit att det i varje polisdistrikt skall finnas särskilda utredare som ansvarar för utredningarna av jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. Genom att koncentrera utredningsarbetet till vissa polismän kan man, liksom beträffande åklagarna, tillförsäkra att utredarna får ökad erfarenhet. Det bör emellertid vara en uppgift för polismyndigheterna att avgöra hur verksamheten bör organiseras för att den skall bli så effektiv som möjligt.

Tidigare har framhållits att utredningar av grova jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn ofta är komplicerade. Regeringen avser därför att öka polisväsendets ekonomiska resurser för detta ändamål (avsnitt 13). De rättsmedicinska undersökningarna är många gånger viktiga för förundersökningarna. Statens veterinärmedicinska anstalt har i sitt remissyttrande anfört att det bör övervägas om anstalten skall få särskilda medel för detta ändamål. Även om ändamålet är angeläget finns det emellertid för närvarande inte möjlighet att tillskjuta nya resurser.

Utredningen har föreslagit att polismyndigheterna skall etablera ett samarbete med länsstyrelsernas fältpersonal när det gäller brottsutredningarna. Länsstyrelserna i fjällänen har fältpersonal, så kallade naturbevakare, med hög kompetens i rovdjursfrågor. Deras kunskaper om spårning och rovdjurens vanor och beteenden kan med säkerhet få stor betydelse för förundersökningarnas kvalitet. Det är alltså viktigt att polismyndigheterna och länsstyrelserna aktivt samarbetar i denna fråga. Det samarbete som bör etableras för att förebygga jaktbrott torde även vara en god plattform för att förbättra brottsutredningsverksamheten.

6.4 Ändringar av straffbestämmelserna

6.4.1 Gällande regler om jaktbrott

Jaktbrott kan utgöras av en rad olika handlingar (43 § jaktlagen [1987:259]). För att straff skall komma ifråga krävs det att handlingen utförts med uppsåt eller av grov oaktsamhet.

Det är ett jaktbrott att jaga vilt som inte får jagas, dvs. fredat vilt. Med jakt avses inte bara att fånga och döda vilt utan också att i sådant syfte söka efter, spåra eller förfölja vilt samt att göra ingrepp i viltets bo och att ta eller förstöra fåglars ägg (2 § jaktlagen). Jaktbrott kan också bl.a. bestå i jakt på annans jaktområde, otillåten användning av motordrivna forskaffningsmedel, vissa fall av användning av drivande hund på sådant

sätt att drevet huvudsakligen går över annans jaktområde, användning av otillåtna vapen och jaktmedel samt brott mot reglerna om statens vilt (43 § andra punkten jaktlagen).

Straffskalan innefattar böter och upp till sex månaders fängelse. Om brottet är att anse som grovt är straffet fängelse i upp till två år (44 § jaktlagen). Vissa omständigheter skall särskilt beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt. Detta gäller bl.a. om brottet avsåg hotat, sällsynt eller värdefullt vilt, om det har utförts vanemässigt eller i större omfattning eller om det utförts med otillåten hjälp av motordrivet fort-skaffningsmedel.

Försök och förberedelse till jaktbrott är för närvarande inte straffbart.

6.4.2 Höjda straff för jaktbrott

Regeringens förslag: Minimistraffet för jaktbrott som är att anse som grovt höjs till sex månaders fängelse. Maximistraffet höjs till fyra års fängelse. Maximistraffet för jaktbrott som inte är grovt höjs till ett års fängelse. Vid bedömningen av om ett jaktbrott är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett ett särskilt skyddsvärt vilt.

Utredningens förslag: Minimistraffet för grovt jaktbrott höjs till sex månaders fängelse.

Remissinstansernas yttranden över utredningens förslag: De flesta remissinstanserna har varit positiva till utredningens förslag. Det gäller bl.a. *Hovrätten för Övre Norrland* som inte har något att invända mot att minimistraffet för ett grovt jaktbrott som innebär dödande av ett hotat eller sällsynt vilt höjs. Hovrätten anser emellertid att lagstiftningen även i fortsättningen måste ge utrymme för en nyanserad påföljdsbestämning när det gäller jaktbrotten. Som exempel nämner man att olovlig jakt på älg i praxis bedömts som grovt jaktbrott men att påföljden brukar vara ett kortare fängelsestraff. *Riksåklagaren* tillstyrker att minimistraffet för grovt jaktbrott höjs men anser att även straffmaximum bör höjas för att straffskalan inte skall bli alltför snäv. *Riksåklagaren* föreslår en höjning från två till fyra år. För att inte det högsta straffet för jaktbrott som inte är grovt skall sammanfalla med det lägsta för grovt brott, föreslår *Riksåklagaren* att maximistraffet för icke grovt brott skall höjas till ett år. Även *Rikspolisstyrelsen* anser att straffvärdet för grovt jaktbrott behöver höjas och att straffmaximum bör höjas om minimistraffet höjs.

Remissinstansernas yttranden över utkastet till lagrådsremiss: *Hovrätten för övre Norrland* anser att det är oklart vad som avses med särskilt värdefullt vilt. *Östersunds tingsrätt* har inget att erinra mot förslagen. *Riksåklagaren*, *Rikspolisstyrelsen* och *Sametinget* tillstyrker förslagen. *Naturvårdsverket*, *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Världsnaturfonden* tillstyrker förslagen till ändringar i straffskalorna men anser att det bör klargöras vad som avses med särskilt värdefullt vilt. *Lantbrukarnas Riksförbund* motsätter sig ändringar av straffskalan för grovt jaktbrott. *Svenska Jägareförbundet* tillstyrker förslagen till ändringar i straffskalorna med undantag för höjningen av maximistraffet för grovt jaktbrott. Förbundet bedömer att det kommer uppstå problem

vid tolkningen av formuleringen särskilt värdefullt vilt. *Jägarnas Riksförbund* avstyrker förslagen.

Skälen för regeringens förslag: Jaktbrottsligheten är så omfattande att den är ett allvarligt problem vid förvaltningen av stammarna av björn, järv, lo, varg och kungsörn. Särskilt för järv, varg och kungsörn kan den få allvarliga konsekvenser. En straffskärpning kan ha en avskräckande effekt och på så sätt bidra till att förebygga brottsligheten. Detta gäller särskilt om straffskärpningen kombineras med åtgärder som ökar möjligheterna att upptäcka brott. Sådana åtgärder planeras (avsnitt 6.2). En höjning av straffskalorna innebär också en markering av att brottsligheten anses ha ett högt straffvärde. Regeringen instämmer således i utredningens förslag att minimistraffet för grovt jaktbrott bör höjas.

Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen har anfört att även straffmaximum för grovt jaktbrott bör höjas om minimistraffet höjs. Detta motiveras med att domstolarna bör ha erforderligt handlingsutrymme. Regeringen delar denna uppfattning och föreslår därför att det högsta straffet skall vara fyra års fängelse.

Den föreslagna höjningen av straffskalan för grovt jaktbrott kommer att gälla för alla typer av sådana brott och alltså inte enbart för brott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn. Höjningen innebär en markering av att det finns anledning att se allvarligt på den grova jaktbrottsligheten över huvud taget. För vissa jaktbrott som för närvarande anses som grova kan emellertid det nu föreslagna minimistraffet te sig alltför strängt. Hovrätten för Övre Norrland har till exempel påpekat att så kan vara fallet beträffande vissa jaktbrott avseende älg. Enligt regeringens mening bör därför också de förutsättningar som skall beaktas vid bedömningen av om ett brott är att anse som grovt ändras något.

För närvarande anges att det vid bedömningen särskilt skall beaktas bland annat om brottet avsåg ett värdefullt vilt, varmed främst avses ekonomiskt värdefullt vilt. I lagrådsremissen föreslogs att det i stället borde anges att det särskilt skall beaktas om brottet avsåg ett särskilt värdefullt vilt. Lagrådet anser emellertid att ett annat uttryckssätt bör väljas, som klarare återspeglar syftet med förslaget och ger en anvisning om vilka typer av vilt som anses böra skyddas genom de strängare straffreglerna (se *bilaga 7*). Lagrådet föreslår därför att det i stället för särskilt värdefullt vilt skall stå ”annars särskilt skyddsvärt vilt”.

Regeringen delar Lagrådets uppfattning och föreslår därför att bestämmelsen utformas i enlighet med Lagrådets förslag. Särskilt skyddsvärt vilt kan vara djur av en art som är i behov av skydd utan att arten är hotad eller sällsynt. Det kan t.ex. vara en art som tidigare varit hotad eller sällsynt eller en art som minskat i antal och vars långsiktiga överlevnad därför riskeras. Det kan också vara fråga om en art för vars bevarande staten haft stora kostnader, som blir onödiga om djur av arten dödas olagligt.

Den föreslagna ändringen innebär att vissa jaktbrott som i dag bedöms som grova kan anses som icke grova. Det bör till exempel kunna gälla jakt på älg eller annat ekonomiskt värdefullt vilt på någon annans jaktområde. De föreslagna ändringarna av straffskalan innebär att det även i övrigt bör finnas ett visst utrymme för att bedöma brott som tidigare ansetts grova som icke grova.

Mot bakgrund av förslagen beträffande grova jaktbrott bör det säkerställas att det finns utrymme för en nyanserad straffmätning för jaktbrott som inte bedöms som grova. Straffmaximum för sådana brott bör därför höjas. Regeringen föreslår att det högsta straffet för icke grovt jaktbrott skall vara ett års fängelse.

6.4.3 Jaktmetoden skall beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt

Regeringens förslag: Vid bedömningen av om ett jaktbrott är grovt skall även beaktas om det utförts med en särskilt plågsam jaktmetod.

Utredningens förslag: Frågan behandlas inte.

Remissinstansernas yttranden över utredningen: *Riksåklagaren* har anfört att det visat sig att det i Sverige förekommer användning av bl.a. fällor och andra grymma redskap som orsakar viltet svåra plågor. *Riksåklagaren* har därför föreslagit att det vid bedömningen huruvida ett brott är grovt särskilt skall beaktas om det utförts med ett för jakten otillåtet redskap eller med en särskilt grym metod.

Remissinstansernas yttranden över utkastet till lagrådsremiss: *Östersunds tingsrätt* har inget att erinra mot förslaget. *Riksåklagaren*, *Rikspolisstyrelsen* och *Sametinget* tillstyrker förslaget. *Naturvårdsverket*, *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Svenska Jägareförbundet* anser att det skall vara tillräckligt att en grym metod använts för att ett jaktbrott skall anses grovt, dvs. att det inte skall behöva vara fråga om en särskilt grym metod. *Jägarnas Riksförbund* avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: All jakt skall bedrivas på ett sätt som är så skonsamt som möjligt för viltet. Den som använder i och för sig tillåtna jaktmetoder på ett sådant sätt att viltet tillfogas onödigt lidande kan dömas till böter för brott mot 27 § jaktlagen. I allvarigare fall kan gärningsmannen dömas för djurplågeri till fängelse i högst två år, om djuret vid jakten har utsatts för otillbörligt lidande. I jaktsammanhang torde djurplågeri främst komma i fråga vid allvarigare, uppsåtliga, brott medan jaktlagens bestämmelse kan tillämpas i mindre allvarliga fall. Ett exempel på brott mot 27 § kan vara en situation då någon utnyttjar ett alltför dåligt skottillfälle och därför skadskjuter vilt. Den som använder otillåtna metoder kan även dömas för jaktbrott i kombination med djurplågeri.

När det gäller jaktbrott avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn finns många exempel på att mycket plågsamma metoder kommit till användning. Av utredningen framgår bland annat att otillåtna fällor som orsakar viltet svåra lidanden används. Ett annat exempel från utredningen är användning av gift, vilket kan medföra att viltet utsatts för ett långdraget lidande. Utredningen redogör också för uppgifter om att rovdjur spåras och jagas långa sträckor med snökoter innan de skjuts, körs över eller dödas på annat sätt. Här kan det alltså vara fråga om jaktbrott i kombination med djurplågeri. Enligt regeringens mening blir dock lagstiftningen tydligare om jaktbrott begångna med särskilt plågsamma jaktmetoder i sin helhet straffbeläggs direkt i jaktlagen. Jaktmetoder som de nyss beskrivna bör därför kvalificera ett jaktbrott som grovt. Därmed

skulle den nu föreslagna straffskalan för grovt jaktbrott, fängelse i lägst sex månader och högst fyra år, normalt tillämpas vid alla jaktbrott med särskilt plågsamma metoder. Straffskalan överstiger alltså väsentligt den som gäller för djurplågeri, för vilket det högsta straffet är fängelse i två år.

Jaktbrott beträffande björn, järv, lo, varg och kungsörn, som i den senaste så kallade rödlistan från ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet klassats som hotade eller missgynnade arter, är normalt att anse som grovt brott oavsett hur det utförts. I sådana fall krävs alltså inte att brottet har utförts med en särskilt plågsam metod för att det skall anses som grovt.

Riksåklagaren föreslår att det vid bedömandet av om ett jaktbrott är grovt särskilt skall beaktas bl.a. om brottet utförts med en särskilt grym metod, vilket även föreslogs i lagrådsremissen. Ett lämpligare uttrycksätt är emellertid särskilt plågsam jaktmetod, en benämning som tar sikte på metodens effekter på viltet. Regeringen föreslår därför att det vid bedömandet av om ett jaktbrott är grovt även skall beaktas om brottet utförts med en särskilt plågsam jaktmetod. Såvitt nu kan bedömas är det inte tillräckligt motiverat att användningen av ett otillåtet redskap i sig skall kvalificera ett jaktbrott som grovt, något som Riksåklagaren har föreslagit.

Vad så slutligen angår de av utredningen redovisade uppgifterna, att det förekommer att rovdjur förföljs med snöskoter innan de dödas, gör regeringen följande bedömning. Sådana inslag i ett jaktbrott är, som framhållits ovan, i regel att anse som särskilt plågsamma. Otillåten användning av motordrivna fortskaffningsmedel är emellertid en omständighet som redan i sig alltid skall beaktas vid bedömningen av om ett jaktbrott är att anse som grovt. Redan med nu gällande lagstiftning kan alltså jaktbrott med hjälp av otillåten användning av t.ex. snöskoter normalt anses som ett grovt brott.

Sammanfattningsvis innebär den föreslagna ordningen att användning av särskilt plågsamma jaktmetoder skall vara en grund för att kvalificera ett jaktbrott som grovt. I något mindre allvarliga fall skall, liksom för närvarande, kunna dömas för jaktbrott i kombination med djurplågeri. Om någon utsätter vilt för otillbörligt lidande, utan att det är fråga om ett jaktbrott, kan straff för djurplågeri komma i fråga.

6.4.4 Andra ändringar av bestämmelserna om jaktbrott

Regeringens förslag: För vissa typer av jaktbrott skall det räcka med att gärningsmannen handlat oaktsamt. Det skall alltså inte, såsom för närvarande, krävas att han eller hon handlat av grov oaktsamhet eller med uppsåt.

Naturvårdsverkets och Svenska Jägareförbundets förslag: Oaktsamhet som inte är grov skall vara tillräckligt för att jaktbrott och brott mot vissa andra bestämmelser i jaktlagen skall vara straffbara. Verkets och förbundets begäran har remitterats i särskild ordning. Rovdjursutredningen behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig, utom *Jägarnas Riksförbund*, har tillstyrkt förslagen.

Skälen för regeringens förslag: God artkännedom hos jägarna är nödvändig för en korrekt jakt. En utveckling som innebär att misstag beträffande det jagade viltets art endast i undantagsfall är straffbar bör således undvikas. Mot bakgrund av vad Naturvårdsverket och Jägareförbundet anfört (se *bilaga 4*) bör därför även oaktsamhet som inte är grov kunna leda till ansvar för jaktbrott. Detta är emellertid inte nödvändigt, såvitt nu kan bedömas, beträffande alla typer av jaktbrott och de olika förfaranden som är straffbara enligt 45 § jaktlagen. Oaktsamhet som inte är grov bör endast vara straffbar i den utsträckning som behövs för att förhindra att fredade arter dödas eller att vilt av en viss art jagas med vapen och jaktmetoder som inte är tillåtna vid jakt på arten i fråga.

Oaktsamhet som inte är grov bör därför vara tillräcklig för straffansvar endast beträffande vissa typer av jaktbrott. Regeringen förslår att detta skall gälla vid dödande av fredat vilt, jakt med användning av motordrivna forskaffningsmedel då detta inte är tillåtet samt jakt med användning av otillåtna vapen och jaktmedel i övrigt.

6.4.5 Försök och förberedelse

Försök och förberedelse till jaktbrott är inte straffbart. Riksåklagaren har i sitt remissyttrande över Rovdjursutredningens slutbetänkande föreslagit att försök och förberedelse skall kriminaliseras. Frågan har inte behandlats av Rovdjursutredningen.

Enligt utredningen kommer fällor ofta till användning vid olaglig jakt på rovdjur. Detta synes särskilt gälla järv och kungsörn. Möjligheterna att förhindra att rovdjur dödas genom denna typ av brott skulle förmodligen kunna förbättras genom en kriminalisering av försök och förberedelse till jaktbrott. Det skulle bl.a. innebära att olika typer av befattning med otillåtna fällor blir straffbara. Också när det gäller jaktbrott som bedrivs med skjutvapen skulle det kunna vara av betydelse om förberedelse och försök kriminaliserades.

Regeringen anser således att det finns övervägande skäl som talar för att kriminalisera försök och förberedelse till jaktbrott. Mot bakgrund av en översyn av förberedelsebrottet i allmänhet som pågår inom Regeringskansliet bör emellertid frågan övervägas närmare och den pågående översynen bör avvaktas. Regeringen avser därför återkomma till riksdagen i frågan vid ett senare tillfälle.

6.4.6 Höjda straff för jakthäleri

Regeringens förslag: Straffskalorna för jakthäleri och grovt jakthäleri ändras på samma sätt som beträffande jaktbrott respektive grovt jaktbrott.

Utredningens förslag: Utredningen behandlade inte denna fråga.

Remissinstansernas yttranden över utredningen: *Hovrätten för Övre Norrland* anser att en översyn av straffskalan för grovt jakthäleri

bör övervägas om straffskalan för grovt jaktbrott ändras. Motsvarande åsikt framförs av *Riksåklagaren* och *Östersunds tingsrätt*.

Remissinstansernas yttranden över utkastet till lagrådsremiss: De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker förslagen. *Svenska Jägareförbundet* anser att straffskalorna för jakthäleri och grovt jakt-häleri bör vara desamma som för motsvarande jaktbrott men motsätter sig en höjning av straffmaximum för grovt jakthäleri. *Jägarnas Riks-förbund* avstyrker förslagen.

Skälen för regeringens förslag: Jakthäleri består i att någon tar obehörig befattning med vilt som han eller hon vet eller har skälig anledning anta har dödat eller åtkommit genom jaktbrott. I straffskalan ingår böter och fängelse i högst sex månader och för grovt brott fängelse i högst två år. Straffskalorna för jakthäleri och grovt jakthäleri bör enligt regeringens mening stämma överens med straffskalorna för motsvarande jaktbrott. En sådan överensstämmelse finns t.ex. när det gäller stöld och grov stöld å ena sidan och häleri och grovt häleri å den andra.

Regeringen föreslår därför att maximistraffet för jakthäleri höjs till ett års fängelse. För grovt jakthäleri föreslås en straffskala från lägst sex månaders fängelse till högst fyra års fängelse.

7 Skyddsjakt

Med skyddsjakt avses jakt som bedrivs i syfte att förebygga skador av vilt. Bestämmelser om skyddsjakt finns i 7–9 §§ jaktlagen (1987:259) och 23 a–29 §§ jaktförordningen (1987:905).

Skyddsjakt efter björn, varg, järv, lo och kungsörn kan tillåtas under vissa förutsättningar. Prövningen av om skyddsjakt skall tillåtas på dessa arter görs av Naturvårdsverket (24 och 27 §§ jaktförordningen). I vissa fall kan skyddsjakt efter björn, järv eller lo också bedrivas på initiativ av en enskild utan föregående prövning av någon myndighet. Detta får ske under vissa förutsättningar i omedelbart samband med ett rovdjursangrepp på ett tamdjur (28 § jaktförordningen). Paragrafen omfattar inte varg eller kungsörn.

Brottsbalkens bestämmelse om nöd innebär att den som utan stöd i jaktlagstiftningen dödar ett vilt djur för att förhindra en skada under vissa begränsade förutsättningar går fri från ansvar för brott.

Skyddsjaktens bedrivande

Skyddsjakt måste, liksom all annan jakt, bedrivas på ett etiskt försvarbart sätt. Ett grundläggande krav är att honor inte skjuts ifrån sina ungar. Det har diskuterats om den skyddsjakt på lodjur som bedrivs strider mot detta. Ungarna föds normalt i månadsskiftet maj-juni och följer sin mor närmare ett år. Skyddsjakten, som bedrivs under vintern, kan därför leda till att honor skjuts ifrån sina ungar innan de kan klara sig på egen hand. Tiden för jakt på lodjur bör anpassas till detta, vilket för närvarande också är fallet. Enligt Naturvårdsverkets beslut om skyddsjakt på lodjur under vintern 1999/2000 tilläts jakt med kulvapen endast under slutet av

februari och mars. Det innebär att jakt tilläts under den sista tiden innan ungarna normalt skiljs från modern.

Det har också diskuterats om fällfångst är etiskt försvarbar. Den invändning som framförts är att djuren utsätts för svår stress. Det är alltså viktigt att Naturvårdsverket kontinuerligt utvärderar fällfångsten från ett djurskyddsperspektiv, vilket också sker. Utvärderingen görs på grundval av Statens veterinärmedicinska anstalts omfattande undersökningar av lodjur som dödats under skyddsjakten.

På många håll anses också att jakt på ungar i bo inte är etiskt försvarbar. Utifrån dessa aspekter har den skydds jakt som bedrivs på järv ifrågasatts. Skydds jakt på järv har under senare år emellertid tillåtits i ytterst begränsad omfattning och under strängt kontrollerade former, som tillgodosett djurskyddsintresset.

Kritik har således riktats mot metoderna för den skydds jakt som bedrivs. Regeringens bedömning är emellertid att Naturvårdsverket genom tillstånden till skydds jakt väl anpassar jakten till de etiska krav som bör ställas.

7.1 Beslutande myndighet

Regeringens bedömning: Jaktförordningen ändras så att det blir möjligt för Naturvårdsverket att delegera till länsstyrelserna att besluta om skydds jakt på enskilda individer av björn eller lo som orsakar allvarliga skador eller olägenheter.

Utredningens förslag: Naturvårdsverket får delegera till länsstyrelserna att ge tillstånd till skydds jakt på enskilda individer av björn eller lo som orsakar allvarliga skador eller olägenheter. Delegation skall vara huvudregeln i län med fasta stammar av björn och lo.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan, däribland flertalet länsstyrelser, har varit positiva till utredningens förslag. *Sametinget* anser att Naturvårdsverket skall kunna delegera till tinget att besluta om skydds jakt. *Naturvårdsverket* har inget att erinra mot förslaget men framhåller att verket måste ha möjlighet att återkalla en delegation. *Svenska Samernas Riksförbund* anser att möjligheten till delegation skall gälla alla rovdjursarter. *Svenska Naturskyddsföreningen* tillstyrker förslaget men framhåller att en förutsättning för delegation är att länsstyrelsen har egen, erforderlig kompetens i rovdjursfrågor. Föreningen anser att Naturvårdsverket skall ha möjlighet att återkalla delegationen. *Världsnaturfonden* anser att delegation bör ske under en prövotid.

Skälen för regeringens bedömning: Förvaltningen av stammarna av björn, järv, lo, varg och kungsörn är en nationell angelägenhet samt en förpliktelse enligt internationella konventioner och medlemskapet i Europeiska unionen. Vid förvaltningen är det alltså viktigt att ha överblick över situationen i landet som helhet. Många arter rör sig över så stora områden att de lämpligast förvaltas på riksnivå. Liksom utredningen anser regeringen därför att Naturvårdsverket även i fortsättningen skall ha huvudansvaret för omfattningen av jakten på björn, järv, lo, varg och kungsörn.

Det finns emellertid fördelar med regionalt beslutsfattande i vissa fall, vilket utredningen har framhållit. Erfarenheter och kunskaper från lokal nivå kan då bättre komma till användning. De regionala myndigheterna har större lokalkännedom och kunskap om de problem som finns på orten. Det finns normalt också utvecklade former för samarbete med andra regionala och lokala myndigheter såsom polisen. För lokalbefolkningen kan ökad närhet till beslutsfattarna också innebära större förståelse för de beslut som fattas. De fördelar som finns med regionalt beslutsfattande har särskilt stor betydelse i fall där det krävs en snabb beslutsprocess.

Utredningen har bedömt att länsstyrelserna i de län där det finns fasta stammar av rovdjur, har kompetens att hantera en beslutanderätt på ett sätt som stämmer överens med de övergripande målen för förvaltningen av de aktuella arterna. Regeringen har inte anledning att ifrågasätta denna bedömning.

Sammantaget delar således regeringen utredningens uppfattning att Naturvårdsverket bör ha möjlighet att delegera till länsstyrelserna att ge tillstånd till skyddsjakt på enskilda djur som orsakar allvarliga skador eller olägenheter. Delegation bör för närvarande bara kunna komma ifråga beträffande arterna björn och lo, som finns i förhållandevis stora bestånd. Den närmare utformningen av bestämmelserna avser regeringen att ta upp i förordningsform.

7.2 Utredningens förslag till ändringar i bestämmelserna om förutsättningarna för skyddsjakt

Regeringens bedömning: Det finns för närvarande inte anledning att genomföra de förändringar i de allmänna förutsättningarna för skyddsjakt som utredningen föreslår.

Utredningens förslag: I 23 a § jaktförordningen föreskrivs att man vid beslut om skyddsjakt på lo och varg särskilt skall ta hänsyn till risken för skador på renar. När det gäller lo skall också behovet att skydda stammarna av vilda hjortdjur beaktas.

Remissinstanserna: Synpunkterna på förslaget till ändring i 23 a § har varit blandade. *Riksåklagaren* avstyrker förslaget eftersom ren redan torde omfattas av paragrafen. *Naturvårdsverket* anser att det är fråga om detaljregleringar som det inte finns anledning att införa. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att tillägget inte innebär någon ändring i sak och kan uteslutas. *Svenska Samernas Riksförbund* anser att alla rovdjursarter inom renskötselområdet skall omfattas. *Världsnaturfonden* tillstyrker förslaget att särskild hänsyn skall tas till risken för skador på ren. *Länsstyrelsen i Dalarnas län*, *Svenska Naturskyddsföreningen* och *Svenska Rovdjursföreningen* avstyrker att behovet att skydda stammarna av vilda hjortdjur skall beaktas. *Svenska Jägareförbundet* är positivt till förslaget att behovet att skydda stammarna av hjortdjur skall beaktas men anser att sådan hänsyn skall tas också vid beslut om jakt på björn och varg.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningens förslag till ändringar av de allmänna förutsättningarna för skyddsjakt är ett sätt att

ge förslagen beträffande de olika rovdjursarternas antal och utbredning genomslag i jaktlagstiftningen. Regeringen anser emellertid att förslagen innebär en detaljreglering som det för närvarande inte finns behov av. Det kan påpekas att Naturvårdsverkets beslut om skydds jakt beträffande björn och särskilt lo åtminstone under de senaste åren utformats med hänsyn till rennärningen. Regeringen har också en något annorlunda syn på målen för rovdjursarternas antal och utbredning än utredningen (avsnitt 5.2).

Sammantaget anser regeringen därför att det, i varje fall för närvarande, inte finns anledning att genomföra några förändringar i jaktförordningen med anledning av utredningens förslag i denna del.

7.3 Skydds jakt utan föregående myndighetsbeslut

Regeringens bedömning: Vargstammen har under 1990-talet haft en hög tillväxttakt. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att regeringen föreslår att förvaltningen skall syfta till en fortsatt hög tillväxt, kommer skydds jakt på varg utan föregående beslut av Naturvårdsverket återigen att tillåtas på samma villkor som för närvarande gäller för björn, järv och lo. Om vargstammens positiva utveckling bryts avser regeringen emellertid att åter ändra regleringen så att den inte längre omfattar varg.

Utredningens förslag: 28 § jaktförordningen ändras så att ägaren eller vårdaren av ett tamdjur får döda en björn, järv, lo eller varg som är under direkt angrepp på tamdjuret. Förslaget innebär dels att förutsättningarna ändras så att utrymme för skydds jakt utvidgas, dels att varg tas med i paragrafen.

Remissinstanserna: *Hovrätten för Övre Norrland* och *Kammarrätten i Sundsvall* ifrågasätter om förslaget är förenligt med art- och habitatdirektivet. Många remissinstanser, däribland *Riksåklagaren* och *Rikspolisstyrelsen*, anser att förslaget innebär att det blir svårt att bevisa om det varit fråga om ett jaktbrott eller om skydds jakt varit berättigad. *Naturvårdsverket* anser att de föreslagna ändringarna lämnar utrymme för vida tolkningar och att det finns en uppenbar risk att den föreslagna ändringen innebär att fredningen av rovdjuren sätts ur spel. *Svenska Samernas Riksförbund* tillstyrker förslaget men anser att den så kallade förföljelserätten bör återinföras. *Svenska Jägareförbundet* tillstyrker förslaget. *Jägarnas Riksförbund* anser att förföljelserätten skall återinföras och att vargen skall jämföras med björn och lo i paragrafen. Även *Svenska Fåravelsföreningen* menar att det är viktigt att vargen återinförs i paragrafen.

Skälen för regeringens bedömning

Förutsättningarna för skydds jakt

Utredningens förslag innebär att möjligheterna till skydds jakt utan föregående beslut av en myndighet utvidgas beträffande björn, järv och lo, som omfattas av 28 § jaktförordningen (1987:905) i dess nuvarande

lydelse. En sådan förändring ter sig för närvarande mindre lämplig särskilt beträffande järven, en art som under de senaste åren minskat i antal på ett mycket oroande sätt.

Regeringen föreslår nu åtgärder för att bekämpa jaktbrotten avseende björn, järv, lo, varg och kungsörn (avsnitt 6). Flera remissinstanser har uttryckt farhågor för att utredningens förslag till ändringar i 28 § jaktförordningen kommer att medföra stora svårigheter att bevisa om ett jaktbrott begåtts eller om det varit fråga om tillåten skyddsjakt. Dessa farhågor framstår som berättigade.

Sammantaget anser regeringen därför att det, i varje fall för närvarande, inte är lämpligt att ändra förutsättningarna för skyddsjakt enligt 28 § jaktförordningen på det sätt utredningen föreslagit.

Skyddsjakt på varg

Utredningen föreslog också att varg skulle omfattas av 28 § jaktförordningen. Vargstammen har under 1990 talet haft en stark tillväxt. Regeringen föreslår att etappmålet för vargstammens tillväxt skall vara 20 föryngringar, vilket motsvarar omkring 200 individer (avsnitt 5.2.4). Mot bakgrund av den tidigare tillväxten är det rimligt att förvänta sig att stammen fortsätter öka och att antalet föryngringar därför också kommer att öka.

I samband med att miljö- och jordbruksutskottet (bet. 1999/2000:MJU17) behandlade propositionen 1999/2000:73 om jaktens villkor tog utskottet upp frågan om skyddsjakt på varg utan föregående myndighetsbeslut. Utskottet hänvisade då till Rovdjursutredningen och tillade att frågan om den så kallade nödvärnsrätten får klargöras i den fortsatta beredningen.

Med en vargstam i tillväxt ökar riskerna för skador på renar och andra tamdjur. Med hänsyn till vargens förmåga att på kort tid vandra långa sträckor kan skadeproblem uppstå på platser där man inte haft anledning att vidta åtgärder för att förebygga skador. Det kan därför inte uteslutas att det kan finnas ett berättigat behov för tamdjursägare att i akuta skadesituationer ha möjlighet att döda en varg som angriper tamdjur. Främst bör detta gälla tamdjur som ingår i en näringsverksamhet. Även för vissa tamdjursarter som inte ingår i sådan verksamhet kan det ibland finnas ett berättigat behov av att kunna döda en varg i omedelbart samband med ett angrepp.

Mot denna bakgrund avser regeringen att ändra 28 § jaktförordningen så att den åter omfattar varg. Denna förändring förutsätter dock att vargstammens tillväxt fortsätter och att takten i tillväxten är hög. Bryts den nuvarande positiva utvecklingen är det inte möjligt att tillåta någon skyddsjakt på varg utan föregående beslut av Naturvårdsverket. I en sådan situation avser regeringen alltså att åter ändra 28 § jaktförordningen så att den inte längre omfattar varg.

Regeringens bedömning: Regeringen avser att verka för att Sverige skall få tillämpa bilaga 3 i Bernkonventionen på björn och bilaga 5 i art- och habitatdirektivet på både björn och lo.

Utredningens förslag: Sverige agerar för att få till stånd undantag från både Bernkonventionens och art- och habitatdirektivets regler om skydd för björnen samt från direktivets regler om skydd för lodjuret. Syftet skall vara att Sverige skall ha frihet att bedriva en rent förvaltande jakt på arterna.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan är positiva.

Skälen för regeringens bedömning: Sverige har tillträtt konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö (SÖ 1983:30), den så kallade Bernkonventionen.

I konventionen föreskrivs att parterna till konventionen skall säkerställa ett särskilt skydd för vissa djurarter, som anges i bilaga 2 till konventionen. Björnen är en av de arter som enligt konventionen skall ha särskilt skydd. Beträffande de arter som skall ha särskilt skydd är huvudregeln att all avsiktlig fångst och allt avsiktligt dödande skall förbjudas. Undantag får endast göras under vissa förutsättningar och för vissa syften. Förutsättningarna är att det inte finns någon annan tillfredsställande lösning för att uppnå syftet med undantaget och att den berörda populationens fortbestånd inte påverkas på ett ogynnsamt sätt. Undantag får göras bland annat för att skydda vilda djur samt hindra allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och annan egendom. Vidare får undantag göras med hänsyn till bland annat allmänhetens hälsa och säkerhet eller andra övergripande allmänna intressen (artikel 9).

Lodjuret hör inte till de arter som skall ha ett särskilt skydd enligt Bernkonventionen. Arten ingår i stället i en annan bilaga till konventionen, bilaga 3. Arterna i denna bilaga skall visserligen också skyddas, men konventionen tillåter att arterna utnyttjas, t.ex. genom jakt. Detta skall ske på ett sådant sätt att populationerna hålls utom fara.

Enligt rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG), det så kallade art- och habitatdirektivet (EGT L 206, 22.07.1992 s. 7, Celex 392L0043), skall vissa djurarter ges ett starkt skydd. Dessa arter är förtecknade i en särskild bilaga till direktivet, bilaga 4. Bl.a. björn och lo ingår i bilagan. De skyddsregler som direktivet föreskriver stämmer i stora drag överens med Bernkonventionens regler beträffande de arter som skall ha ett starkt skydd. I direktivet finns, liksom i konventionen, en bilaga där arter som kan bli föremål för förvaltningsåtgärder förtecknats, bilaga 5.

Utredningen ansåg att Bernkonventionens och art- och habitatdirektivets krav på skydd för björn och direktivets skydd för lo i dagsläget inte är avpassade efter svenska förhållanden. Arterna, menade utredningen, har utvecklats på ett sådant sätt att det i varje fall på längre sikt inte är motiverat i Sverige med ett så starkt skydd som konventionen och direktivet föreskriver. Mot denna bakgrund ansåg utredningen att Sverige borde agera för att få till stånd undantag från både Bernkonventionens och art- och habitatdirektivets regler om skydd för björn samt från

direktivets regler om skydd för lodjur. Med sådana undantag skulle Sverige ha möjlighet att bedriva en rent förvaltande jakt på arterna.

Regeringen delar utredningens uppfattning att konventionen och direktivet bör anpassas så att Sverige får större frihet att långsiktigt förvalta stammarna av björn och lo. Regeringen avser därför att verka för ändringar av konventionen och direktivet. Ändringarna skulle lämpligen kunna få den innebörden att Sverige får tillämpa bilaga 3 i Bernkonventionen på björn och bilaga 5 i direktivet på både björn och lo.

8 Ersättnings- och bidragssystem

8.1 Allmänna utgångspunkter

Regeringens bedömning: Bidrag för att förebygga skador som har orsakats av vilt och för att ersätta inträffade skador skall under vissa förutsättningar kunna lämnas av statsmedel.

Rätten till bidrag och ersättning regleras i en särskild förordning. Sametingets beslut om bidrag och ersättningar skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Utredningens förslag: Ersättning skall inte lämnas om verksamheten där skadorna inträffar bedrivits på ett sådant sätt att risken för skador onödigtvis ökats.

Remissinstanserna: Remissinstanserna godtar i allmänhet de tankar som ligger bakom förslaget till ersättningssystem. Flera påpekar att full ersättning måste lämnas för inträffad skada och att ersättning för personskada också bör kunna lämnas. *Naturvårdsverket* anser däremot att förslaget präglas av brist på konkreta förslag.

Remissinstanserna instämmer i förslaget att ersättningssystemet regleras i en förordning. Några domstolar anser att möjligheterna att överklaga beslut enligt förordningen bör övervägas ytterligare.

Skälen för regeringens bedömning

Regeringen uttalade i prop. 1991/92:9 om jakt och viltvård att var och en är skyldig att tåla ett visst mått av intrång och olägenhet till följd av förekomsten av vilt. Respekten för naturen och dess givna regler måste präglade synen på konflikter mellan olika mänskliga aktiviteter och viltet. Detta innebär att viltskador inte helt kan undvikas även om en allt för hög grad av tålighet enligt propositionen inte kan krävas av dem som drabbas av skador. Principen bör dock vara att viltskador skall förebyggas. En tillräckligt stor avskjutning av de jaktbara stammarna under den normala jakttiden är det viktigaste medlet för att förebygga viltskador. Möjligheten att få ersättning för skada av vilt bör, när det gäller andra skador än de rovdjur orsakar på tamdjur, endast finnas kvar när det gäller skador orsakade av de arter där på grund av beståndens ringa

storlek jakt inte är tänkbar i någon form. Dessa principer bör enligt Prop. 2000/01:57 regeringens uppfattning fortfarande gälla.

Författningsreglering

I 29 a § jaktförordningen (1987:905) regleras frågor om bidrag till åtgärder för att förebygga viltskador och om ersättning för sådana skador. Bestämmelsen gäller dock inte i fråga om skador på renar. Under statsanslaget 42:6 Ersättning för viltskador anvisas medel för bidrag för att ersätta skada på ren som orsakats av björn, varg, järv, lo eller örn. Användningen av de medel, som disponeras av Sametinget, regleras enbart i regleringsbrev.

Utredningen föreslår att rätten till ersättning för rovdjursdödade renar skall regleras i en särskild förordning med rätt för Sametinget att utfärda närmare föreskrifter om ersättningarna. Naturvårdsverket bör få utfärda närmare föreskrifter om den inventering som skall ligga till grund för ersättningssystemet.

Före år 1995 reglerades rätten till ersättning för skada av annat vilt än rovdjur i förordningen (1980:400) om ersättning vid vissa viltskador m.m. medan frågor om ersättning för tamdjur som skadats eller dödats av björn, varg, järv, lo eller örn före år 1996 reglerades i förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur.

Regeringen avser att reglera rätten till ersättning för skada av vilt, inklusive skador på ren, liksom bidrag för att förebygga skada av vilt i en särskild förordning. Förslaget innebär dessutom att en ändring bör göras i jaktförordningen (1987:905).

Överklagande

Sametingets och länsstyrelsens beslut i ärenden om ersättning för viltskador får för närvarande inte överklagas. Utredningen anser att Sametingets beslut bör få överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Regeringen delar utredningens uppfattning att Sametingets beslut om ersättning bör få överklagas. Beträffande möjligheten att överklaga länsstyrelsens beslut bör ingen ändring göras.

Allmänna villkor för ersättning

I 29 a § jaktförordningen (1987:905) anges att ersättning bara får lämnas om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv skall svara för de kostnader skadan föranleder. Vid prövningen skall särskilt beaktas om viltet får jagas, skadans omfattning samt möjligheten att genomföra en effektiv skydds jakt eller andra skadeförebyggande åtgärder.

Utredningen föreslår att en motsvarande bestämmelse bör finnas även i framtiden för skador som inte avser ren. Regeringen delar utredningens uppfattning om behovet av en sådan bestämmelse.

Regeringens bedömning: Ersättning för skador som björn, järv, lo, varg och kungsörn orsakar på renar lämnas till samebyarna. Ersättning för skador orsakade av järv, lo och varg baseras på antalet föryngringar eller annan förekomst som genom rovdjursinventering visats förekomma inom byn. Ersättning för skada på ren av björn och kungsörn lämnas om arten förekommer inom samebyn och baseras på byns areal. Om rovdjur på kort tid dödar ett stort antal renar inom ett begränsat område kan särskild ersättning lämnas till renarnas ägare. Därutöver kan ersättning för förebyggande åtgärder lämnas efter särskild prövning.

Ersättning för förekomst av varg, järv och lo bör lämnas med ett fast belopp per föryngring eller annan förekomst. För björn och kungsörn uppskattas ett totalbelopp för de skador dessa arter kan orsaka renskötseln.

Ersättningen bör främst baseras på de beräknade skador respektive art kan förorsaka. Samma ersättning lämnas utifrån rovdjursförekomst oavsett om renar dödas eller skadas. Vid beräkningen av ersättningens storlek bör hänsyn främst tas till medelslaktvärdet för en ren med tillägg för honornas produktionsvärde och det merarbete rovdjursförekomsten förorsakar.

I vinterbetesområdet och i områden som omfattas av den norsksvenska renbeteskonventionen bör beloppen sättas ned med 25 procent.

Ärenden om ersättning för skada på ren bör även i fortsättningen administreras av Sametinget.

Sametinget kan även lämna bidrag till en sameby för skadeförebyggande åtgärder, men bidraget skall räknas av från ersättningsbeloppet för rovdjursförekomst.

Utredningens förslag: Ersättning för skador orsakade av järv, lo och varg lämnas till samebyarna utifrån antalet föryngringar eller annan förekomst av arterna inom samebyarnas betesområden. För skador orsakade av björn och kungsörn lämnas ersättning om arterna förekommer inom en sameby. Vid fall då rovdjur på en kort tid dödar ett stort antal renar inom ett begränsat område lämnas ersättning enligt särskilda regler till renägaren. Rätten till ersättning för rovdjursrivna renar regleras i en särskild förordning. Sametinget får varje år särskilda medel för bidrag till skadeförebyggande åtgärder. Om skydds jakt tillåts inom samebyn sätts ersättningen ned.

Remissinstanserna: Det råder delade uppfattningar om utredningens förslag som innebär att ersättning skall lämnas efter rovdjursförekomst. *Naturvårdsverket* anser att utredningen tagit ett steg tillbaka när man talar om ersättning för skador och inte för rovdjursförekomst. Det blir mer komplicerat att beräkna och enas om ersättningarnas storlek. Verket anser, liksom *Länsstyrelsen i Norrbottens län*, *ArtDatabanken* och *samebyar i Gällivare kommun*, att man även när det gäller björn och kungsörn bör eftersträva att betala ersättning grundad på rovdjursförekomst. *ArtDatabanken* anser att ersättning för kungsörn endast bör betalas ut för året-runt-markerna eftersom skadorna endast drabbar små renkalvar.

Utredningens förslag om att sätta ned ersättningen i de fall när skydds jakt tillåts inom en sameby kritiserar av flera remissinstanser. *Sametinget, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Renägarförbundet* och flera samebyar kritiserar förslaget. SSR påpekar att ersättningarna avser redan uppkomna skador baserade på tidigare års inventering.

Förslaget att ersättning för skador orsakade av varg, järv och lo skall ersättas med ett fast belopp per föryngring tillstyrks av remissinstanserna. *Naturvårdsverket* anser dock att ersättning skall lämnas för rovdjursförekomst och inte för skador. *Sametinget* och *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att beloppen bör knytas till någon form av index. Regeringen delar utredningens uppfattning att dessa skador skall ersättas med ett fast belopp.

Några remissinstanser kritiserar förslaget om att ersättningsbeloppen för varg, järv och lo skall motsvara skadorna som de kan uppskattas till med ledning av värdet på en ren, det antal renar ett rovdjur dödar och samebyns merarbete medan ersättningen för skada av björn och kungsörn skall uppskattas till ett totalbelopp. *Sveriges Lantbruksuniversitet* menar att slakt- och produktionsvärdena måste räknas upp till sina verkliga belopp medan SSR helt avvisar förslaget. *Naturvårdsverket* har en rad synpunkter på förslaget. Ersättning bör endast lämnas för rovdjursförekomst och beräknas på renarnas medelslaktvärde. Verket bör ha en viktig roll när ersättningsnivåerna bestäms. Reducerad ersättning bör lämnas för rovdjur utanför året-runt-markerna medan differentierad ersättning bör lämnas i nationalparker.

Sametinget och *Länsstyrelsen i Jämtlands län* delar utredningens uppfattning att det inte finns skäl att ersätta järv- resp. lodjursförekomst med olika belopp. De anser också att ersättning bör lämnas med samma belopp både inom och utom året-runt-markerna. SSR anser att ersättningen bör baseras på ett civilrättsligt fastställt belopp. Remissinstanserna tillstyrker att det är regeringen som skall fastställa ersättningsbeloppen.

Sametinget och *Renägarförbundet* anser att det vid massdödande bör finnas en automatisk rätt att förfölja och avliva det angripande rovdjuret.

Förslaget att särskilda medel skall finnas för skadeförebyggande åtgärder tillstyrks av remissinstanserna.

Skälen för regeringens bedömning

Ersättning för rovdjursrivna renar

I prop. 1992/93:32 om samerna och samisk kultur m.m. föreslog regeringen att rennäringen årligen skulle få disponera ett belopp som motsvarade det skäligen värdet av de renar som rivits av rovdjur. Fördelningen av ersättningen skulle baseras på rovdjursförekomst. *Sametinget* skulle svara för administrationen och fördelningen i samverkan med *Naturvårdsverket*. Riksdagen godkände vad regeringen föreslagit (bet. 1992/93:BoU8, rskr. 1992/93:115). I budgetpropositionen för år 2001 har regeringen föreslagit att 35 miljoner kronor anvisas för att ersätta skador som rovdjur orsakar på renar.

Det ankommer på *Sametinget* att, efter samråd med *Naturvårdsverket* och berörda myndigheter, avgöra lämplig metod för insamling, bearbet-

ning och redovisning av rapporterade rovdjursförekomster. Ersättnings-systemet började tillämpas den 1 januari 1996.

Regeringen delar utredningens uppfattning att ersättning som huvudregel, liksom i dag, skall baseras på rovdjursförekomst. För varg, järv och lo skall ersättningen främst baseras på antalet föryngringar av rovdjur. Om föryngring inte skett i en sameby lämnas i stället ersättning för regelbunden eller tillfällig förekomst av dessa arter inom byns betesområde. För att kunna fastställa och fördela ersättningarna krävs således även i fortsättningen rovdjursinventeringar i renskötselområdet.

När det gäller björn saknas för närvarande säkra metoder för inventeringar. För kungsörn finns visserligen inventeringsmetoder, men stora delar av fjällvärlden och de fjällnära skogarna inventeras inte. Utredningen föreslår därför att ersättning för förekomst av björn eller kungsörn i en sameby även i fortsättningen lämnas med ett schablonbelopp som baseras på betesområdets areal. Regeringen delar denna uppfattning.

Regeringen instämmer i utredningens förslag att ersättning på motsvarande sätt bör lämnas även för rovdjursförekomst i de betesområden i Norge som disponeras för svensk renskötsel med stöd av 1972 års konvention mellan Sverige och Norge om renbetning. Rovdjursinventeringar utförs av länsstyrelserna och samebyarna från gränsen och fem kilometer in i Norge. I den mån inventering inte kan utföras i de svenska konventionsområdena i Norge får rovdjursförekomsten där även i fortsättningen baseras på uppgifter från norska myndigheter. Norska renägare har enligt konventionen rätt att låta sina renar beta på vissa områden i Sverige. Deras rovdjursförluster ersätts av norska staten enligt norska bestämmelser.

Ersättning med ett bestämt belopp för förekomst av varg, järv och lo

Sametingets disponibla belopp för rovdjursförekomst fastställs av riksdagen i statsbudgeten. För år 2000 var beloppet 35 miljoner kronor. Sametinget fördelar det disponibla beloppet främst utifrån inventeringsresultat, varvid de största beloppen, ca 90 procent, utbetalas vid föryngring av lo och järv. Eftersom det disponibla beloppet har ökat under åren 1996–2000, oberoende av hur många föryngringar av respektive rovdjursart som påträffats, har ersättningen per föryngring av lo och järv ökat samtidigt som rovdjursstammarna minskat i renskötselområdet. Ersättningen skall i princip motsvara värdet av ett visst antal renar. En järv- eller loföryngring ersätts i dag exempelvis med ett belopp som skall motsvara värdet av 200 renar. En järvföryngring innebär emellertid inte att järvarna dödar 200 renar varje år. Tanken är i stället att det antalet ersättningsberättigande renar även skall innefatta kompensation för merarbete och vad som benämns rovdjurens naturvårdsvärde. Omräkningen av det fasta beloppet till värdet av ett visst antal renar leder enligt utredningen till missuppfattningar av skadans verkliga omfattning eftersom det antal renar som skall ersättas inte motsvarar det antal som faktiskt dödas. Enligt utredningen bör metoden att beräkna ersättningen i värdet av antalet renar därför överges. I stället bör enligt utredningen ett visst belopp fastställas per föryngring eller annan förekomst när det gäller varg, järv och lo.

Regeringen delar utredningens uppfattning att förekomst av varg, järv eller lo i en sameby bör ersättas med ett i förväg fastställt belopp. Så snart inventeringen är klar kan samebyarna beräkna vilken ersättning man erhåller för rovdjursförekomsten i byn. Regeringens uppfattning är att Sametinget även i fortsättningen bör ansvara för administrationen och fördelningen av ersättningen till rennäringen för rovdjursförekomst. Sametinget skall efter samråd med Naturvårdsverket i sin årliga anslagsframställning bedöma behovet av medel för ersättning av rovdjursrivna renar och därmed sammanhängande kostnader. Frågan om medel för detta liksom för övriga viltskador tas upp i budgetpropositionen. Ersättningsbeloppens storlek för de olika arterna bestäms efter riksdagens ställningstagande till budgetpropositionen av regeringen i det årliga regleringsbrevet till Sametinget. I regleringsbrevet fastställs särskilt de belopp som skall lämnas för förnygring samt regelbunden och tillfällig förekomst av varg, järv respektive lo. Dessutom fastställs totalbelopp för förekomst av björn respektive kungsörn i renskötseområdet.

Sametinget betalar i dag ut ersättningen för rovdjursförekomst till samebyarna. Några bestämmelser om hur samebyarna skall använda pengarna finns inte. Vanligen fördelar samebyn pengarna bland renägarna baserat på deras renantal, men det förekommer även att pengarna helt eller delvis används av samebyn för gemensamma ändamål. Samebymedlem kan enligt 97 § rennäringslagen (1971:437) överklaga byns beslut om användningen av ersättningen till länsstyrelsen. Utredningen föreslår att samebyn även i framtiden bör få avgöra hur pengarna bör användas. Regeringen delar utredningens uppfattning.

Rovdjursinventeringar i renskötseområdet

Fördelningen till samebyarna av ersättningen för förekomst av varg, järv och lo grundar sig på inventeringar. Förekomsten av varg, järv och lo i renskötseområdet fastställs därför genom särskilda inventeringar. Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län har ansvaret för inventeringarna inom samebyarna i länet. Länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län svarar för arbetet inom Västernorrlands län. Ansvaret omfattar insamling, dokumentation, bearbetning, sammanställning, dataläggning, rapportering och arkivering av information om de ersättningsgrundande arterna. Varje år lämnar länsstyrelserna rapporter om förekomsten av rovdjur i de olika samebyarna till byarna, Sametinget och Naturvårdsverket. För samebyarnas kostnader för inventeringen anslås för år 2001 i likhet med tidigare år 3 miljoner kronor. Länsstyrelsernas kostnader för inventeringsarbetet betalas av Naturvårdsverket.

Inventeringsarbetet utförs av fältpersonal från länsstyrelserna och särskilt utsedda personer från respektive sameby. Målet med inventeringsarbetet är att årligen för varje samebys hela betesområde fastställa antalet förnygringar av varg, järv och lo. Om det inte förekommer någon förnygring av en art inom en sameby skall det fastställas om arten förekommer regelbundet, uppträder tillfälligt eller helt saknas.

Enligt regeringens uppfattning är det även i fortsättningen nödvändigt med regelbundna inventeringar för att fastställa rovdjursförekomsten i varje sameby. Så långt möjligt bör inventeringarna även omfatta de

svenska konventionsområdena i Norge. Inventeringen skall redovisa föryngringar samt regelbunden och tillfällig förekomst av respektive art i en sameby. Ersättningen till samebyarna för förekomst av järv, lo och varg skall baseras på det inventeringsresultat som länsstyrelserna redovisar, möjligen med vissa undantag om särskilda skäl föreligger. För att fördelningen mellan samebyarna av det totala ersättningsbeloppet skall bli rättvis måste inventeringarna utföras på samma sätt i olika län. Det bör vara en uppgift för främst Naturvårdsverket och länsstyrelserna samt även Sametinget att ytterligare förfina metoderna för att uppnå korrekta, trovärdiga och jämförbara inventeringar.

Inventeringen skall även fastställa om björn eller kungsörn förekommer inom samebyn. För närvarande saknas möjlighet att med någon grad av säkerhet fastställa antalet björnar och örnar. En förutsättning för att ersättning för förekomst av björn eller kungsörn skall lämnas till en sameby skall vara att förekomsten styrkts genom inventering. Det är angeläget att en heltäckande kungsörnsinventering snart kan komma i gång på renskötselns året-runt-marker och att metoder för björninventering tas fram så att en fördelning av ersättningen baserad på individnivå kan införas.

Ersättning vid massdödande

Vid extrema situationer när massdödande av renar förekommit kan Sametinget i dag betala ut ersättning för de dödade renarna liksom för merkostnader som uppkommer till följd av skadan för exempelvis återinsamling av renarna. Eftersom renarna normalt återfinns kan ägaren liksom renarnas ålder och kön identifieras. Ersättningen betalas därför ut direkt till renägaren. Med massdödande avser Sametinget att ett eller flera rovdjur inom loppet av högst sju dagar dödat minst tio renar inom ett begränsat område, exempelvis en vintergrupps väl samlade hjords betestrakt. Under budgetåret 1999 betalade Sametinget ut drygt 260 000 kronor för massdödande i fem fall.

Regeringen instämmer i utredningens förslag att ersättning vid massdödande bör kunna lämnas även i fortsättningen. De nuvarande bestämmelserna kan huvudsakligen tillämpas även fortsättningsvis. Under anslaget Ersättningar för viltskador bör medel anvisas under en särskild anslagspost för sådana kostnader.

Ersättning vid tillstånd till skydds jakt

Utredningen föreslår att ersättningen för rovdjursrivna renar normalt bör sättas ned om tillstånd till skydds jakt beviljas på någon av de aktuella arterna. Nedsättningen bör motsvara omfattningen av den tillåtna skydds jakten. Principen bör enligt utredningen vara att ingen ersättning skall lämnas för skador av det djur för vilket tillstånd till skydds jakt lämnats. Om det funnits särskilda skäl som medfört att en sameby inte haft möjlighet att bedriva skydds jakt i tillåten omfattning bör dock enligt utredningen Sametinget kunna besluta att inte sätta ned ersättningen till byn. Från renägarhåll har framförts att det kan vara svårt att lägga ned tillräcklig tid på skydds jakt. Utredningen föreslår därför att det i vissa

fall skall vara möjligt att få bidrag till extra kostnader för skyddsjakt för att effektivisera jakten.

Regeringen gör följande bedömning. Utredningens förslag bygger på den tidigare fastlagda principen att skador i första hand skall förebyggas genom jakt och inte ersättas. Det kan förefalla naturligt att en samebys tillstånd att avlägsna en järvlya skulle medföra att ersättning inte lämnas för skador orsakade av den föryngringen. Under senare år har emellertid Naturvårdsverket fattat mer generella beslut om skyddsjakt på lo och björn där antalet rovdjur som får fällas inte är knutet till en viss samebys område. Det kan också finnas svårigheter för renskötarna att kunna avsätta erforderlig tid för skyddsjakten, i synnerhet under slakt- och flyttningssäsongerna samt vid perioder med dåligt väder. Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte nu bör införas någon nedsättning av ersättningsbeloppen om skyddsjakt tillåts.

Det ligger i samebyns eget intresse att en effektiv skyddsjakt bedrivs. För att samebyn skall kunna göra detta är det emellertid angeläget att skyddsjaksbesluten utformas på ett sådant sätt att hjälpmedel och utomstående jägare i görligaste mån får anlitas. Så bör exempelvis på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, där länsstyrelsen upplåter rätt till jakt, jakt på rovdjur kunna upplåtas till andra personer efter samråd med samebyn.

Utgångspunkter vid beräkningen av ersättningsbeloppen

Utredningen föreslår att ersättningsbeloppen för de skador som björn, varg, järv, lo och kungsörn orsakar skall motsvara den ekonomiska skada respektive art kan bedömas orsaka. För varg, järv och lo uppskattas skadans storlek med olika belopp för föryngring och för regelbunden respektive tillfällig förekomst. För björn och kungsörn uppskattas i stället skadorna inom renskötseområdet i dess helhet.

Det är enligt utredningen omöjligt att exakt bestämma storleken av skadorna eftersom flera av faktorerna som bestämmer ersättningen är osäkra eller svåra att beräkna. Utgångspunkten för uppskattningen bör dock vara värdet av en ren, det antal renar som respektive rovdjursart beräknas döda under ett år och det merarbete som förekomsten av de aktuella rovdjursarterna orsakar rennäringen.

Värdet av en ren bör enligt utredningen baseras på slaktvärdet, som baseras på slakteriernas pris på renkött inklusive det statliga prisstödet. Hos Jordbruksverket finns uppgifter om avräkningspris, slaktvikt och antalet slaktade renar. Det går därigenom att räkna fram ett medelslaktvärde, som bör användas vid beräkningen av renens värde.

De rovdjursdödade honrenar som inte skulle slaktats har förutom slaktvärdet även ett produktionsvärde eftersom de skulle använts i renhjordens fortsatta produktion. Alla honrenar används emellertid inte i produktionen utan en del slaktas. Under de senare åren har antalet slaktade vajor sjunkit från drygt 35 till drygt 20 procent av den totala slakten. Totalt sett dödar dock rovdjuren kalvar i större utsträckning än vuxna djur.

Det saknas för närvarande helt tillförlitliga uppgifter om hur många renar ett rovdjur av en viss art dödar under ett år. De uppgifter som finns grundar sig ofta på äldre undersökningar vars tillförlitlighet ibland har

ifrågasatts. Utredningen anser att det knappast finns underlag för att ge högre ersättning vid järv- än vid loförekomst.

Någon uppskattning av det antal renar en varg dödar saknas. Enligt utredningen är dock uppfattningen den, att varg kan orsaka betydligt större skador än de andra arterna.

Utredningen uppskattar att kungsörnen årligen dödar mellan 300 och 600 friska renkalvar.

När det gäller björn finns det inte heller några tillförlitliga beräkningar av hur många renar som kan beräknas bli dödade per år. Det anses dock enligt utredningen att både björn och kungsörn dödar ungefär lika många renar per år och gör betydligt mindre skada än järv och lo.

Ett rovdjursangrepp kan medföra merarbete genom att renhjorden kan skingras vid ett angrepp. Merarbetet kan bestå i att hitta och flytta tillbaka renar som skingrats och ibland även skiljningsarbete. Utredningen anser att det främst är angrepp av varg och järv som kan orsaka merarbete.

Regeringen delar utredningens uppfattning om dessa utgångspunkter för beräkningen av ersättningsbeloppen. När det gäller beräkningen av hur många renar som kan antas bli dödade av de olika rovdjursarterna bör de senaste kunskaperna från rovdjursforskningen inhämtas. Regeringen återkommer i avsnitt 13 närmare till kostnaderna.

Differentierade ersättningar för året-runt-markerna respektive vinterbetesmarkerna

Utan att lämna något egentligt förslag tar utredningen upp frågan om differentierad ersättning vid föryngring och vid förekomst av rovdjur inom året-runt-markerna respektive vinterbetesmarkerna.

Med året-runt- markerna avses de områden där renskötsel får bedrivas hela året. Utanför dessa områden, vinterbetesmarkerna, får renskötsel bara bedrivas under oktober– maj, dvs. drygt halva året. De rovdjur som lever i vinterbetesmarkerna lever under tiden maj– september således på andra bytesdjur än renar. Med få undantag avser rovdjursföryngringarna inom vinterbetesområdet lodjur.

Den begränsade tid av året som renskötsel är tillåten inom vinterbetesmarkerna innebär att rovdjurens skador för renskötseln är mindre där än inom andra delar av renskötselområdet. Regeringen anser därför att ersättningen för föryngring och förekomst av rovdjur bör vara lägre inom vinterbetesområdet än inom övriga delar av renskötselområdet. Ersättningen bör vara 25 procent lägre i vinterbetesområdet än inom övriga områden. Motsvarande reduktion av ersättning bör även gälla inom konventionsbetesområdena i Norge där renskötsel endast är tillåten under en del av året.

Förebyggande åtgärder

Det är viktigt att understryka att det nuvarande ersättningssystemet är konstruerat så att det skall stimulera till förebyggande åtgärder eftersom samma ersättning utbetalas oavsett om renar rovdjursdödas eller inte. Sametinget har inom ramen för det nuvarande ersättningssystemet

möjlighet att betala ut ersättning för skadeförebyggande åtgärder. Detta har endast skett i mindre omfattning med ca 0,5 miljoner kronor per år. I motsats till övrig tamdjurskötsel bedrivs rennäringen mycket extensivt varför möjligheterna att förebygga skador inom renskötseln är betydligt mindre.

Utredningen anser att det är viktigt att man även inom rennäringen försöker förebygga skador i större utsträckning än i dag. Trots att det nuvarande ersättningssystemet som sådant borde stimulera till att förebygga rovdjursskador, har detta bara skett i mindre omfattning sedan systemet infördes. Det behöver därför enligt utredningens mening införas ett särskilt ekonomiskt stöd för detta.

Det är enligt regeringens uppfattning viktigt att det även inom rennäringen i görligaste mån bedrivs ett arbete med att förebygga skador. Som utredningen konstaterat är dock möjligheterna till sådana åtgärder mindre i förhållande till annan tamdjurskötsel. De åtgärder som närmast kan vara aktuella och som inte kan anses ingå i det normala renskötselarbetet är extrainsatser som hopsamling och flyttning till mindre rovdjurstäta områden. Sådana åtgärder kan visserligen vara kostsamma, men innebär samtidigt en ökad slaktintäkt för samebyn genom att antalet rovdjursdödade renar minskar. Eftersom detta inte reducerar samebyns ersättning för rovdjursförekomst uppkommer ändå en vinst för samebyn vid lyckade skadeförebyggande åtgärder. Något extra bidrag utöver det fasta ersättningsbeloppet bör därför inte lämnas. Samebyn kan emellertid få stora kostnader för en flyttning till andra betesområden, kostnader som ibland kan vara svåra att finansiera. I avvaktan på att det ordinarie ersättningsbeloppet betalas ut till samebyn bör därför Sametinget ha möjlighet att lämna bidrag för skadeförebyggande åtgärder. Det bidraget skall därför räknas av från den ersättning för rovdjursförekomst som samebyn enligt rovdjursinventeringen skall erhålla.

8.3 Bidrag och ersättning för skada av vilt på annat än renar

Regeringens bedömning: I fråga om bidrag och ersättningar för andra skador av vilt än på ren bör nuvarande bestämmelser i huvudsak bibehållas.

Utredningens förslag: Länsstyrelserna är skyldiga att lämna ersättning för skador som rovdjur orsakar på andra tamdjur än ren eller annan egendom som ingår i näringsverksamhet. Naturvårdsverket fastställer en taxa för ersättningar för de arter som i någon större utsträckning kan förväntas bli skadade eller dödade av rovdjur. Ersättning lämnas även för djur i hägn.

Remissinstanserna: Förslaget att ersättning skall kunna lämnas för att förebygga skador även på andra tamdjur än renar tillstyrks. *Naturvårdsverket* anser dock att möjligheten endast bör gälla näringsverksamhet och för djur som har avsevärda kulturvårds- eller naturvårdsvärden.

Förslaget att ersättning för skador av rovdjur endast skall lämnas för tamdjur och egendom i näringsverksamhet får ett blandat mottagande. *Naturvårdsverket* avvisar förslaget utom såvitt gäller hästar eftersom

skador i första hand skall förebyggas. *Länsstyrelserna* tillstyrker förslaget, men påpekar att kostnaderna kommer att bli väsentligt högre än tidigare. *Jägarnas och hundägarnas organisationer* anser att även djur som inte ingår i näringsverksamhet bör omfattas av ersättningssystemet. Förslaget att ersättningssystemet även skall omfatta djur på fritt skogsbete liksom biodlingar tillstyrks i allmänhet. *Naturvårdsverket* avvisar dock förslaget med undantag för att näringsverksamhet inte bör vara ett krav för att erhålla ersättning för hotade lantraser. För att ersättning alls skall kunna lämnas bör förebyggande åtgärder först ha vidtagits.

Skälen för regeringens bedömning

Regler om bidrag av statsmedel för att förebygga skada av vilt liksom regler om ersättning för sådan skada finns i 29 a § jaktförordningen (1987:905) och i viltskadekungörelsen (SNFS 1996:4, omtryckt i NFS 1999:11). Regleringen gäller inte i fråga om skador på renar.

Beslut om bidrag till förebyggande åtgärder och ersättning för viltskador meddelas av länsstyrelsen. Bidrag och ersättningar får enligt 29 a § jaktförordningen lämnas i mån av tillgång på medel. Det är således inte föreskrivet någon rättighet för enskilda att få vare sig bidrag eller ersättning.

Innevarande budgetår anvisas under anslaget Ersättningar för viltskador m.m. 25 miljoner kronor för att förebygga skada av vilt och ersätta sådan skada i den mån skadan avser annat än renar. I budgetpropositionen för budgetåret 2001 har regeringen föreslagit att ytterligare 8 miljoner kronor anvisas för att motverka de ekonomiska förluster och andra olägenheter som fiskenäringen drabbas av.

Dessa medel, som disponeras av Naturvårdsverket, fördelas på länsstyrelserna som beslutar om användningen. För innevarande år har Naturvårdsverket avsatt 12 miljoner kronor för att ersätta sälskador. Resterande belopp, 13 miljoner kronor, används för bidrag till förebyggande åtgärder och ersättning för skador av andra djur än säl. Av detta belopp används 1,4 miljoner kronor för att förebygga skador och 1 miljon kronor för att ersätta sådana skador.

Regeringen har tidigare redogjort för vilka allmänna villkor som i dag gäller för att erhålla bidrag för att förebygga skada av vilt och ersättning för inträffad sådan skada. Länsstyrelsen kan således i mån av tillgång på medel lämna bidrag eller ersättning för detta. Samma regler gäller oavsett om skadan förorsakats av rovdjur eller av annat vilt.

Bidrag till förebyggande åtgärder

Inriktningen är att skador skall förebyggas. De viltskademedel som länsstyrelserna anvisar skall enligt Naturvårdsverkets viltskadekungörelse i första hand användas till bidrag för att förebygga viltskador. Endast det belopp som återstår sedan bidragen lämnats får användas till ersättningar för viltskador. Bidrag får lämnas både till åtgärder som man vet har en skadeförebyggande effekt och för utveckling av åtgärder som sannolikt kan ge tillräckliga skadeförebyggande effekter.

Bidrag får enligt viltskadekungörelsen dock inte lämnas till åtgärder för skydd av egendom som till sin karaktär är särskilt exponerad för skador och därför alltid kräver skadeförebyggande åtgärder för att inte drabbas av omfattande viltskador. I Naturvårdsverkets allmänna råd sägs att bidrag därför inte får lämnas för skydd av bikupor och fisk i fiskodlingar. Detsamma gäller tamdjur på fritt skogsbete. Bidrag får vidare bara ges för åtgärder som avser att skydda egendom som är avsedd att användas i näringsverksamhet.

Utredningen konstaterar att bidrag för att förebygga skador är ett viktigt led i rovdjurspolitiken. Bidrag till rovdjurssäkra elstängsel inom områden med fast vargförekomst har enligt utredningen haft en avgörande betydelse för tamdjursägarnas syn på främst förekomsten av varg och björn. Utredningen föreslår mot denna bakgrund att systemet med bidrag till förebyggande åtgärder i princip inte bör förändras. Utredningen anser dock att det bör finnas samma möjlighet för länsstyrelserna att lämna bidrag till förebyggande åtgärder för djur på löst skogsbete som för andra tamdjur om djuren ingår i näringsverksamhet. Även om bi-odlingar inte får samhällets stöd på samma sätt som fäbodbruket, bör enligt utredningen bidrag även kunna lämnas till åtgärder för att förebygga skador på egendom som ingår i sådan näringsverksamhet.

Regeringen delar utredningens uppfattning i fråga om möjligheten att erhålla bidrag för att förebygga rovdjursskador på tamdjur på fritt skogsbete. Ett villkor för bidrag bör dock vara att egendomen ingår i näringsverksamhet.

Ersättning för skada av vilt på annat än renar

I mån av tillgång på medel får länsstyrelsen betala ersättning för skada av vilt på annat än ren. Enligt Naturvårdsverkets viltskadekungörelse får dock ersättning inte lämnas för egendom som till sin karaktär är särskilt exponerad för skador. Inte heller får ersättning lämnas för skador på vilda djur, med undantag för sälskador på fisk i fiskeredskap. Vidare får som regel ersättning inte lämnas till den som fått bidrag för förebyggande av skador orsakade av den viltart för vilken ersättning begärs, men undantag kan göras om det finns särskilda skäl. Slutligen får ersättning endast ges för egendom avsedd att användas i näringsverksamhet men även från detta krav kan undantag göras.

När det gäller hundar som skadas eller dödas av björn, järv, lo, varg eller kungsörn finns i viltskadekungörelsen särskilda regler. Hundar får ersättas trots att de inte används i näringsverksamhet. För dessa ersättningar har schablonbelopp fastställts.

Utredningen föreslår att länsstyrelsen skall vara skyldig att betala ersättning för skador som björn, varg, järv, lo eller kungsörn orsakat på tamdjur och annan egendom som ingår i näringsverksamhet. För egendom som inte ingår i näringsverksamhet bör enligt utredningen övervägas att införa en möjlighet att ersätta rovdjursrivna hästar. Det finns inte heller något skäl att behålla inskränkningen i rätten till ersättning för vilda djur i hägn som dödas av rovdjur.

För att få acceptans för rovdjuren är det enligt utredningen av stor betydelse att ersättning lämnas för rovdjursskador. Det är också viktigt att reglerna uppfattas som logiska och konsekventa. I det nuvarande sys-

temet kan ersättningarna variera från tid till annan och mellan länen beroende på variationer i antalet inträffade skador och respektive länsstyrelses medelstilldelning. De skador som rovdjuren åstadkommer på andra tamdjur än renar är mycket väl dokumenterade eftersom alla skador av rovdjur besiktigas av besiktningsmän som är förordnade av länsstyrelserna. Viltskadecenter har utarbetat rekommenderade ersättningsbelopp för dödade eller skadade får, som är det enda tamdjurslag som förekommer i ersättningssammanhang i nämnvärt antal. Utredningens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Regeringen föreslår i avsnitt 9 att en ökad inventeringsverksamhet bör komma till stånd utanför renskötselområdet. Därigenom kommer ökad kunskap att erhållas om antalet rovdjur i länen. I avsaknad av inventeringar är det inte heller möjligt att närmare förutsäga var tamdjuren kan förväntas bli dödade såvida inte skadeförebyggande åtgärder vidtas. Liksom hittills bör ett fast belopp anvisas för fördelning mellan länen. Ersättning bör kunna lämnas för alla skador på tamdjur i näringsverksamhet. Ersättning bör liksom hittills kunna lämnas för hundar. Däremot bör ersättning för viltskador inte lämnas för vilda djur i hägn. Det bör ankomma på djurens ägare att konstruera hägnet på ett sådant sätt att rovdjuren inte tar sig igenom det.

8.4 Ersättning för personskador

Regeringens bedömning: Frågan om ersättning av statsmedel vid personskador orsakade av främst björn bör övervägas närmare.

Utredningens förslag: Utredningen behandlade inte frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Av avsnitt 4.2.1 framgår att det i Sverige under senare år inträffat ett antal fall då björnar angripit och skadat människor. I Finland inträffade ett dödsfall 1998.

Svensk lagstiftning innehåller inte någon särskild bestämmelse om ersättning för personskador till följd av angrepp från rovdjur eller andra vilda djur. I den numera upphävda jaktstadgan (1938:279) fanns emellertid en bestämmelse om ersättning för skador till följd av björnangrepp. Enligt bestämmelsen var staten skyldig att betala ersättning då någon dödat eller skadats av ett sådant angrepp, såvida inte den angripne framkallat angreppet genom egna åtgärder.

Rätten till ersättning av statsmedel vid dödsfall och personskador på grund av björnangrepp togs 1981 bort genom en ändring i jaktstadgan. Ändringen genomfördes efter ett förslag från Jakt- och viltvårdsberedningen i betänkandet Viltskador (SOU 1979:52). Förslaget motiverades på följande sätt. ”Enligt uppgift har bestämmelsen endast åberopats en gång sedan år 1938. Sedan bestämmelsen tillkom har vidare det allmänna försäkringsskyddet byggts ut avsevärt och det finns också goda möjligheter för den enskilde att komplettera sitt försäkringsskydd på lämpligt sätt. Bestämmelsen är mot bakgrund härav otidsenlig. I detta sammanhang bör också uppmärksammas att risken för skador till följd av angrepp från andra djurarter – exempelvis aggressiva älgar och rådjur – utan att för den skull vara så stor att den bör framhåvas är betydligt större än de risker som är förknippade med förekomsten av björn.”

Rovdjursutredningen behandlade inte frågan om ersättning av statsmedel vid personskador till följd av angrepp av björn eller andra rovdjursarter. Frågan har emellertid uppmärksammats inom Regeringskansliet på olika sätt, bl.a. genom Svenska Jägareförbundets remissyttrande.

Jakt- och viltvårdsberednings motiv för förslaget att ta bort rätten till ersättning för personskador orsakade av björnar är fortfarande aktuella. Det kan emellertid inte bortses från att sådana skador kan leda till svåra ekonomiska påfrestningar för den som saknar ett kompletterande privat försäkringsskydd. Sådana konsekvenser av rovdjursförekomsten kan leda till minskat förtroende för den statliga rovdjurspolitiken. Regeringens bedömning är därför att frågan om ersättning av statsmedel vid personskador orsakade av främst björn bör övervägas närmare.

9 Inventeringar

Regeringens bedömning: Länsstyrelsernas arbete med inventeringar av rovdjur bör bli en del av miljöövervakningsprogrammet. Sametinget bör även fortsättningsvis erhålla medel för samebyarnas medverkan i inventeringsverksamheten via anslaget för viltskador. Regeringen avser att ge Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd med länsstyrelserna utforma inventeringsverksamheten av stora rovdjur som en del av miljöövervakningen och att i samråd med Miljöövervakningsnämnden lämna förslag till finansiering av verksamheten inklusive länsstyrelsernas administration. Naturvårdsverket skall även inom ramen för ovan nämnda uppdrag redovisa hur en nationell databas för stora rovdjur bör utformas och samordnas med miljöövervakningen.

Utredningens förslag: I statsbudgeten anslås årligen särskilda medel för länsstyrelsernas inventeringar inom renskötseområdet. Länsstyrelserna utanför renskötseområdet med etablerade rovdjursstammar får sammanlagt, i ett första steg, årligen 1,5 miljoner kronor för inventeringsverksamhet. Regeringen ger Naturvårdsverket i uppdrag att upprätta en databas för stora rovdjur avseende hela landet.

Remissinstanserna

Inventeringar inom renskötseområdet

Naturvårdsverket och *ArtDatabanken* anser att inventeringar av björn och kungsörn skall ingå i inventeringsverksamheten. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller med skärpa vikten av att tillräckliga medel för inventeringar inom renskötseområdet avsätts i statsbudgeten.

Inventeringar utanför renskötseområdet

Flertalet remissinstanser poängterar behovet av tillförlitlig bestandsövervakning. *Naturvårdsverket* ser dock ett behov av att konkretisera

förslaget. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser inte att de belopp som diskuteras i utredningen på långa vägar täcker det behov som finns för beståndsovervakningen. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att inventeringsverksamheten utanför renskötselområdet inte är tillräckligt belyst i utredningen och förordar att Naturvårdsverket får i uppgift att utreda hur inventeringsverksamheten utanför renskötselområdet bör ske praktiskt, administrativt och vilka medel som erfordras. Vidare delar man utredningens bedömning att övervakning bör ske på reproduktionsnivå, eftersom detta bör bli mindre kostsamt än övervakning på individnivå. *Svenska Jägareförbundet* påpekar vikten av den stora samhällsinsats som genomförs i förbundets regi.

Rovdjursdatabas

Samtliga remissinstanser som kommenterat förslaget tillstyrker det, med undantag av *Svenska Jordägarförbundet* som vill att databasen skall ligga under Viltskadecenter. *WWF* betonar vikten av samarbete med Norge. *Naturhistoriska riksmuseet* anser att de data som i dag finns i museets databaser redan är allmänt tillgängliga, och att det inte finns någon anledning att dubblera den information som rör skinn, skelett och miljödata.

Skälen för regeringens bedömning

Allmänt om inventeringar

Goda kunskaper om stammarnas storlek och utveckling är av avgörande betydelse för en god förvaltning av rovdjuren. En god och rikstäckande övervakning är därför ett viktigt inslag i den framtida rovdjursförvaltningen. Eftersom det finns risk för att beståndsovervakning blandas ihop med övervakning för att t.ex. motverka jaktbrott, som behandlas i avsnitt 6, används här i stället benämningen inventeringsverksamhet. Huvuddelen av beståndsovervakningen utgörs dessutom av inventeringsverksamhet. I detta sammanhang har begreppen samma innebörd. Inventeringsarbetet bör ske med så enhetliga metoder som möjligt och vara återkommande. För ersättning till rennäringen för rovdjursskador utgör detta grunden för det reformerade ersättningssystemet. Kunskaperna är viktiga för olika förvaltningsbeslut, t.ex. i fråga om skydds-jakt. Det är emellertid inte givet att det behövs årliga inventeringar av alla arter i hela landet. När en viss stabilitet uppnåtts i bestånden kan inventeringarna ske glesare.

Inriktningen av verksamheten bör vara att få bästa möjliga information om reproduktionen i stammen. Inventeringarnas utformning måste oftast vara arts specifika. Vad som då fastställs genom inventeringarna varierar mellan arterna. För varg är familjegrupper eller etablerade par det lämpligaste, för björn och lo är det honor med ungar, för järv är det lyor och för kungsörn är det häckande par. För att få fram uppgifterna om det totala antalet individer i stammarna behöver inventeringsdata kombineras med resultaten från olika forskningsprojekt. Det totala antalet individer i stammarna av de olika arterna blir därför oftast beräkningar, inte absoluta tal.

Bevarande av biologisk mångfald är en viktig del i flera av de 15 miljökvalitetsmål som fastställts av riksdagen. Information om biologisk mångfald har emellertid varit av relativt blygsam omfattning i miljöövervakningen. I framtiden kommer kunskapen därom emellertid att bli allt viktigare eftersom förändringar i bestånden kan ge tidiga indikationer på förändringar i miljön. Den förbättrade förvaltning med tydligare mål för verksamheten som regeringen presenterar i denna proposition och Naturvårdsverkets åtgärdsprogram och förvaltningsplaner kommer att kräva ökade kunskaper om rovdjuren för att det skall vara möjligt att bedöma vilka mål som har nåtts. Ofta krävs långa tidsserier för att få mått på såväl naturliga variationer som inverkan av miljöförändringar. Dessutom är det viktigt att kunna se effekten av olika förvaltningsbeslut. Regeringen anser mot denna bakgrund att beståndsövervakningen av rovdjuren bör vara en del av miljöövervakningen. I budgetpropositionen för år 2001 har miljöövervakningen fått betydande resursförstärkningar. Fördelning av medel för miljöövervakningen hanteras av Miljöövervakningsnämnden. Nämnden är knuten till Naturvårdsverket men har att självständigt fatta beslut om fördelning av medlen från anslaget för miljöövervakning.

Länsstyrelserna svarar generellt för regional miljöövervakning medan det samlade ansvaret för miljöövervakningen för landet som helhet ligger på Naturvårdsverket. För att rovdjursstammarna skall kunna följas är det nödvändigt att inventeringsverksamheten samordnas mellan länen. Detta kräver i sin tur att enhetliga metoder används i varje fall i alla län utanför renskötselområdet. Utredningen har påpekat att en del viktig information från inventeringsverksamhet m.m. är svår att få tag på eftersom den inte systematiserats. Genom den spridning av rovdjuren, som av allt att döma sker, kommer allt fler län att framdeles behöva hantera rovdjursfrågor. Länsstyrelsernas del av inventeringsverksamheten bekostas för år 2000 huvudsakligen genom medel från utgiftsområde 20, anslaget 34:3 Åtgärder för att bevara den biologiska mångfalden. Naturvårdsverket fördelar pengar från anslaget till länsstyrelserna.

Regeringen anser att länsstyrelsernas arbete med inventeringar av rovdjur bör bli en del av miljöövervakningsprogrammet genom att anslaget 34:2 Miljöövervakning m.m. utnyttjas för att täcka kostnader för inventeringsverksamheten. Regeringen avser därför att ge Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd med länsstyrelserna utforma inventeringsverksamheten av stora rovdjur som en del av miljöövervakningen och att i samråd med Miljöövervakningsnämnden lämna förslag till finansiering av verksamheten. I uppdraget bör även ingå att överväga hur inventeringsverksamheten inom ramen för miljöövervakningen kan bidra till arbetet med att förebygga jaktbrott (avsnitt 6.2).

Inventeringar inom renskötselområdet

En tillförlitlig beståndsuppskattning av rovdjursförekomster inom renskötselområdet är grunden för det befintliga ersättningssystemet. Inom ramen för det nuvarande ersättningssystemet för renar som dödas av rovdjur har man inom renskötselområdet sedan 1996 genomfört heltäckande inventeringar av järv, lo och varg. Arbetet görs gemensamt av länsstyrelserna och samebyarna. Länsstyrelserna sammanställer resul-

taten för respektive län och rapporterar till Naturvårdsverket och Sametinget. Regeringen anser att detta arbete skall fortsätta. För närvarande bedöms det inte nödvändigt med några utökade insatser.

Regeringen konstaterar att utredningen respektive Naturvårdsverket redovisar delvis olika kostnader beträffande länsstyrelsernas del av verksamheten. Med de medel Naturvårdsverket har tillgå kan länsstyrelsernas ålagda uppgifter inte finansieras i sin helhet enligt verket. Verket har påpekat att inventeringsverksamheten även bör rymma inventeringar för kungsörn och björn. Regeringen finner att inventeringsverksamheten i renskötselområdet respektive utanför renskötselområdet har delvis olika syften. Inom renskötselområdet sker inventeringsverksamheten i samverkan mellan samebyarna och personal knuten till länsstyrelserna. Ersättningssystemet fordrar att bestånden av rovdjuren kan bestämmas varje år för att behovet av ersättningar skall kunna beräknas och förutsättningar ges för en rättvis fördelning av skademedlen mellan samebyarna. De medel som utgår till Sametinget för inventeringsverksamheten bör därför även fortsättningsvis finansieras via anslaget för viltskador, utgiftsområde 23.

Inventeringar utanför renskötselområdet

Utanför renskötselområdet sker inventeringarna främst genom ideella organisationers insatser. På samma sätt som för länsstyrelserna inom renskötselområdet bör det vara berörda länsstyrelserns uppgift i övriga delar av landet att samordna inventeringarna av stora rovdjur och sammanställa rapporter om utvecklingen. För att övervakningen av rovdjurstammarna ska kunna garanteras långsiktigt med bibehållen kvalitet bör verksamheten inte delas upp på flera organisationer som kan ha särintressen att bevaka.

Länsstyrelserna har, tillsammans med Naturvårdsverket, tagit initiativ för att samordna inventeringsverksamheten utanför renskötselområdet inom ramen för Viltskadecenters verksamhet. Regeringen anser att en långsiktig lösning av frågan om samordningen i enlighet med detta initiativ kräver att Viltskadecenters organisation och status fastställs (se vidare avsnitt 11).

Rovdjursdatabas

En del av det inventeringsmaterial om stora rovdjur som insamlats under senare år finns lagrat i en gemensam databas för de fyra nordligaste länen. Respektive länsstyrelse är ansvarig. Annat material är spritt och svårt att få del av. Även data om fällda djur behöver sammanställas. Dessa rapporteras till polis och vidare till länsstyrelsen som ska rapportera till Naturvårdsverket. Befintlig statistik på skador orsakade av rovdjur är inte tillfredställande.

Regeringen avser mot bakgrund av detta ge Naturvårdsverket i uppdrag att redovisa hur en nationell databas som innehåller bl.a. inventeringsdata för samtliga stora rovdjur skall utformas och samordnas med miljöövervakningen. Databasen skall vara geografiskt heltäckande. I databasen bör information från länsstyrelserna, Naturhistoriska riks-

10 Forskning

Regeringens bedömning: Regeringen har, som utredningen föreslagit, höjt ambitionsnivån rörande rovdjursforskningen genom att höja bidraget ur jaktvårdsfonden med 2 miljoner kronor årligen för viltforskningen. Fördelningen av resurser för forskningen bör ske så att en långsiktig finansiering av rovdjursforskningsprojekt kan säkras. Om de prioriteringar som regeringen gett uttryck för i den forskningspolitiska propositionen inte får avsedd effekt får frågan prövas på nytt.

Utredningens förslag: Staten bör öka sina satsningar på rovdjursforskning. En ökning med 2 miljoner kronor per år skulle väsentligt förbättra villkoren för forskningen på de mest angelägna områdena.

Remissinstanserna: Remissinstanserna betonar vikten av att tillräckliga resurser satsas på forskning. Flera remissinstanser, bl.a. *Uppsala universitet*, anser att förslaget belopp om 2 miljoner kronor är för lågt. *Statens veterinärmedicinska anstalt* och *Naturvårdsverket* påpekar särskilt behovet av medel för att kunna ta hand om och analysera döda djur eller material från döda djur som av olika skäl samlas in. *Sametinget*, *Renägarförbundet* och *Kiruna kommun* betonar vikten av att forskning sker i samråd med berörda samebyar för att undvika störningar i renskötseln.

Skälen för regeringens bedömning: Forskningen är och kommer även framöver att vara en förutsättning för ökad kunskap om rovdjuren och för en långsiktig förvaltning av rovdjursstammarna. Den forskning som hittills har bedrivits om svenska och fennoskandiska rovdjurspopulationer har varit av hög kvalitet och utgör basen för den plattform som rovdjurspolitiken nu står på. Det är viktigt att forskningsprojekten får fortsatt ekonomiskt stöd så att de kan bedrivas med den långsiktighet som krävs och att nya långsiktiga projekt kan startas. Det finns bl.a. ett växande behov av forskning som avser genetiska studier samt forskning beträffande möjligheterna att förebygga skador såväl innanför som utanför renskötselområdet. Flera av de svenska rovdjursforskningsprojekten har bedrivits och bedrivs i samarbete med forskare i grannländerna, främst Norge. Eftersom de flesta rovdjursstammarna är gemensamma med främst Norge men i viss mån även med Finland bör samarbetet mellan forskare och forskningsinstitutioner i dessa länder stärkas. Vidare är det viktigt att samarbetet fortsätter med de frivilliga organisationerna, t.ex. *Världsnaturfonden* och *Svenska Jägareförbundet*, vilka mycket förtjänstfullt bidragit till de ökade kunskaperna om de stora rovdjuren i Sverige. Forskningen bör sträva efter fortsatt öppenhet gentemot allmänheten. Särskilt viktigt är det att skapa goda relationer och samverka med renägare, andra tamdjursägare, jägare och personer knutna till naturvårdsorganisationer. Om tamdjursägare får information

om att det finns rovdjur i ett visst område ökar möjligheterna att förebygga skador.

Regeringen har i den forskningspolitiska propositionen (prop. 2000/01:3) angett att forskning om biologisk mångfald är ett viktigt forskningsområde för hållbar utveckling. Regeringen pekar där på att det finns anledning att särskilt poängtera vikten av några forskningsområden varav rovdjursforskning är ett av dem som måste prioriteras. I propositionen anges att det behövs långsiktiga projekt för att fortlöpande kunna ge nödvändiga resultat för förvaltningen av de svenska rovdjurspopulationerna. Vidare anges att om de prioriteringar som regeringen gett uttryck för inte får avsedd effekt får frågan prövas på nytt.

Medel för finansiering av rovdjursforskning kan sökas från olika organ. Organen som förmedlar forskningspengar har något olika inriktning. Naturvårdsverket har forskningsmedel främst för tillämpad forskning av kortsiktig natur. För grundforskning inom området har det bildats ett nytt forskningsråd för miljö, areella näringar och samhällsbyggande. För programriktad verksamhet förfogar MISTRA över forskningsmedel. Därtill kommer viltforskningsnämnden och privata forskningsmedel från t.ex. WWF, Svenska Jägareförbundet och särskilda fonder. Viss basverksamhet vid myndigheter och institutioner är av fundamental betydelse för rovdjursforskningen utan att i egentlig mening vara forskning. Dit hör t.ex. hanteringen av rovdjur i egenskap av statens vilt på Statens veterinärmedicinska anstalt och Naturhistoriska riksmuseet.

Regeringen har som aviserats i propositionen Jaktens villkor (prop. 1999/2000:73), mot bakgrund av Rovdjursutredningens förslag, ökat bidraget ur jaktvårdsfonden till viltforskningen med 2 miljoner kronor.

Regeringen anser mot denna bakgrund att en höjd ambitionsnivå rörande rovdjursforskningen av den storleksordning som utredningen anger är möjlig inom ramen för befintliga medel. Fördelningen av resurser för forskningen bör ske så att en långsiktig finansiering av rovdjursforskningsprojekt kan säkras.

11 Information

11.1 Myndigheter och organisationer

Regeringens bedömning: Regeringen avser att ge Naturvårdsverket i uppdrag att föreslå utformning av förstärkta informationsinsatser om stora rovdjur. Regeringen avser att ställa extra medel till förfogande för informationsinsatserna.

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att utarbeta en detaljerad strategi för information om rovdjur.

Remissinstanserna: Remissinstanserna betonar vikten av såväl ökade som riktade informationsinsatser. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att länsstyrelserna är betjänta av ett omfattande centralt informationsmaterial. *Naturvårdsverket* stöder utredningens förslag att en informationsstrategi utarbetas av verket men anser att Viltskadecenters betydelse som kunskapsföremedlare till näringar och allmänhet bör betonas. Även *Sveriges lantbruksuniversitet* framhåller Viltskadecenters roll i informationsarbetet. *Länsstyrelserna i Värmlands och Västernorrlands län* anser

att Naturvårdsverket bör samverka med länsstyrelserna i uppdraget. Svenska Rovdjursföreningen anser att Naturvårdsverket bör utnyttja den kompetens som finns inom ideella organisationer.

Skälen för regeringens bedömning: Kunskap om rovdjuren har en nyckelroll för allmänhetens förståelse för rovdjur och rovdjurspolitiken. Ett ökat arbete med väl underbyggd och allsidig information om rovdjuren är därför ett viktigt led i arbetet med att minska de konflikter som skapas runt rovdjursförekomsten. Erfarenheterna från Viltskadecenters verksamhet visar också hur information och utbildning – tillsammans med bidrag till skadeförebyggande åtgärder – på ett avgörande sätt medverkat till att tamdjursägare kunnat acceptera rovdjur i sin närhet.

Av särskild betydelse är att aktuell kunskap om rovdjurens antal och utbredning finns lätt tillgänglig för allmänheten. På så sätt kan rykten och missuppfattningar motverkas. En bidragande orsak till konflikterna runt rovdjursförekomsten är att olika grupper har olika uppfattningar om hur många rovdjur det finns och var de finns. God och lättillgänglig information om antal och utbredning kan ge ett kunskapsunderlag som kan accepteras av människor med olika uppfattningar i rovdjursfrågorna. Därmed blir det lättare att föra en saklig diskussion och att finna lösningar på konflikter.

Information bör också spridas i syfte att bredda kunskapen om de olika arternas biologiska förhållanden samt de skador och problem de orsakar. De sociala aspekterna på rovdjursförekomsten bör också belysas och de bör sättas in i ett historiskt perspektiv.

Redan i dag arbetar många myndigheter och organisationer med att sprida kunskap om rovdjuren. Inte minst viktigt är de ideella organisationernas, museernas och djurparkernas informationsarbete, eftersom de ofta även når människor som inte lika lätt nås av information från myndigheter.

Regeringen anser mot bakgrund av redovisningen att det finns ett ökat behov av information om rovdjuren. Som central myndighet för förvaltningen av rovdjur har Naturvårdsverket ett huvudansvar för att ta fram information om rovdjur. Regeringen avser därför att ge Naturvårdsverket i uppdrag att redovisa förslag till utformning av förstärkta informationsinsatser om stora rovdjur. I uppdraget bör ingå att göra en bristanalys för att bedöma vilka informationsinsatser som behöver öka i första hand. Verket bör då beakta den information som sprids av andra myndigheter och organisationer, och redovisa såväl egna insatser med information som en bedömning av informationsinsatser som kan genomföras av andra intressenter. Verket bör därvid lämna förslag till fördelning av de medel som regeringen ställer till förfogande för informationsinsatser.

11.2 Rovdjurscentrum

Regeringens bedömning: Frågan om statliga medel till ett eller några rovdjurscentrum bör hanteras inom ramen för regeringens uppdrag till Naturvårdsverket om informationsfrågor.

Utredningens förslag: En arbetsgrupp tillsätts inom Miljödepartementet med uppdrag att fortsätta samtalen med Orsa Björnpark, Järvzoo,

Värmlands rovdjurscenter och Viltskadecenter samt med berörda län och kommuner, om inrättandet av ett eller flera rovdjurscentrum. För statens del innefattar satsningen ett visst ekonomiskt stöd till kompetensutveckling och informationsinsatser.

Remissinstanserna: Vissa remissinstanser tillstyrker förslaget medan andra menar att staten inte ska gå in och finansiera ett eller flera rovdjurscentrum. *Länsstyrelsen i Dalarnas län* anser att utredningens förslag att staten skall bidra till ett rovdjurscentrum är mycket bra. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att samordning i frågan bör ske med det uppdrag som föreslås ges till *Naturvårdsverket* beträffande informationsstrategi.

Skälen för regeringens bedömning: De insatser som redan görs av bl.a. Orsa Björnpark, Järvzoo, Värmlands rovdjurscenter och Viltskadecenter för att sprida information och kunskap om rovdjur är betydelsefulla. Behovet av information kommer troligen att växa under de närmaste åren. För de stora rovdjuren finns ett stort intresse hos allmänheten. Rovdjur som iakttas på nya ställen brukar väcka stort medialt intresse. Den verksamhet som skulle kunna vara aktuell att stödja vid ett rovdjurscentrum har på olika sätt koppling till informationsverksamhet. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att denna fråga bör hanteras inom ramen för uppdraget till *Naturvårdsverket* som behandlas närmare i avsnitt 11.1.

11.3 Viltskadecenter

Nuvarande organisation och arbetsuppgifter

Viltskadecenter finns i anslutning till Grimsö forskningsstation i Bergslagen. Stationen är organisatoriskt knuten till Institutionen för naturvårdsbiologi vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala. Viltskadecenter har till uppgift att samla in kunskap om viltskador och att förmedla den genom information och utbildning. Till viltskador räknas skador som rovdjur orsakar på tamdjur och annan egendom. Viltskadecenter utvecklar i samarbete med forskarna vid stationen också nya metoder för att förebygga viltskador. Verksamheten på Viltskadecenter riktar sig främst till myndigheter, enskilda näringsidkare och organisationer men också till allmänheten. Viltskadecenter arbetar inte med frågor som rör rennäringen.

Viltskadecenter drivs av Lantbruksuniversitetet på uppdrag av *Naturvårdsverket*. Verksamheten finansieras med viltskademedel som *Naturvårdsverket* förvaltar. Dessa skall *Naturvårdsverket* emellertid inte använda för egen verksamhet utan pengarna skall fördelas mellan länsstyrelserna. För finansieringen av centret får därför en länsstyrelse en särskild del av viltskademedlen som betalas till SLU och slutligen slussas till Viltskadecenter.

Regeringens bedömning: Viltskadecenters organisation och formella status bör fastställas av Naturvårdsverket innan framtida arbetsuppgifter och finansiering beslutas.

Utredningens förslag: Viltskadecenter blir permanent. Den interimistiska styrelsens förslag om organisation avvaktas. Viltskadecenters arbete med frågor som har anknytning till viltskador fortsätter. Centret skall vara sammanhållande när det gäller beståndsövervakningen av björn, lo och varg utanför renskötselområdet.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget. *Naturvårdsverket* poängterar att finansieringen bör ske direkt via viltskadeanslaget. Verket anser i detta sammanhang att anslaget i stället bör benämnas viltförvaltningsanslag. Några remissinstanser har detaljerade synpunkter på styrelsens sammansättning.

Skälen för regeringens bedömning: Naturvårdsverket har under hösten 1999 tillsatt en interimistisk styrelse för Viltskadecenter. Styrelsen har i uppdrag att utarbeta förslag till vilken verksamhet som skall bedrivas och hur den skall organiseras och finansieras. I styrelsen ingår tre representanter för länsstyrelserna, tre för näringarna och en för Naturvårdsverket. Styrelsen har den 1 september 2000 lämnat ett förslag till Naturvårdsverket. Enligt förslaget bör Viltskadecenter även i fortsättningen drivas som ett projekt för vilket Naturvårdsverket är ansvarigt. Naturvårdsverket bör därför även i fortsättningen svara för att ett särskilt avtal träffas med en lämplig uppdragstagare om genomförande av projektet. För att få kontinuitet i verksamheten bör sådana avtal löpa över perioder som är minst tre år. För projektet bör det finnas en projektstyrelse med i princip den nuvarande styrelsens sammansättning. Styrelsens uppgift skall vara att genomföra projektet på de ekonomiska villkor som Naturvårdsverket efter samråd med styrelsen ställer. Styrelsen skall därmed få direkta befogenheter att besluta om och ha ansvar för projektets verksamhet och ekonomi. Styrelsen bör utses av Naturvårdsverket efter hörande av berörda organisationer. Inom ramen för Naturvårdsverkets instruktion bör Viltskadecenter ges en så självständig roll som möjligt, vad gäller centrets verksamhet och budget. Det är viktigt att lokaliseringen av Viltskadecenter även fortsättningsvis blir Grimsö forskningsstation. Styrelsen föreslår vidare att finansieringen av centret även fortsättningsvis sker genom medel från viltskadeanslaget. Den nuvarande ordningen med att medel från viltskadeanslaget går via en länsstyrelse bör ändras så att Naturvårdsverket direkt får använda anslaget för Viltskadecenters verksamhet. Den interimistiska styrelsens förslag bereds för närvarande inom Naturvårdsverket.

Länsstyrelserna, Naturvårdsverket och lantbruksnäringen har önskemål att bredda Viltskadecenters verksamhet. Utöver det direkta arbetet med viltskador bör centret även enligt utredningen vara sammanhållande för beståndsövervakningen av de stora rovdjuren utanför renskötselområdet. Därvid skall centret ha till uppgift att biträda de medverkande länsstyrelserna i utbildning av spårare, att samordna metoder för beståndsövervakningen och att sammanställa länsstyrelsernas årsrapporter över denna. En sådan verksamhet har redan påbörjats beträffande varg.

Regeringens bedömning är att Viltskadecenter fyller en viktig funktion. Viltskadecenter skulle med fördel kunna arbeta med fler frågor än för närvarande, inte minst sådana där en samordning av länsstyrelsernas arbete behövs. Den verksamhet som man börjat utveckla när det gäller inventeringsverksamheten av rovdjur utanför renskötselområdet är ett sådant arbete. Centret har emellertid för närvarande en oklar organisation och formell status och som en följd därav en omständig finansieringsmodell. I sitt remissyttrande har Naturvårdsverket pekat på att Viltskadecenters roll beträffande inventeringsverksamheten behöver tydliggöras. Regeringen delar Naturvårdsverkets uppfattning och vill i det sammanhanget peka på att inventeringsverksamheten enligt förslaget i avsnitt 9 blir en del av miljöövervakningen. Den interimistiska styrelsens förslag bereds för närvarande inom Naturvårdsverket. Viltskadecenters organisation och formella status bör fastställas innan framtida arbetsuppgifter och finansiering beslutas.

12 Administration

12.1 Samverkan med grannländerna

Regeringens bedömning: Regeringen avser att ge Naturvårdsverket i uppdrag att ta initiativ till ett utökat samarbete beträffande rovdjursfrågor med främst norska Direktoratet for naturforvaltning, men även med finska myndigheter. Samarbetet bör, som för närvarande, i första hand gälla varg men utökas till att även omfatta järv och björn.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser framhåller att det är nödvändigt med ett mer utvecklat samarbete mellan länderna. Några påpekar att samarbetet naturligt bör vara mest utvecklat med Norge men *Renägarförbundet* anser att samarbetet fullt ut bör gälla även Finland och omfatta samtliga rovdjur. Remissinstanserna påpekar att samarbetet bör omfatta alla nivåer i samhället. *Årjängs kommun* påpekar att det behövs ett samlat grepp på riksdags- och regeringsnivå när det gäller de grundläggande besluten avseende rovdjuren. Detta behövs för att klara av förvaltningen samt för att kunna hantera opinionsbildningen. *Naturskyddsföreningen* anser det önskvärt med en ökad samstämmighet i förvaltningsprinciper och lagstiftning. *Svenska Jägareförbundet* tillstyrker förslaget men ser med stor oro på den restriktiva inställning till expansion av rovdjurens utbredning som tycks finnas i Norge.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen konstaterar att det mellan Sverige och Norge skett ett samarbete sedan lång tid och under senare tid även med Finland. För Nordkalottenområdet sker samarbetet mellan länderna främst på den regionala nivån mellan länsstyrelserna och fylkena. Det mest omfattande samarbetet har gällt beståndsuppskattningar och utveckling av gemensamma inventeringsmetoder inom ramen för Nordkalottkommitténs miljöråds arbetsgrupp för stora rovdjur. Erfarenheterna härifrån är överlag goda och har utmynnat i rapporter

angående beståndsövervakning m.m. Beträffande förvaltningen har ett mer formaliserat arbete skett mellan Sverige och Norge främst mellan de centrala myndigheterna, Naturvårdsverket respektive Direktoratet for naturforvaltning. Regeringen finner att utredningen mycket tydligt visat att förvaltningsfrågorna är av avgörande betydelse när det gäller bevarande av livskraftiga stammar av de stora rovdjuren och då särskilt vad beträffar vargen. I Norge hanteras rovdjursförvaltningen i betydligt högre utsträckning än i Sverige av regionala och lokala instanser. Detta har medfört att information och samordning med den svenska förvaltningen ibland upplevts som mindre tillfredsställande. Det är emellertid angeläget att överbrygga de olikheter som finns i förvaltningen för att skapa ett förtroendefullt samarbete. Regeringen avser att ta initiativ för att utveckla samarbetet med främst Norge och Finland. Som ett led i detta arbete kommer Naturvårdsverket att få i uppdrag att finna lämpliga former för att utveckla samarbetet med Norge och Finland.

12.2 Ett centralt forum för rovdjursfrågor

Regeringens bedömning: Till Naturvårdsverket knyts ett rådgivande organ för samråd i rovdjursfrågor med representanter för rennäringsen, den ideella naturvården, jakten, jordbruket och forskningen. I detta forum skall övergripande policyfrågor, inventeringsarbetet och rovdjursstammarnas utveckling diskuteras. Även generella beslut om jakt på rovdjur kan diskuteras.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning på flertalet punkter.

Remissinstanserna: Remissinstanserna redovisar skilda uppfattningar över förslaget. Vissa ser en fördel med ett centralt partssammansatt organ, medan andra förordar regionala partssammansatta grupper. De länsstyrelser som kommenterat förslaget är i allmänhet positiva. *Naturvårdsverket* påpekar att det finns en uppenbar risk för dubbelarbete och oklara roller om det dels finns regionala rovdjursgrupper, dels ett centralt organ. Verket påpekar också att förslaget skulle motverka möjligheten till delegering av vissa beslut om stora rovdjur till regional nivå. Riksåklagaren befarar att ett centralt partssammansatt organ snarare kan öka än minska de spänningar som finns i rovdjursfrågan. Flertalet remissinstanser som tillstyrker förslaget, t.ex. *Svenska Jägareförbundet* och *Världsnaturfonden*, motiverar inte närmare sina ställningstaganden.

Skälen för regeringens bedömning: Som central myndighet har Naturvårdsverket till uppgift att höra olika intressegrupper och väga in deras intressen i de bedömningar som görs när beslut skall fattas i frågor som rör rovdjursförvaltningen. Detta görs i dag bl.a. genom överläggningar med olika intressegrupper och remissförfaranden inför beslut.

Den misstro som på sina håll finns mot centrala myndigheter måste tas på allvar. Regeringen delar utredningens uppfattning att ett centralt rådgivande samrådsorgan med föreslagen omfattning och inriktning av verksamheten kan bidra till att öka förståelsen mellan myndigheter och olika intressegrupper. Ett sådant rådgivande organ kan även öka förstå-

elsen intressegrupperna emellan. Därigenom ökar möjligheten att få en bred uppslutning för den rovdjurspolitik som förs, vilket skulle medföra en bredare uppslutning runt rovdjursförvaltningen.

De återkommande överläggningar som Naturvårdsverket redan nu genomför med företrädare för näringar och olika intressegrupper bör kunna formaliseras i ett rådgivande organ för samråd. Verket anser att det finns behov av att vidga kontaktytorna med olika företrädare, och att det bl.a. kan ske i form av återkommande seminarier. Regeringen finner att en sådan verksamhet mycket väl kan ligga inom ramen för en något mera formaliserad verksamhet. Det är emellertid angeläget att deltagande i organet inte förbehålls vissa intresseorganisationer, utan att ett brett och öppet deltagande möjliggörs. Det är också viktigt att organet i första hand sammankallas för diskussioner om policyfrågor och inte för överläggningar i enskilda ärenden. Verksamheten i forumet bör också utvärderas senast efter två år.

I de flesta sammanhang som rör rovdjursfrågor är i stort sett endast män inblandade. De beslut som fattas i olika sammanhang och även den allmänna debatten, skulle vinna på att kvinnor i större utsträckning deltog. Man bör därför eftersträva en jämnare könsfördelning i forum som diskuterar rovdjursfrågor.

Regeringen kommer att ge Naturvårdsverket i uppdrag att organisera ett rådgivande samrådsorgan.

12.3 Regionala rovdjursgrupper

Regeringens bedömning: Länsstyrelserna i de län där det finns fasta stammar av de stora rovdjuren bildar rovdjursgrupper. Representanter för länsstyrelsen, kommuner, polismyndighet, åklagare, jägarorganisationer, ideella naturvårdsorganisationer, tamdjursägare, samebyar och markägare bör ingå. Även personer med särskilda expertkunskaper bör kunna ingå utan att representera en myndighet eller organisation. Rovdjursgrupperna kan vara fristående från länsvilt nämnderna.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är till övervägande delen positiva till förslaget. *Riksåklagaren* anser att det finns större förutsättningar för ett regionalt organ att fungera än för ett centralt. *Naturvårdsverket* påpekar att regionala grupper som liknar de föreslagna rovdjursgrupperna redan har uppstått spontant på flera håll. *Länsstyrelsen i Värmlands län* ser ett problem med att ha grupperna länsvisa, eftersom rovdjursstammarna inte begränsas länsvis. Även andra länsstyrelser framför liknande synpunkter. *Svenska Jägareförbundet* påpekar att länsvilt nämnderna borde kunna hantera dessa frågor. *Naturskyddsföreningen* poängterar att grupperna inte får uppfattas som ett forum främst för jägare och jaktfrågor.

Skälen för regeringens bedömning: En viktig bakgrund till konflikterna runt rovdjursförekomsten är den misstro som finns, dels mellan de intressegrupper som på olika sätt engagerar sig i rovdjursfrågor, dels mellan vissa grupper och myndigheter. Ett ökat förtroende mellan dem som på olika sätt är engagerade i rovdjursfrågor kan säkerligen bidra till

att man hittar lösningar på många konflikter. Informationsutbyte mellan olika lokala och regionala grupper kan ge en gemensamt accepterad kunskapsbas, vilket tillsammans med insyn i beslutsprocesserna kan skapa bättre förutsättningar för en mer nyanserad syn på rovdjursförekomsten. Det är viktigt med öppenhet mellan organisationer, myndigheter och andra grupper i rovdjursfrågor. I de flesta län där det finns fasta stammar av en eller flera rovdjursarter finns grupper som arbetar med rovdjursfrågor. Oftast har länsstyrelserna eller jägarorganisationerna tagit initiativet till grupperna och de är också knutna till länsstyrelserna som rådgivande organ. Sammansättningen av rovdjursgrupperna varierar mellan länen. Förutom representanter för länsstyrelsen kan jägare, markägare, kommuner, naturvårdsorganisationer, forskare och enskilda människor som lever i områden där rovdjur förekommer ingå i grupperna.

Regeringen konstaterar att rovdjursgrupperna har varit till nytta och fyller en viktig funktion. De är lokalt förankrade och ger möjlighet till diskussion och utbyte av information. De är ett viktigt steg på vägen mot ökad öppenhet. Grupperna bör kunna utvecklas i syfte att öka sin betydelse för hanteringen av de konflikter som rovdjuren skapar.

Utredningen har föreslagit att det i länsstyrelseinstruktionen uttryckligen anges att länsstyrelserna i de län där det finns stora rovdjur skall bilda rovdjursgrupper. Dessa skall finnas vid sidan av länsvaltnämnderna. Den närmare organisatoriska lösningen bör varje länsstyrelse själv bestämma. Denna uppgift skall finansieras inom ram. Grupperna kan t.ex. vara knutna direkt till en viss enhet på länsstyrelsen eller till länsvaltnämnderna.

Enligt regeringens förslag i avsnitt 7 kommer länsstyrelserna att få ett större ansvar beträffande förvaltningen av rovdjuren. Det kommer därför att finnas ett ökande behov av att diskutera och bereda olika frågor beträffande rovdjuren. Rovdjursgrupper bör finnas i åtminstone de län som hyser fasta stammar av de stora rovdjuren. Den närmare organisatoriska lösningen bör varje länsstyrelse själv bestämma. Rovdjursgrupper kan t.ex. inrättas för större områden än län. Dessutom kan det vara motiverat att söka samarbete för en viss region, en sådan är fjällvärlden, som berör flera länsstyrelser.

Flera länsstyrelser är ännu bara tillfälligt berörda av frågor om stora rovdjur eller behöver hantera endast enstaka ärenden om rovdjur. I framtiden är det dock troligt att alltför många länsstyrelser blir berörda. Det finns dock inte skäl att ställa krav på att omgående upprätta rovdjursgrupper. Länsvaltnämnderna bör kunna hantera sådana frågor om det endast förekommer rovdjur vid enstaka tillfällen.

I rovdjursgrupperna bör ingå förutom länsstyrelserna representanter för kommuner, polismyndighet, åklagarmyndighet, jägarorganisationer, ideella naturvårdsorganisationer, samebyar, markägare, tamdjursägare och andra jordbruksintressen. Även personer med särskilda expertkunskaper bör kunna ingå utan att representera en myndighet eller organisation. På detta sätt kan gruppernas sammansättning vidgas och en god balans mellan olika intressen kan företrädas. En jämn könsfördelning bör eftersträvas.

Syftet med rovdjursgrupperna är främst att öka utbytet av information. Men grupperna skall också, jämte länsvaltnämnderna, vara rådgivande

när det gäller länsstyrelsernas arbete med rovdjursfrågor. Då det gäller Prop. 2000/01:57
enskilda ärenden bör bara sådana som är av större principiell betydelse
behandlas av rovdjursgrupperna.

13 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: De 15 miljoner kronor som tillförs anslaget för viltskador från år 2002 används för att finansiera olika åtgärder inom en sammanhållen rovdjurspolitik.

Utredningens förslag: Utredningen anger samlade ökade utgifter om 10,2–13,3 miljoner kronor.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker flertalet ökningarna men anser att utredningen på flera punkter underskattat kostnaderna för olika åtgärder.

Skälen för regeringens bedömning

Ersättning för rovdjursskadade renar

För år 2001 är 35 miljoner kronor avsatta för skador på rennäringen av rovdjur. Genom ett reformerat ersättningssystem med fasta belopp för rovdjuren kommer ersättningen totalt sett att höjas. För ersättning av de rovdjursförekomster inom renskötselområdet som konstaterats under inventeringssäsongen 2000/01 anser regeringen att ytterligare 9 miljoner kronor bör tillföras anslagsposten för år 2002. Av anslaget får högst 1 miljon kronor användas för ersättning till renägare som råkat ut för att rovdjur massdödar renar.

Förebyggande åtgärder och skador på andra tamdjur

Medlen till förebyggande åtgärder mot rovdjursskador och ersättning för uppkomna skador hanteras av länsstyrelserna. Strävandena att vidta förebyggande åtgärder för att förhindra skador av rovdjur bör enligt regeringen intensifieras och prövas innan skydds jakt vidtas som förvaltningsåtgärd. Under år 1999 utbetalades från anslaget för viltskador ca 1,3 miljoner kronor till förebyggande åtgärder främst för att skydda tamboskap. Vissa förebyggande åtgärder har visat sig mycket effektiva, såsom elstängsel för stängslad tamboskap. Detta arbete bör fortsätta men det krävs också ett omfattande utvecklingsarbete bl.a. för att skydda djur som inte går i hägn.

För ersättning av skador på andra tamdjur än renar betalades under år 1999 ut 900 000 kronor. Med växande rovdjursstammar, inte minst tillväxten i vargstammen, kan skadorna beräknas öka. Regeringen anser att 3 miljoner kronor av de tillförda medlen skall kunna nyttjas för att täcka de ökade kostnaderna för förebyggande åtgärder och ersättning för rovdjursskador.

I likhet med vad som för närvarande gäller bör medlen i första hand användas till förebyggande åtgärder. Prop. 2000/01:57

Information

Informationen kring rovdjuren är viktig för kunskapen om rovdjuren och för förståelsen av rovdjurspolitiken. Naturvårdsverket får disponera 1 miljon kronor för egen och andras informationsverksamhet.

Forskning

Forskningen spelar en viktig roll för att bygga upp ny kunskap om rovdjuren. Forskningen tillförs från år 2001 ytterligare 2 miljoner kronor årligen genom medel från jaktvårdsfonden i enlighet med propositionen Jaktens villkor (prop. 1999/2000:73).

Ökad övervakning av jaktbrott

Flera myndigheter är involverade i arbete med att förebygga men också utreda jaktbrott. 2 miljoner kronor fördelas mellan polisväsendet och länsstyrelserna.

14 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

43 §

Straffmaximum ändras från sex månader till ett år (avsnitt 6.4.2). Förslaget hänger samman med de ändringar som föreslås i 44 §. Där föreslås ändringar som innebär att vissa jaktbrott som tidigare ansetts grova i stället kan bedömas som icke grova. Genom höjningen av straffmaximum för icke grovt brott säkerställs att det, i fall som tidigare ansetts som grova brott, finns utrymme för en nyanserad påföljdsbestämning.

Kravet på grov oaktsamhet tas bort beträffande de typer av jaktbrott som anges i andra punkten i den nya lydelsen (avsnitt 6.4.4). De bestämmelser som anges där är följande. Enligt 3 § är allt vilt fredat om inte annat följer av jaktlagen eller föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av denna. Av 31 § första stycket följer att motordrivna fortskaffningsmedel som huvudregel inte får användas vid jakt. Enligt 29 § första punkten får regeringen meddela föreskrifter om när olika slag av vilt får jagas i olika delar av landet. Föreskrifter enligt 30 § första stycket handlar om vilka vapen och jaktmedel i övrigt som får användas vid jakt.

Förslaget att det skall räcka med oaktsamhet för straffbarhet i de angivna fallen innebär att misstag hos jägare avseende det jagade viltets art i ökad utsträckning blir straffbara. Det kan gälla fall då någon av oaktsamhet dödar ett vilt av en art på vilken jakt inte är tillåten vid den

aktuella tidpunkten. Det kan också gälla då t.ex. hagelgevär av oaktsamhet används för jakt på ett vilt som endast får jagas med kulvapen. Givetvis kan det även finnas fall då ett misstag inte anses oaktsamt och alltså inte är straffbart.

De typer av jaktbrott som anges i den nya tredje punkten fanns tidigare i andra punkten. Beträffande dessa kvarstår kravet på grov oaktsamhet.

44 §

Straffskalan ändras (avsnitt 6.4.2). Det nya lägsta straffet blir sex månaders fängelse och det högsta fyra års fängelse.

I andra stycket första punkten byts uttrycket värdefullt vilt ut mot uttrycket annars särskilt skyddsvärt vilt. Därmed minskar utrymmet för att anse brott avseende ekonomiskt värdefullt vilt som grovt brott. Vissa fall som med paragrafens nuvarande lydelse ansetts som grova brott bör därmed kunna bedömas som icke grova. Det bör t.ex. kunna gälla jaktbrott avseende älg. Det bör också finnas visst utrymme för ändrade bedömningar även i fall som inte gäller värdefullt vilt, eftersom straffskalan för grovt jaktbrott ändras.

Med annars särskilt skyddsvärt vilt avses främst djur av arter som är i behov av skydd utan att de är hotade eller sällsynta (avsnitt 6.4.2).

I 43 § föreslås en höjning av straffmaximum för icke grova jaktbrott. Avsikten är att ge domstolarna erforderligt utrymme för straffmätning för brott som tidigare ansetts som grova.

En ny grund för att kvalificera ett jaktbrott som grovt införs i andra stycket genom en ny fjärde punkt (avsnitt 6.4.3). En särskilt plågsam jaktmetod innebär att viltet på grund av jaktmetoden som sådan tillfogas ett svårt lidande. Exempel kan vara användning av icke godkända fångstredskap som skadar viltet eller leder till en långsam död. Även användning av gift kan vara en särskilt plågsam metod.

46 §

Straffskalorna för jakthäleri och grovt jakthäleri ändras på samma sätt som straffskalorna för jaktbrott och grovt jaktbrott (avsnitt 6.4.6).

Sammanfattning av Rovdjursutredningens betänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146)

Prop. 2000/01:57
Bilaga 1

Uppdraget

Rovdjursutredningen har fått i uppdrag att utforma ett förslag till en sammanhållen rovdjurspolitik med en helhetssyn på de biologiska, jaktliga och näringsmässiga frågorna. Uppdraget omfattar björn, järv, lo, varg och kungsörn. I direktiven sägs att den grundläggande utgångspunkten för utredningsarbetet skall vara att naturligt förekommande djurarter skall ha förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Andra utgångspunkter skall vara de näringsmässiga och jaktliga frågorna. Beträffande näringarna sägs att det skall vara möjligt att bedriva djurskötsel i de områden där det förekommer rovdjur.

Behovet av en sammanhållen rovdjurspolitik

För närvarande finns det inte någon av riksdagen beslutad rovdjurspolitik. Antalet djur av flera av de aktuella arterna har ökat under den senaste tioårsperioden. Detta har lett till ett allt större engagemang i rovdjursfrågorna från enskilda människor, organisationer och myndigheter. Samtidigt har de konflikter som rovdjursförekomsten skapar blivit allt starkare och tydligare. Därmed har också behovet av en sammanhållen rovdjurspolitik vuxit i styrka.

Innehållet i rovdjurspolitiken

En sammanhållen rovdjurspolitik innefattar ställningstaganden till en rad frågor med anknytning till rovdjursförekomsten. Den mest grundläggande frågan är hur stora stammar av de olika arterna som man bör eftersträva i förvaltningen. För att ta ställning till detta krävs att man först med vetenskapliga utgångspunkter bedömer hur stora stammarna bör vara för att anses långsiktigt livskraftiga. Detta har vi gjort bl.a. genom att anlita en forskargrupp som skrivit en rapport i ämnet. Vi har även i olika sammanhang tagit del av andra forskares syn på saken.

Den vetenskapliga synen på hur många djur som krävs för att rovdjurstammarna skall anses livskraftiga måste vägas mot vad som är möjligt med hänsyn till olika intressen, främst ren- och annan tamdjurskötsel samt jakten. I våra förslag till mål för antal och utbredning av de olika rovdjursarterna har vi gjort sådana intresseavvägningar.

En rovdjurspolitik bör innehålla åtgärder för att lösa, eller i varje fall dämpa, de konflikter som förekomsten av stora rovdjur skapar. En annan viktig del är frågan om, och i så fall vilken utsträckning, staten skall ge bidrag till åtgärder för att förebygga att rovdjuren orsakar skador. Nära

sammanhängande därmed är frågan om ersättningar för skador som ändå uppkommer. Andra grundläggande delar av en rovdjurspolitik är vilka regler som skall gälla för jakt på rovdjuren och hur man skall förhindra olaglig jakt, dvs. jaktbrott. Andra viktiga inslag i politiken bör vara forskning, beståndsövervakning och information till allmänheten.

Förslag

Undantag från Bernkonventionen och EG-direktiv

Bernkonventionen samt EG:s art- och habitatdirektiv sätter upp ramar för den svenska rovdjurspolitiken. Konventionen och direktiven innebär att jakt endast kan tillåtas av vissa anledningar. Stammarna av björn och lodjur har utvecklats på ett sådant sätt att det i vart fall på längre sikt inte är motiverat i Sverige med ett så starkt skydd som konventionen och direktivet föreskriver. Vi föreslår därför att Sverige skall agera för att få till stånd undantag från Bernkonventionens och art- och habitatdirektivets regler om skydd för björnen samt från direktivets regler om skydd för lodjuret. Syftet skall vara att Sverige skall ha frihet att bedriva en rent förvaltande jakt på arterna.

Antal och utbredning

Principer för antal och utbredning

Sverige skall ta sitt ansvar för att det skall finnas sammanhängande livskraftiga stammar av björn, järv, lo, varg och kungsörn på den skandinaviska halvön.

Som mål för rovdjurspolitiken bör miniminivåer slås fast för antalet rovdjur i Sverige av de olika arterna. Innan en art uppnått miniminivån bör endast skydds jakt i begränsad omfattning tillåtas. När nivån är uppnådd bör stammen visserligen kunna tillåtas att fortsätta öka men större hänsyn kan då tas till motstående intressen.

Rovdjursarterna bör som huvudregel få sprida sig under kontrollerade former inom respektive arts naturliga utbredningsområde. För att minska riskerna för olyckor bör man försöka förhindra att rovdjuren etablerar sig, eller i varje fall minska antalet individer, i områden där riskerna är som störst. Också i områden där en art gör stor skada bör man försöka minska antalet individer.

Björn

Den gemensamma svensk-norska björnstammen uppskattas för närvarande till minst 1 000 djur. Nästan hela stammen finns i Sverige. Det nuvarande antalet björnar, dvs. 1 000, bör ses som en miniminivå för björnstammen som helhet och också slås fast som miniminivå för Sveriges del. Stammen bör tillåtas att växa och skyddsjakten i Sverige bör fortsätta.

Den föreslagna miniminivån för björnstammen överstiger antalet för kortsiktigt bevarande, så som det bedömdes av den forskargrupp som vi anlidade. Med en klok fortsatt förvaltning kan björnstammen nå en sådan nivå att den med vetenskapliga utgångspunkter anses långsiktigt livskraftig, dvs. 1 500 individer.

Björnstammen bör fortsätta att utvecklas i renskötselområdet. Den bör också få fortsätta att sprida sig söderut, vilket i första hand torde komma att beröra mellersta delarna av Dalsland och den del av Sverige som ligger norr om en tänkt linje från Vänerens nordspets till norra Uppland.

Järv

Antalet järvar i Sverige uppskattas till omkring 270. Det svenska järvbeståndet har kontakt med järvar på den norska sidan av fjällkedjan. Tillsammans bildar de en population om närmare 500 individer. Stammen har också kontakt med det finska järvbeståndet, som i renskötselområdet uppskattas till omkring 60 individer. Järvstammen är sammantaget så stor att den nått den nivå som behövs för kortsiktigt bevarande enligt den forskargrupp vi anlidade.

Den nuvarande nivån på omkring 500 järvar i Norge och Sverige bör ses som en miniminivå i ett svensk-norskt perspektiv. För Sverige bör 300 järvar slås fast som miniminivå. Detta innebär att vi förespråkar en mycket försiktig ökning av antalet järvar. Ökningen bör ske genom en jämnare spridning längs fjällkedjan inom hela renskötselområdet. En naturlig etablering av järv utanför renskötselområdet är önskvärd.

Lo

Den gemensamma svensk-norska lodjursstammen uppskattas för närvarande till drygt 2 000 djur, varav cirka 1 500 i Sverige. Sammantaget är stammen så stor att den med vetenskapliga utgångspunkter är långsiktigt livskraftig. Miniminivån för den gemensamma svensk-norska stammen bör vara 1 500 individer. För Sveriges del bör 1 000 individer slås fast som miniminivå, vilket även det är en nivå där den kan anses långsiktigt livskraftig. Eftersom lodjursstammen redan i dag befinner sig över den nivån kan den i ökad grad förvaltas utifrån näringarnas och jaktens intressen.

Vi föreslår att lostammen skall minskas kraftigt i renskötselområdet, främst inom de södra delarna. Även utanför detta föreslår vi en något utökad skydds jakt. Det totala antalet lodjur utanför renskötselområdet bör emellertid ligga kvar på i stort sett den nuvarande nivån. Det är önskvärt att stammen sprids till områden där det i dag inte finns en fast lodjursförekomst. När så blir fallet kan en något jämnare utbredning än för närvarande uppnås. Om lodjuret etablerar sig i Götaland skulle alltså antalet djur i Norrland utanför renskötselområdet och i Svealand kunna minskas.

Varg

Under våren 1998/99 uppgick den gemensamma svensk-norska vargstammen till 59–75 djur. Målet för den skandinaviska vargstammen som helhet bör vara att den växer till 200 individer och att stammen tillförsäkras ett genetiskt utbyte med vargar från Finland.

Vargen bör kunna sprida sig över Svealand och till vissa delar av Götaland. En jämnare spridning av stammen än för närvarande bör eftersträvas. Det bör inte finnas någon fast vargstam i renskötselområdet. Däremot bör enskilda individer kunna tillåtas inom renskötselområdet för att göra det möjligt för vargar från Finland eller Ryssland att komma i kontakt med huvuddelen av den skandinaviska stammen. Givetvis måste undantag även i det senare avseendet kunna göras i svåra skadesituationer.

Vargstammens tillväxt bör vara långsam. Redan innan antalet vargar uppgår till 200 bör skydds jakt kunna tillåtas i begränsad omfattning, främst inom renskötselområdet. Utanför detta bör skydds jakten inriktas på vargar som skapar särskilt stora problem, bl.a. genom att de är koncentrerade till ett begränsat geografiskt område. I en situation där stammens ökningstakt är snabb bör man vara mer generös med tillstånd till skydds jakt än annars.

Vi anlitade, som redan nämnts, en särskild forskargrupp för att närmare belysa frågan hur stora stammarna av de olika rovdjursarterna bör vara för att kunna anses livskraftiga. Gruppen ansåg att det krävs minst 500 vargar för att kortsiktigt bevara vargstammen. Å andra sidan finns det forskare – däribland en av världens ledande vargforskare, nämligen L. David Mech – som hävdar att den praktiska erfarenheten beträffande andra små, isolerade populationer visar att även en mindre stam kan vara livskraftig.

Det antal djur som forskargruppen angav skulle självfallet ge en större trygghet för vargstammens livskraft. Vi bedömer emellertid att det i dag inte är möjligt att få ett nödvändigt stöd bland befolkningen, vare sig på de orter som mest skulle beröras eller inom befolkningen i stort, för en vargstam på 500 eller fler djur. Vargförekomsten skapar redan i dag mycket starka känslor och stora konflikter och det pågår på många håll en häftig debatt om vargförekomsten. Man kan på goda grunder anta att en vargstam på 500 individer skulle innebära allvarliga problem för rennäringen. Även om det inte fanns fasta revir i renskötselområdet skulle ungvargar förmodligen i stor utsträckning vandra in där. En i förhållande till i dag mångdubblad vargstam skulle också leda till stora skador för den norska fårnäringen.

Kungsörn

I Finland, Norge och Sverige finns en gemensam stam av kungsörn som kan uppskattas till 4 600 individer. I Sverige finns omkring 600 häckande par. Stammen är långsiktigt livskraftig. För Sveriges del bör den nuvarande nivån slås fast som miniminivå.

Även om situationen för kungsörnen överlag måste betraktas som god finns det anledning till oro för utvecklingen i delar av fjällkedjan och fjällnära områden. För att kungsörnen på längre sikt över huvud taget

kunna finnas kvar i fjällen och i det fjällnära skogslandet är den, i dess nuvarande situationen helt beroende av ett inflöde av yngre fåglar. Förmodligen är förföljelse, dvs. jaktbrott, den viktigaste förklaringen till den negativa utvecklingen i fjällområdena.

Kungsörnens utbredningsområde bör inte påverkas.

Hantering av konflikter

En viktig del i arbetet med att minska de konflikter som förekomsten av rovdjur skapar är att ge grupper med intressen i rovdjursfrågor information om, insyn i och inflytande över beslut i rovdjursfrågor. Detta är särskilt viktigt i ett skede då rovdjursstammarna snabbt växer till i storlek och konflikterna med andra intressen ökar.

Vi föreslår att det till Naturvårdsverket skall knytas ett rådgivande organ för samråd i rovdjursfrågor med representanter för rennäringsen, den ideella naturvården, jakten, jordbruket och forskningen. I detta forum skall mer generella beslut om jakt på rovdjur diskuteras och man skall följa inventeringsarbetet och rovdjursstammarnas utveckling. Även övergripande policyfrågor och frågor om finansieringen av rovdjursforskning skall diskuteras.

Vi föreslår också att samtliga länsstyrelser i de län där det finns stora rovdjur skall bilda rovdjursgrupper. I dessa bör ingå representanter för länsstyrelsen, kommuner, polismyndighet, jägarorganisationer, ideella naturvårdsorganisationer, tamdjursägare, samebyar och markägare. Även personer med särskilda expertkunskaper bör kunna ingå utan att representera en myndighet eller organisation. Syftet med grupperna bör främst vara att öka utbytet av information. Men grupperna bör också vara rådgivande när det gäller länsstyrelsernas arbete med rovdjursfrågor.

I de flesta sammanhang som rör rovdjursfrågor är i stort sett endast män inblandade. Vi tror att de beslut som fattas i olika sammanhang och även debatten skulle vinna på att kvinnor i större utsträckning deltog. I såväl det centrala rådgivande organ som vi föreslår som de länsvisa rovdjursgrupperna bör man därför eftersträva en jämn könsfördelning.

För att minska rennäringsens konflikter på grund av rovdjursförekomsten bör rovdjursstammarnas utveckling styras så att ordnad renskötsel inte omöjliggörs eller allvarligt försvåras i någon sameby.

För att minska konflikten mellan jägare och rovdjur bör mycket starka koncentrationer av rovdjur inom vissa geografiskt begränsade områden undvikas. I områden där varg visat en särskild benägenhet att angripa hundar bör man kunna överväga skydds jakt.

Bidrags- och ersättningssystemen

Renar

Sametinget skall lämna ersättning av statsmedel för skador på ren som orsakats av björn, järv, lo varg eller kungsörn. Ersättningen skall som huvudregel lämnas till samebyarna. Rätten till ersättning bör regleras i en särskild förordning. Sametinget bör utfärda närmare föreskrifter om

ersättningarna och Naturvårdsverket om de inventeringar som skall ligga till grund för ersättningsystemet.

Ersättning för skador orsakade av järv, lo och varg bör lämnas till samebyarna utifrån antalet föryngringar eller annan förekomst av arterna på byarnas betesområden. För skador orsakade av björn och kungsörn lämnas ersättning om arterna förekommer inom en sameby. Ersättningen för dessa arter fördelas mellan samebyarna med ledning av arealen av byarnas betesområden.

Ersättningarna skall minskas om skydds jakt tillåtits inom en samebys betesområde. Om det finns särskilda skäl till att skydds jakt kvoten inte kunnat fyllas bör Sametinget dock kunna besluta att inte minska ersättningen.

För skador orsakade av järv, lo och varg lämnas ersättning med ett i förväg fastställt penningbelopp per föryngring eller för annan förekomst inom samebyn. Ersättningsbeloppen skall motsvara skadorna så som de kan uppskattas med ledning av värdet på en ren, det antal renar som man kan förvänta att respektive rovdjursart dödar under ett år och det merarbete som rovdjursangreppen orsakar. För björn och kungsörn uppskattas med samma utgångspunkter ett totalbelopp för skador på rennäringen, som fördelas mellan samebyarna.

Regeringen beslutar årligen ersättningsbeloppen på förslag från Sametinget.

Sametinget skall varje år få särskilda medel för bidrag till skadeförebyggande åtgärder. Bidrag skall kunna lämnas till samebyar eller enskilda renägare för åtgärder som kan betraktas som extrainsatser med syfte att förebygga skador.

Andra tamdjur

Enligt de nuvarande reglerna kan länsstyrelserna lämna bidrag till åtgärder för att förebygga skador av vilt och ersättningar för uppkomna skador i mån av tillgång på medel.

Normalt lämnas inte bidrag till åtgärder för att skydda tamdjur på fritt skogsbete eller biodlingar. Vi anser att dessa verksamheter bör jämföras med andra tamdjur i detta avseende.

Vi föreslår också att länsstyrelserna skall vara skyldiga att lämna ersättning för skador som de aktuella rovdjursarterna orsakar på tamdjur och annan egendom som ingår i näringsverksamhet. Naturvårdsverket bör fastställa en taxa för ersättningar avseende de tamdjursarter som kan förväntas i någon större utsträckning bli skadade eller dödade av rovdjur. Ersättningar skall dock inte betalas om den verksamhet där skadorna inträffat bedrivits på ett sådant sätt att risken för skador onödigtvis ökat. Samma regler skall gälla för djur på fritt skogsbete och bikupor.

Liksom för närvarande bör länsstyrelserna enligt jaktförordningen ha möjlighet att lämna ersättning för egendom som inte ingår i näringsverksamheten, däribland hundar.

Naturvårdsverket bör få möjlighet att delegera till länsstyrelserna att ge tillstånd till skyddsjakt på enskilda djur av björn eller lo som orsakar allvarliga skador eller olägenheter. Delegation skall vara huvudregeln i län med fasta stammar av björn och lo.

I jaktförordningen bör föreskrivas att de myndigheter som beslutar om skyddsjakt på lo och varg särskilt skall ta hänsyn till risken för skador på renar. När det gäller lo skall också behovet att skydda stammarna av vilda hjortdjur beaktas.

För närvarande har ägare eller vårdare av tamdjur rätt att, utan föregående beslut av någon myndighet, döda rovdjur som angriper ett tamdjur. Reglerna för detta bör förenklas och vidgas. Vi föreslår att ägaren eller vårdaren av ett tamdjur skall få döda en björn, järv, lo eller varg under ett direkt angrepp på tamdjuret. Rätten att ingripa gäller till dess angreppet är avslutat. Det skall inte vara tillåtet att förfölja ett angripande rovdjur för att döda det på annan plats. I stället bör jaktlagen ändras så att det blir tillåtet att förfölja och skrämja ett rovdjur i syfte att undvika nya angrepp.

Jaktbrott

Jaktbrott som innefattar dödande av rovdjur förekommer i stor omfattning och de utförs ofta med grymma metoder. För vissa av arterna kan den olagliga jakten få allvarliga konsekvenser. Vargstammen är fortfarande så liten att stammens positiva utveckling kan brytas. Beträffande järven kan brottsligheten vara en av huvudorsakerna till att stammen inte ökat trots att arten länge varit skyddad.

Genom samarbete mellan berörda myndigheter kan arbetet mot den jaktbrottslighet som avser rovdjur effektiviseras. Länsstyrelser samt polis- och åklagarmyndigheter bör tillsammans planera för gemensamma insatser i syfte att förebygga sådana brott. Myndigheterna bör också gemensamt följa upp vad som händer med polisanmälningar, förundersökningar, åtal och domar avseende olaglig jakt på rovdjur.

Bevakningen av områden där jaktbrott avseende rovdjur kan förekomma bör förbättras genom utökad samarbete mellan polisen och länsstyrelsernas fältpersonal. Länsstyrelserna bör även få särskilda medel för att göra punktinsatser med ökad bevakning. Förundersökningar om jaktbrott avseende rovdjur bör regelmässigt ledas av särskilt utbildade miljöåklagare och i varje polisdistrikt bör finnas särskilda utredare som ansvarar för utredningarna. Polisen bör etablera ett samarbete med länsstyrelsernas fältpersonal också när det gäller brottsutredningarna.

Forskning

Staten bör öka sina satsningar på rovdjursforskning. Vår bedömning är att en ökning med 2 miljoner kronor per år väsentligt skulle förbättra villkoren för forskningen på de mest angelägna områdena. De områden som särskilt bör prioriteras är genetiska studier, fortsatta undersökningar av

de olika arterna med hjälp av biotelemetri samt undersökningar av möjligheterna att förebygga skador av rovdjur både innanför och utanför renskötselområdet.

Prop. 2000/01:57
Bilaga 1

Beståndsövervakning

Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för att nödvändiga inventeringar äger rum och för att rovdjursstammarnas utveckling kan följas i landet som helhet. Länsstyrelserna har ansvaret för att rovdjursstammarnas utveckling kan följas på regional nivå.

Vi föreslår att det i statsbudgeten anslås särskilda medel för länsstyrelsernas inventeringar utanför renskötselområdet. Det behövs inte några ytterligare insatser för beståndsövervakning av järv, lo och varg inom renskötselområdet.

Länsstyrelserna har tillsammans med Naturvårdsverket tagit initiativ för att inom ramen för Viltskadecenter samordna beståndsövervakningen utanför renskötselområdet. Vi anser att det är en bra lösning att låta centret ha ansvaret för samordningen.

Årligen bör ett visst belopp anslås till länsstyrelsernas inventeringsverksamhet utanför renskötselområdet. För att följa lodjursstammens utveckling utanför renskötselområdet är man hänvisad till de kunskaper man kan få genom de storskaliga inventeringar som genomförs i Svenska Jägareförbundets regi. Så länge vargen är fåtalig har länsstyrelserna emellertid vissa möjligheter att följa utvecklingen på egen hand och i samarbete med bl.a. forskningen.

Beträffande björnen är man i dagsläget, såväl inom som utom renskötselområdet, främst hänvisad till de kunskaper som det går att få från forskningen. Det är också viktigt att ta till vara de kunskaper man kan få genom uppgifter från avskjutningsstatistik och om fallvilt.

För övervakning av kungsörnstammens utveckling bör man även i framtiden förlita sig på uppgifter från de kungsörnsgrupper som finns inom Sveriges Ornitologiska Förening.

Regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att upprätta en databas för stora rovdjur för hela landet. Där skall information från länsstyrelserna, Naturhistoriska riksmuseet, Statens veterinärmedicinska anstalt, polisen, Jägareförbundet m.fl. registreras.

Information

Viltskadecenter

Viltskadecenter har till uppgift att samla in kunskap om viltskador och att förmedla den genom information och utbildning. Vi föreslår att Viltskadecenter skall bli permanent. Det är emellertid viktigt att centrets organisatoriska status klarläggs. Vår bedömning är att det skulle vara lämpligt om centret knöts till Naturvårdsverket. Centrets styrelse bör bestå av representanter för länsstyrelserna, Naturvårdsverket och lantbruksnäringen.

Kunskap om rovdjuren har en nyckelroll för att den breda allmänheten skall ha förståelse för rovdjursituationen och rovdjurspolitiken. Regeringen bör därför ge Naturvårdsverket i uppdrag att utarbeta en detaljerad informationsstrategi i samråd med övriga intressenter.

Ett viktigt led i informationsarbetet kan vara att inrätta ett eller flera rovdjurscentra med International Wolf Center i Ely, Minnesota som förebild i fråga om inriktningen av verksamheten. Det finns i dag två djurparker som med rätt insatser skulle kunna utvecklas till viktiga rovdjurscentra: Orsa Björnpark i norra Dalarna och Järvzoo, som ligger i Järvsö i norra Hälsingland. Även Värmlands rovdjurscenter i Ekshärad kan komma att fylla en viktig funktion i informationsarbetet. Vid Vilt-skadecenter finns en vilja att utveckla verksamheten till ett aktivt informationsarbete mot allmänheten.

Det finns goda skäl för att staten skall bidra till att det inrättas ett eller flera rikstäckande centra för spridning av information om rovdjuren. Det bör ske genom eller i samarbete med någon eller några av de verksamheter vi har beskrivit. För statens del skall satsningen innefatta ett visst ekonomiskt stöd till kompetensutveckling och informationsinsatser. En särskild arbetsgrupp bör tillsättas för att fortsätta samtalen med de aktuella anläggningarna, liksom med berörda centrala myndigheter, län och kommuner.

Kostnader

Livskraftiga stammar av björn, järv, lo, varg och kungsörn skall säkerställas. Detta kräver att stammarna av vissa arter skall öka och andra åtminstone bibehållas på nuvarande nivå. Endast lostammen kan tillåtas minska något.

Rovdjursförekomsten skapar redan i dag starka konflikter på många håll. Med ökade stammar är risken stor att konflikter kommer att uppstå på nya platser allt eftersom rovdjuren sprider sig. Avgörande för att hålla konflikterna på en rimlig nivå är att staten avsätter pengar för bidrag till förebyggande åtgärder och att de skador som uppstår ersätts.

Alternativet till att ge bidrag till förebyggande åtgärder och ersättning är att minska stammarna av åtminstone järv, lo och varg. Detta skulle leda till att livskraften hos varg- och järvstammen uppenbart skulle sättas i fara. Med de utgångspunkter som vi fått i direktiven är det inte något alternativ att föreslå en sådan utveckling.

Ökande rovdjursstammar kräver också ökade satsningar på forskning och beståndsövervakning.

Slutsatsen blir att utredningsuppdraget inte kunnat fullföljas utan förslag som innebär ökade kostnader. Enligt vår bedömning leder kravet på livskraftiga rovdjursstammar även med mycket låga beräkningar till kostnadsökningar på ca 13 miljoner kronor. Kostnadsökningarna fördelar sig enligt följande:

Ökade ersättningar för renar som dödas av rovdjur	6 mkr
Bidrag till förebyggande åtgärder beträffande renar	2 mkr

Förebyggande åtgärder avseende andra tamdjur	0,5 mkr	Prop. 2000/01:57
Skadeersättningar avseende andra tamdjur	0,2 mkr	Bilaga 1
Bevakning för att minska jaktbrotten	1 mkr	
Forskning	2 mkr	
Beståndsövervakning	1,5 mkr	

Vi har inom ramen för ersättningssystemet för rovdjursdödade renar diskuterat frågan om differentierad ersättning för olika delar av renskötselområdet. Detta skulle kunna innebära att kostnadsökningen för dödade renar stannar vid 3 mkr.

Med en positiv utveckling av rovdjursstammarna kommer kostnaderna för såväl bidrag till förebyggande åtgärder som ersättningar för skador att öka såvitt avser andra tamdjur än renar. Vi kan dock inte i dagsläget varken ange hur snabb eller hur stor ökningen kommer att vara. Det bör emellertid finnas en beredskap för att kostnaderna kan öka väsentligt.

Lagförslag i Rovdjursutredningens slutbetänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146)

Prop. 2000/01:57
Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Härigenom föreskrivs att 5 och 44 §§ jaktlagen (1987:259) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Var och en skall visa viltet hänsyn. Idrottstävlingar och annan liknande friluftsvärksamhet i marker där det finns vilt skall genomföras så att viltet störs i så liten utsträckning som möjligt.

Viltet får inte ofredas och inte heller förföljas annat än vid jakt. Förbudet hindrar dock inte att lämpliga åtgärder vidtas av markinnehavaren i syfte att motverka skador av vilt, om sådana skador inte kan motverkas på annat tillfredsställande sätt.

Viltet får inte ofredas och inte heller förföljas annat än vid jakt. Förbudet hindrar dock inte att lämpliga åtgärder vidtas av markinnehavaren *eller ägaren eller vårdaren av tamdjur* i syfte att motverka skador av vilt, om sådana skador inte kan motverkas på annat tillfredsställande sätt. *Därvid får viltet inte ofredas mer än nödvändigt.*

44 §²

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse i högst två år.

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse, *lägst sex månader* och högst två år.

Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller värdefullt vilt,
2. om det har utförts vanemässigt eller i större omfattning,
3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortkaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

¹ Senaste lydelse 1997:343.

² Senaste lydelse 1994:1820.

Förteckning över remissinstanserna avseende Rovdjursutredningens slutbetänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:146)

Prop. 2000/01:57
Bilaga 3

Följande remissinstanser har kommit in med yttranden över Rovdjursutredningens slutbetänkande ”Sammanhållen rovdjurspolitik” (SOU 1999:50): Hovrätten i Övre Norrland, Östersunds tingsrätt, Kammarrätten i Sundsvall, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Umeå universitet, Jordbruksverket, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt, Sametinget, Naturvårdsverket, Riksrevisionsverket, Statskontoret, länsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs, Västra Götalands, Värmlands, Dalarnas, Västmanlands, Örebro, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens, och Norrbottens län, Naturhistoriska riksmuseet, Viltskadecenter, Uppvidinge kommun, Hagfors kommun, Årjängs kommun, Orsa kommun, Strömsunds kommun, Arvidsjaur kommun, Gällivare kommun, Kiruna kommun, Svenska kommunförbundet, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Naturskyddsföreningen, Världsnaturfonden, Svenska Jägareförbundet, Jägarnas Riksförbund, Sveriges Ornitologiska Förening, Svenska Fåravelsförbundet, Fäbodbrukarföreningen, Renägarförbundet, Föreningen Sveriges Skogsindustrier, Svenska Djurparksföreningen, Svenska Kennelklubben, Sveriges Jordägareförbund, Svenska Rovdjursföreningen samt Gävleborgs fäbodförening.

Även följande organisationer har yttrat sig över betänkandet: Sveriges Glesbygds Trygghet, Svenskt fjäll- och samemuseum, Danderyds Naturskyddsförening, Svenska Jakthundgruppen, Jakthundskommittén i Värmland, Naturskyddsföreningen i Värmland, Fältbiologerna, Bollnäs Fågelklubb, Förbundet djurens rätt, Gruppen av aktiva friluftsidkare på Södertörn, Dalarnas Fäbodbrukarförening, Sandvikens Fågelklubb, Riksföreningen Hänsynsfull Jakt, Sveriges Biodlares Riksförbund, Söderhamns fågelklubb, Saarivuoma sameby, ArtDatabanken, Naturskyddsföreningens i Norrbotten, Jägarnas Riksförbund (avd. 22.01 Västernorrland), Svenska Finskstövareföreningen, Naturskyddsföreningen i Dalarna, Projekt järv i skogslandet, Stiftelsen Säfsenskogarna och AB Furuviksparken.

Därutöver har enskilda personer kommit in med skrivelser i ärendet.

Sammanfattning av skrivelser från Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet med begäran om ändringar i jaktlagen

Prop. 2000/01:57
Bilaga 4

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har i en skrivelse till regeringen (dnr Jo2000/63, kompletterad genom Jo2000/1133) begärt att begreppet oaktsamhet införas i 43 och 45 §§ jaktlagen, i stället för grov oaktsamhet. Skrivelsen innehöll också en begäran om att ett nytt minimistraff på sex månaders fängelse skulle införas för grovt jaktbrott och grovt jakthäleri.

Naturvårdsverket har motiverat sin begäran på följande sätt. Det har förekommit fall då domstolarna ansett att grov oaktsamhet inte förelegat i fall då jägare gjort felaktiga artbestämningar, dvs. att de jagat andra arter än de jakten i egentligen avsåg. Naturvårdsverket anser att domstolarnas bedömningar i fall av felaktiga artbestämningar innebär att kravet på artkännedom i kompetensprovet för jägare numera saknar betydelse.

Svenska Jägareförbundet

Svenska Jägareförbundet har i en skrivelse till regeringen (dnr Jo98/908) begärt att orden ”grov oaktsamhet” skall bytas ut mot bara ”oaktsamhet” i 43 § andra punkten och 45 § första stycket jaktlagen (1987:259).

Jägareförbundet motiverade sin begäran på följande sätt. Den som jagar måste kunna känna igen och skilja olika däggdjurs och fågelarter från varandra. Detta är grundläggande eftersom inte alla arter är tillåtna för jakt och de tillåtna arterna omfattas inte av samma jakttid. Det har emellertid förekommit fall då domstolar ansett att misstag avseende ett djurs arttillhörighet inte utgjort grov oaktsamhet. En sådan bedömning innebär att misstag om ett djurs arttillhörighet inte är straffbar i vart fall om jägaren haft god tid till förfogande och sett djuret väl. Detta innebär i sin tur att jaktförordningens regler om vilka vapen och vilka typer av ammunition som får användas vid jakt på olika arter är meningslös. Detsamma gäller reglerna om när vilt av olika arter får jagas.

Förteckning över remissinstanserna avseende skrivelser från Naturvårdsverket och Svenska Jägareförbundet

Prop. 2000/01:57
Bilaga 5

Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmediska anstalt, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Statens fastighetsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Skåne, Hallands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska Naturskyddsföreningen, Jägarnas Riksförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Jägareförbundet, Sveriges Jordägareförbund samt Världsnaturfonden.

Förteckning över remissinstanserna avseende utkastet till lagrådsremiss

Prop. 2000/01:57
Bilaga 6

Följande remissinstanser har yttrat sig över utkastet till lagrådsremiss: Hovrätten för Övre Norrland, Östersunds tingsrätt, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Sametinget, Naturvårdsverket, Lantbrukarnas Riksförbund Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Naturskyddsföreningen, Världsnaturfonden, Svenska Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbund

Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Härigenom föreskrivs att 43, 44 och 46 §§ jaktlagen (1987:259) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

43 §¹

För jaktbrott döms till böter eller fängelse i högst *sex månader* den som

1. med uppsåt eller av grov oaktsamhet olovligen jagar på annans jaktområde eller där tillägnar sig vilt eller vid jakt som sker med stöd av licens bryter mot en för jakten väsentlig bestämmelse i licensen *eller*

2. med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 3 §, 31 § första stycket, 32 § eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 25 §, 29 § 1, 29 a § eller 30 § första stycket.

För jaktbrott döms till böter eller fängelse i högst *ett år* den som

1. med uppsåt eller av grov oaktsamhet olovligen jagar på annans jaktområde eller där tillägnar sig vilt eller vid jakt som sker med stöd av licens bryter mot en för jakten väsentlig bestämmelse i licensen,

2. med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot 3 §, 31 § första stycket eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 29 § 1, eller 30 § första stycket eller

3. *med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 32 § eller mot en föreskrift som meddelats med stöd av 25 § eller 29 a §.*

44 §²

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse i *högst två* år.

Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller värdefullt vilt,

2. om det har utförts vanemässigt eller i större omfattning,

3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortskaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning.

Om ett jaktbrott är att anse som grovt, döms till fängelse i *lägst sex månader och högst fyra* år.

1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller *särskilt* värdefullt vilt,

3. om det utförts med otillåten hjälp av ett motordrivet fortskaffningsmedel eller någon annan motordriven anordning,

4. *om det utförts med en särskilt grym jaktmetod.*

¹ Senaste lydelse 1994:1819.

² Senaste lydelse 1994:1820.

Den som obehörigen tar befattning med vilt som han vet eller har skälig anledning anta har dödats eller åtkommits genom jaktbrott, döms för *jakthäleri* till böter eller fängelse i *högst sex månader*.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse i *högst två år*. Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas sådana omständigheter som anges i 44 § andra stycket 1 och 2.

Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med straff i miljöbalken.

Den som obehörigen tar befattning med vilt som han vet eller har skälig anledning anta har dödats eller åtkommits genom jaktbrott, döms för *jakthäleri* till böter eller fängelse i *högst ett år*.

Om brottet är att anse som grovt, döms till fängelse i *lägst sex månader och högst fyra år*. Vid bedömandet av om brottet är grovt skall särskilt beaktas sådana omständigheter som anges i 44 § andra stycket 1 och 2.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

³ Senaste lydelse 1998:840.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2000-10-10

Närvarande: f.d. justitierådet Lars Å. Beckman, regeringsrådet Susanne Billum, justitierådet Göran Regner.

Enligt en lagrådsremiss den 28 september 2000 (Miljödepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anders Ingman.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I remissen föreslås olika åtgärder mot jaktbrott och jakthäleri. Förslagen skall ses mot bakgrund av att det visats förekomma en omfattande olaglig jakt på björn, järv, lo, varg och kungsörn, vilket enligt regeringen avsevärt kan påverka möjligheterna att föra en rovdjurspolitik. Bl.a. föreslås i 44 § jaktlagen, förutom straffskärpningar för grovt jaktbrott, vissa förändringar när det gäller bedömningen av om ett brott är att anse som grovt. Enligt andra stycket i paragrafen skall sålunda vid denna bedömning särskilt beaktas bl.a. om brottet avsåg ett hotat, sällsynt eller särskilt värdefullt vilt (andra stycket 1). Förslaget kan jämföras med den nuvarande lydelsen, vari talas om hotat, sällsynt eller värdefullt vilt. Med "värdefullt vilt" avses främst ekonomiskt värdefullt vilt. Tillägget av ordet "särskilt" syftar till att vissa jaktbrott som i dag bedöms som grova skall kunna anses som icke grova, t.ex. jakt på älg på annans jaktområde.

Mot bakgrund av de straffskärpningar som föreslås instämmer Lagrådet i att det finns skäl att omformulera den aktuella punkten så att inte fler jaktbrott än avsett kommer att hänföras till grovt brott. Lagrådet ifrågasätter emellertid om uttrycket "värdefullt" kan ges den vidsträckta tolkning som förordas i remissen enbart genom tillägg av ordet "särskilt". Enligt Lagrådets mening bör därför ett annat uttryckssätt väljas, vilket klarare återspeglar syftet med remissförslaget och ger en anvisning om vilka typer av vilt som anses böra skyddas genom de strängare straffreglerna. Lagrådet föreslår därför att punkten utformas enligt följande: "...1. om det avsåg ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt".

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 december 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Thalén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Engqvist, Larsson, Lejon, Lövdén, Ringholm, Bodström

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar proposition 2000/01:57 Sammanhållen rovdjurspolitik